

Tampereen Yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

LARA ANASTASIOU

USKONNOLLISET JOHTAJAT RAUHAN PUOLESTAPUHUJINA
Analyysi uskonnollisten johtajien rooleista Kyproksen rauhanprosessissa

Pro gradu -tutkielma
Kansainvälinen politiikka
Kevät 2018

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

ANASTASIOU LARA: Uskonnolliset johtajat rauhan puolestapuhujina: analyysi uskonnollisten johtajien rooleista Kyproksen rauhanprosessissa

Pro gradu -tutkielma, 85 s.
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma / Kansainvälisen politiikan opintosuunta
Helmikuu 2018

Tutkielma käsittelee uskonnollisten johtajien toteuttamaa rauhantyötä osana Kyproksen rauhanprosessia, jonka tavoitteena on rauhanomaisesti yhdistää Kyproksen kahtia jakautunut saari. Kansainvälisen politiikan teorioissa uskontoa ei perinteisesti ole nähty vaikuttavana tekijänä kansainvälisen politiikan ilmiöihin ja kiinnostus uskonnollista rauhantyötä kohtaan on tieteenalalla kasvanut vasta viimeisten parin vuosikymmenen aikana.

Tänä päivänä uskontojen merkitys on tieteenalalla laajalti tunnistettu, mutta uskontojen ja rauhantyön suhteeseen keskittyvälle tutkimukselle on edelleen tarvetta. Pro gradu -tutkielmani tarjoaa yhden tapausesimerkin, jonka kautta voidaan arvioida uskonnollisen rauhantyön tarpeellisuutta ja erityisesti uskonnollisten johtajien asemaa rauhantoimijoina.

Tutkielmassani käsittelen Kyproksen uskonnollisia johtajia osana rauhanrakennuksen diplomatian toista raidetta ja tarkastelen heidän toimintaansa Kyproksen viimeisimpien rauhanneuvotteluiden aikana. Tutkielman keskeisenä tarkastelun kohteena on, *minkälaisiin rooleihin uskonnolliset johtajat voivat asettua Kyproksen rauhanprosessissa ja miksi uskonnolliset johtajat nähdään tärkeänä osana rauhantyötä Kyproksella*. Aineistona hyödynnän YK:n tuottamia raportteja Kypros-operaatiosta, uskonnollisen *Religious Track of the Cyprus Peace Process* -rauhanprojektin uutisia ja lausuntoja sekä uskonnollisten johtajien julkilausumia.

Analyysissäni hyödynnän aineiston tyypittelyssä Cynthia Sampsonin teoreettista mallia, jonka mukaan uskonnolliset toimijat voivat rauhantyössä toteuttaa neljää erilaista roolia, jotka ovat puolestapuhuja, välittäjä, opettaja sekä tarkkailija. Sen lisäksi pyrin erittelemään aineistosta eri toimijoiden esittämiä perusteluita uskonnollisen rauhantyön tarpeellisuudelle. Tutkielman loppupäätelmänä esitän, että puolestapuhujan ja välittäjän roolit korostuvat Kyproksen uskonnollisten johtajien työssä eniten, mutta toiminnasta on löydettävissä yhteneväisyyksiä kaikkiin neljään rooliin. Uskonnollisten johtajien rauhantyö ja sen yhteiskunnallinen merkitys on laajalti tunnistettu myös kansainvälisen yhteisön toimesta ja voidaan todeta, että rooleja edelleen kehittämällä uskonnollisilla johtajilla on mahdollisuus vaikuttaa rauhanprosessin positiiviseen kehitykseen erityisesti kansalaisyhteiskunnan tasolla, mutta myös poliittisesti.

Uskonnoilla on selkeä paikka kyproslaisessa yhteiskunnassa ja tutkielmani perusteella voidaan todeta, että uskonnolliset johtajat ovat tarpeellinen ja uniikki lisä Kyproksen kansalaisyhteiskunnan toimijoiden joukkoon. Uskontojen välinen yhteistyö toimii ennen kaikkea esimerkkinä yhteisöjen välisestä toiminnasta ja voi edistää rauhanomaisen yhteiselon edellytysten saavuttamista koko yhteiskunnassa.

Asiasanat: Kypros, uskonto, rauhanrakennus, uskonnollinen rauhantyö, tapaustudkimus

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO.....	1
2.	USKONTO KANSAINVÄLISEN POLITIIKAN TIETEENALALLA.....	4
2.1.	Lähtökohdat	4
2.2.	Uskonto osana kansainvälisen politiikan teorioita.....	6
2.3.	Uskontojen merkitys yhteiskunnassa ja konfliktinratkaisussa.....	8
3.	RAUHANRAKENNUS JA TOISEN RAITEEN DIPLOMATIA TEOREETTISENA VIITEKEHYKSENÄ	11
3.1.	Rauha, rauhanrakennus ja rauhantyon muutos	11
3.2.	Rauhanrakentamisen tasot.....	13
3.3.	Toisen raiteen diplomatia.....	14
4.	USKONNOLLISET TOIMIJAT OSANA RAUHANPROSESSEJA	18
4.1.	Uskonnollinen rauhanrakennus	18
4.2.	Uskonnolliset toimijat sodan ja rauhan puolesta.....	21
4.3.	Uskonnollisten toimijoiden roolit rauhantyyssä	24
4.4.	Uskonnolliset johtajat rauhantyyssä.....	30
5.	KYPROKSEN RAUHANPROSESSI JA JÄLLEENYHDISTYMISSNEUVOTTELUT.....	34
5.1.	Kyproksen kriisin lähtökohdat	34
5.2.	Kansalaisyhteiskunta Kyproksen rauhanprosessissa	37
5.3.	Uskonnon merkitys Kyproksella.....	41
5.4.	Kyproksen uskonnolliset johtajat ja RTCYPP	42
6.	TAPAUSTUTKIMUS JA LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI	45
6.1.	Tapaustutkimus	45
6.2.	Laadullinen sisällönanalyysi aineiston käsittelyä ohjaavana menetelmänä.....	48
6.3.	Tutkielman aineisto.....	49
7.	USKONNOLLISET JOHTAJAT KYPROKSEN RAUHANPROSESSISSA	52
7.1.	Toimijat Kyproksen rauhanprosessissa.....	52
7.2.	Uskonnolliset johtajat rauhanvälittäjinä.....	55
7.3.	Uskonnolliset johtajat puolestapuhujina	58
7.4.	Uskonnolliset johtajat tarkkailijoina	61
7.5.	Uskonnolliset johtajat opettajina.....	64
7.6.	Uskonnollisen rauhantyon perusta Kyproksella	65
8.	ANALYYSIN JOHTOPÄÄTÖKSET	68
9.	LOPPUPÄÄTELMÄT	72
LÄHTEET.....		78
Tutkimusaineisto.....		78
Tutkimuskirjallisuus.....		80

1. Johdanto

Uskonnot ja uskonnollinen ajattelu ovat kautta historian vaikuttaneet ihmisten toimintaan ja kansainvälisen politiikan tapahtumiin. Erityisesti julkisessa keskustelussa on kuitenkin korostunut pikemminkin uskontojen suhde sotaan ja konflikteihin kuin rauhan tematiikkaan. Samalla uskonto ja erityisesti uskontojen positiivinen vaikutus rauhanprosesseihin ovat jääneet marginaaliselle huomiolle myös kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut muutos maailmanpolitiikassa on kuitenkin hiljalleen lisännyt keskustelua, jossa uskonto, uskonnolliset toimijat ja uskonnollinen ymmärrys on nostettu keskeiseksi osaksi rauhanrakennuksen tematiikkaa. Kylmä sota ja sen aiheuttama maailmanpoliittinen jännite, länsimaihin kohdistuneet uskonnollisesti motivoituneet terrori-iskut vuosituhannen vaihteen jälkeen sekä pitkittyneet konfliktit Lähi-idässä ja Afrikassa ovat nostaneet kansainvälisen politiikan keskusteluun uskonnon vaikutukset sotaan, terrorismiin ja väkivaltaan. Samat tapahtumat ovat kuitenkin vaikuttaneet myös uskonnollisen rauhantyön kasvuun ja pyrkimyksiin kehittää uskonnollisten toimijoiden osallistumista rauhanprosessien tukemiseen sekä korostaneet tarvetta uskonnollisen ajattelun ymmärtämiselle (Peiponen 2012, 6).

Tutkielmassani pohdin tarkemmin, mistä tarve tuoda uskonnolliset toimijat mukaan rauhantyön keskiöön kumpuaa sekä miten teoria ja käytäntö kohtaavat todellisuudessa. Tapausesimerkkinä tässä tutkielmassa on Kyproksen rauhanprosessi ja siihen liittyvät jälleenyhdistymisneuvottelut, joista viimeisimpiä on käyty vuosina 2015–2017. Neuvotteluiden tarkoituksena on rauhanomaisesti yhdistää Kyproksen saari yli 40 vuotta jatkuneen, jäätyneen konfliktin päättämiseksi.

"Forty years of a closed-door approach yielding such poor results should be evidence enough that the time has come to re-think the entire paradigm underpinning the process." (Jarraud et al. 2013)¹

Uskonnollinen rauhanrakennus on nähty tehokkaana myös sellaisissa konflikteissa, joiden keskiössä ei ole uskonto tai uskontoryhmien väliset kiistat (Kadayifci-Orellana 2009). Kyproksen konflikti on alkujaan poliittinen, mutta vuosikymmeniä jatkunut yhteiskunnallinen jakautuminen on vaikuttanut niin hallintoon, koulutukseen kuin kirkkoon ja aiheuttanut syvän kuilun saaren kyproksenkreikkalaisten ja kyproksenturkkilaisten välille. Toistuvista neuvotteluista huolimatta rauhansopimusta ei ole saatu aikaiseksi. Yhdeksi syyksi on esitetty Kyproksen konfliktin

¹ Kirjoittajan vapaa suomennos: 40 vuotta suljettujen ovien takana tuotettujen huonojen tulosten tulisi olla tarpeeksi hyvä todiste siitä, että on aika ajatella uudelleen koko prosessia tukeva paradigma. (Jarraud et al. 2013, 46)

rauhanneuvotteluiden liiallista keskittymistä viralliselle poliittisen eliitin johtamalle tasolle, mikä on johtanut kansalaisten antaman legitimitetin puuttumiseen (esim. Jarraud et al. 2013). Kyproksella on toistuvasti esitetty tarve hyödyntää moniraitaista diplomatiata ja ottaa kansalaisyhteiskunnan toimijat tiiviimmin mukaan rauhanprosessiin, jotta yhteiskunnan sisäinen luottamus ja edellytykset rauhanomaiselle yhteiselolle kasvaisivat. Todellisuudessa kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat vasta viime vuosien aikana saaneet enemmän tilaa rauhanprosessissa ja hyväksyntää poliittiselta tasolta, vaikeivat ne vielääkään osallistu virallisen tason neuvotteluihin.

Teoreettisen analysoinnin ja tutkielman aineiston pohjalta pyrin tutkielmassani vastaamaan siihen, *minkälaisiin rooleihin uskonnolliset johtajat asettuvat Kyproksen rauhanprosessissa ja miksi uskonnolliset johtajat nähdään tärkeänä osana rauhantyötä Kyproksella, eli miten heidän osallistumisestaan rauhantyöhön perustellaan.* Näihin kysymyksiin vastatakseni ja niiden lisäksi pohdin myös sitä, mitä on rauhanrakennus ja minkälaiset toimijat sitä toteuttavat, minkälainen rauhantyö on uskonnollisille toimijoille tyypillistä, ja mitä lisäarvoa uskonnollisten toimijoiden osallisuus mahdollisesti tuo rauhanrakentamiseen. Lopuksi pyrin tuomaan esiin näkemyksiäni siitä, minkälainen merkitys uskonnollisten johtajien toiminnalla voi olla Kyproksen rauhanprosessissa sekä miten johtajien mahdollisia rooleja voitaisiin kehittää.

Tutkielmassa keskityn tutkimaan Kyproksen uskonnollisten johtajien sijoittumista osaksi rauhanprosessia ja paneutumaan saaren viiden uskonnollisen yhteisön johtajien yhteistyössä tekemään rauhantyöhön. Yhteiskunnan jakautuminen on vaikuttanut voimakkaasti myös uskonnollisiin toimijoihin ja konfliktin seurauksena uskontojen välinen yhteistyö on pitkään ollut heikkoa, ortodoksien ja muslimien välillä lähes olematonta. Kirkolla ja uskonnollisilla johtajilla on historiallisesti ollut merkittävä poliittinenkin rooli etenkin kyproksenkreikkalaisessa yhteisössä ja kirkollisen johdon vaikutusta konfliktiin on tutkittu verrattain kattavasti. Saaren pohjoispuolella tilanne on kuitenkin erilainen, sillä kyproksenturkkilaisia pidetään jopa "yhtenä sekularistisimmista muslimista maailmassa" (Yeşilada 2009) ja kyproksenturkkilaisien uskonnollisten johtajien vaikutusta ja uskonnon suhdetta politiikkaan on tutkittu vähemmän. Eroavaisuuksista huolimatta, uskonnoilla on kuitenkin selkeä paikka kyproslaisessa yhteiskunnassa saaren molemmin puolin, minkä takia näen tärkeänä tutkia tarkemmin uskonnollisten johtajien roolia osana rauhanrakentamista Kyproksella. Aiemman tutkimustiedon ja saatavilla olevan aineiston rajallisuuden vuoksi keskityn tutkielmassa uskonnollisten johtajien yhteistyöhön. Haluan tutkimuksellani tuoda lisänäkökulmia teoreettiseen keskusteluun, jossa uskonnolla ja uskonnollisilla yhteisöillä on selkeä rooli kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Sijoitan uskonnolliset johtajat

osaksi kansalaisyhteiskunnan toimijoita, kansalaisorganisaatioiden rinnalle ja hyödynnän raidediplomatian käsitteistöä määrittelemään uskonnollisten toimijoiden paikan rauhanrakennuksessa. Yksittäisen tapauksen pohjalta ei ole tarkoituksenmukaista tehdä yleistäviä ja yksiselitteisiä päätelmiä, mutta näen, että Kyproksen uskonnollisten johtajien olemassa olevia ja potentiaalisia rooleja analysoimalla on mahdollista edesauttaa uskonnollisen rauhanrakentamisen merkityksen ymmärtämistä myös laajemmin osana kansainvälistä politiikkaa.

Tutkielmani keskiössä ovat uskonnon ja rauhanrakennuksen käsitteet, joita käsittelem suhteessa toisiinsa. Tutkielman teoreettinen viitekehys tukeutuu rauhanrakennuksen, raidediplomatian ja uskonnollisen rauhanrakennuksen teoretisointiin sekä käsityksiin uskonnollisten toimijoiden sijoittumisesta rauhanprosesseihin. Analyysissani tarkastelen tutkittavaa ilmiötä eli uskonnollisten johtajien osallisuutta Kyproksen rauhanprosessiin Cynthia Sampsonin (2007) teoreettisen mallin avulla, jonka mukaan rauhantyössä uskonnolliset toimijat voivat asettua erilaisiin rooleihin. Nämä roolit ovat puolestapuhuja, välittäjä, tarkkailija sekä opettaja. Rooleihin sisältyy erilaisia toimintaa ohjaavia tapoja ja oletuksia, joihin paneudutaan tarkemmin tutkielman neljännessä luvussa. Sampsonin mukaan uskonnolliset toimijat voivat toteuttaa yhtä tai useampaa roolia samaan aikaan ja rooli voi vaihdella konfliktin vaiheesta riippuen. Tutkielmassani etsin viittauksia näihin rooleihin asettuviin toimintatapoihin tutkielman aineistosta, joka koostuu YK:n pääsihteerin raporteista Kypros-operaatioon liittyen sekä Kyproksella toimivan uskonnollisen rauhanprojektin *Religious Track of the Cyprus Peace Process* -organisaation (myöhemmin RTCYPP) tuottamista uutisista ja lehdistötiedotteista sekä uskonnollisten johtajien yhteisistä julkilausumista. Teoreettisia ehdotuksia ja oletuksia siitä, miten uskonnolliset toimijat voivat toimia osana rauhanprosesseja verrataan analyysissä YK:n ja RTCYPP:n vuosina 2014–2017 tuottamaan Kyproksen rauhanprosessiin liittyvään aineistoon. Näin voidaan etsiä todisteita siitä, voidaanko teoreettisia oletuksia hyödyntää käytännössä Kyproksen tapauksessa ja arvioida uskonnollisten johtajien toimintaa.

Uskonnon merkityksestä osana rauhanrakentamista on esitetty voimakkaitakin näkemyksiä, mutta keskustelua tarvitaan edelleen lisää. Viimeisimpien vuosikymmenien aikana kirjallisuus, jossa uskonto nähdään tarpeellisena ja merkityksellisenä osana rauhanrakentamista on lisääntynyt, mutta olemassa olevan tutkimuksen voidaan sanoa olevan jossakin määrin jopa yksipuolista. Erityisesti uskonnon ja rauhan suhteeseen keskittyvät teoreettinen kirjallisuus kaipaa rinnalleen myös lisää todisteita rauhan ja uskontojen suhteen toimivuudesta. Tällaisena erimerkkinä näen tutkielmani kannalta tärkeän RTCYPP:n, joka pyrkii luomaan hedelmälliset olosuhteet uskontojen väliselle yhteistyölle Kyproksen rauhanprosessin edistämiseksi uskonnollisesta näkökulmasta. Tutkielmassani

hyödynnän useiden tutkijoiden ajatuksia siitä, miten uskonnot, uskonnolliset toimijat ja uskonnollinen ajattelu voivat edistää rauhanrakennusta, mutta samalla myös kansainvälisen politiikan ilmiöiden ymmärtämistä laajemmin. Tutkielma etenee vaiheittain laajoista uskonnon ja kansainvälisen politiikan suhteeseen liittyvistä määrittelyistä, rauhanrakennuksen ja rauhantoimijoiden käsitteistämiseen sekä edelleen kohti yksittäistä tapausta eli analyysiin Kyproksen rauhanprosessin uskonnollisten toimijoiden roolista. Tutkielmaa on luontevaa kuvata tapaustutkimuksena, jossa varsinaisena tutkimusmenetelmänä on käytetty laadullista sisällönanalyysiä. Käytetyt menetelmät ja aineisto on esitelty tarkemmin ennen analyysiosuuteen ja johtopäätöksiin siirtymistä.

2. Uskonto kansainvälisen politiikan tieteenalalla

2.1. Lähtökohdat

*"Religion is a social fact, that rather than being lamented, dismissed or ignored may be turned to the advantage of humankind by considering how it can be used for constructive purposes."*² (ter Haar 2005)

Uskontoa voidaan pitää "vastauksena todellisuuteen, joka koetaan pyhäksi" (Appleby 2000). Uskonto käsitetään usein yhteiskunnallisena ja sosiaalisena instituutiona, jonka merkitys yhteiskunnissa on ollut merkittävä läpi ihmiskunnan historian. Uskonnot nähdään pysyvänä osana kulttuuria tai jopa kulttuurina itsessään, joka muovaa niin yhteiskunnan sosiaalista kuin ihmisten henkilökohtaista identiteettiä (Appleby 2000, 9), mutta uskonto voidaan käsittää myös pelkästään uskomusten ja tapojen järjestelmänä (esim. Haynes 1998). Uskonnon käsitteeseen liitetään usein konkreettinen organisaatio, kuten kirkko ja sosiaalinen yhteisö (Haynes 1998). Sosiaalisena instituutiona uskontojen on nähty vaikuttavan voimakkaasti ihmisten ajatteluun ja käyttäytymiseen sekä muovaavan ihmisten toimintatapoja. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty jopa sellaisia käsityksiä, että uskonto instituutiona on tehokkain muovaamaan yksilöiden ja ryhmien ajatusmaailmaa (ter Haar 2005).

Uskonnot voivat vaikuttaa teoin sekä sanoin (Haynes 1998, 4) ja niiden voidaan sanoa olevan yhteiskunnassa "voimakas voima niille, jotka uskaltavat käyttää sitä"³ (ter Haar, 2005, 31). Uskonnot

² Kirjoittajan vapaa suomennos: Uskonto on sosiaalinen fakta, joka valittamisen, hylkäämisen ja sivuuttamisen sijasta voidaan muuttaa ihmiskunnan hyödyksi, pohtimalla kuinka sitä voidaan käyttää rakentaviin tarkoituksiin. (ter Haar 2005, 31)

³ [Religion] is a powerful instrument in the hands of those who use it. (ter Haar, 2005, 31)

koostuvat niin ideoista ja uskomuksista, käytännöistä ja käyttäytymisestä, yhteisöstä ja kokemuksista kuin arvoista ja asenteista (ter Haar 2005, 25–26). Yksinkertaisimmillaan uskontoa voidaan käyttää pahan tai hyvän ajattelun ja toiminnan lietsomiseen. Uskontoa käytetään niin väkivallan hyväksymiseen ja muiden hyväksikäyttöön kuin parantavana voimana ja rauhan lähteenä (ter Haar 2005). Uskontoa ja uskonnollisten instituutioiden yhteiskunnallista asemaa voidaan käyttää hyödyksi myös poliittisten agendojen edistämiseksi. Uskonto ja politiikka nähdään toisinaan jopa kilpailevina voimina, mikä voi johtaa voimakkaaseen sekularismiin tai poliittisten vaikuttajien pyrkimykseen valvoa ja rajoittaa uskontokuntien toimintaa (ter Haar 2005).

Uskonnon käsitteen määrittelystä, uskonnon yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä uskonnon ja valtion välisestä suhteesta on keskusteltu kansainvälisen politiikan alalla paljon. Tästä huolimatta uskonnon rooli tutkimuksessa on jäänyt useiden tutkijoiden mielestä pieneksi. Selityksiä voidaan hakea kaukaa historiasta aina ristiretkistä ja 1500–1600 -lukujen uskonsodista saakka, joiden takia uskonto on historiallisesti nähty syynä väkivaltaan ja jonkinlaisena "politiikan poikkeamana" eikä sillä näin ollen ole annettu arvoa tutkittavana käsitteenä (esim. Philpott 2000; Sandal & James 2010). Westfalenin rauhansopimus (v. 1648), jonka tarkoituksena oli päättää uskontojen vuoksi käytävät kiistat kristillisen lännen ja ottomaanien välillä on esitetty usein syynä uskonnon sivuuttamiselle kansainvälisessä politiikassa (Fox 2009, 273–275). Erityisesti länsimaissa voimakkaasti vaikuttanut sekularismin käsite, joka perustuu ajatukseen, ettei uskontoa tarvita legitimoimaan valtiota ja näin ollen uskonnon yhteiskunnallinen rooli tulee jatkuvasti pienentymään, on nähty vaikuttavana tekijänä sille, ettei uskonnolle ole annettu paikkaa myöskään kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa (Fox & Sandler 2004, 9-11). Uskontojen käsittely onkin pitkään jätetty sivuosaan kansainvälisen politiikan valtavirtateorioissa ja esimerkiksi kansalliseen turvallisuuteen liittyvät teoriat ovat perinteisesti olleet vahvasti sekularistisia (esim. Fox 2009, 275; Sandal & James 2010).

Uskonnon teoreettista ja metodologista käsitteellistämistä pidetään edelleen hankalana (Kanwal Sheikh & Crone 2014), samoin kuin uskonnon, sodan ja rauhan käsitteiden keskinäisten suhteiden määrittelyä (Moix 2014). Vielä 1990-luvun loppupuolella kansainvälisen politiikan teoriat esittivät uskonnon käsitteen pääosin osana identiteettiä, kulttuuriperintöä sekä historiaa, eivät niinkään elementtinä, joka voi vaikuttaa toimintaan (Fox 2009, 276; Kanwal Sheikh 2012). Uskonto liitetään yhä edelleen usein myös väkivaltaan, suvaitsemattomuuteen sekä jakautumiseen, ja myös julkisessa keskustelussa viitataan toistuvasti perusteluihin, jotka selittävät uskonnon paikkaa nimenomaan konflikteissa eikä esimerkiksi rauhantyössä (esim. Bercovitch & Kadayifci-Orellana 2009; Goldberg & Blancke 2011; Haynes 2009). Näitä perusteluita ovat esimerkiksi uskonnollisten fundamentalistien

harjoittaman uskonnon suojele väkivaltaisilla keinoilla sekä niin sanottujen romahtaneiden valtioiden (engl. failed state) epävakainen turvallisuustilanne, mikä lisää uskonnollisen terrorismin uhkaa (Haynes 2009). Myös Samuel Huntingtonin esittämä ajatus kulttuurien kamppailusta, jolla hän viittaa kristinuskon lännen ja islaminuskon idän väliseen taisteluun, on usein yhdistetty keskusteluun uskonnon ja kansainvälisen politiikan negatiivisesta suhteesta (esim. Haynes 2009). Edes Huntingtonin kulttuurien kamppailu -ajatuksen synnyttämä keskustelu ei kuitenkaan vauhdittanut keskustelua siitä, *miten* uskonto vaikuttaa kansainvälisen politiikan ilmiöihin tai valtioiden toimintaan (Kanwal Sheikh 2012).

Uskonnon vaikutusta ei ole vielä tänä päivänä arvioitu tarpeeksi kattavasti (Kanwal Sheikh & Crone 2014), mutta erityisesti 2000-luvulla uskonnon merkityksellisyys myös kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on kuitenkin jo laajalti tunnustettu (Kanwal Sheikh 2012). Useiden tutkijoiden tavoin esimerkiksi Kanwal Sheikh ja Crone kohdistavat kiinnostuksensa pääasiassa uskonnon ja väkivallan suhteeseen, mutta he esittävät myös, että uskonto voi yhtä hyvin välittää ja osallistua rauhaan kuin väkivaltaan (Kanwal Sheikh & Crone, 2014). Heidän mukaansa kansainvälisen politiikan alalla tulisi keskittyä siihen "*miten* uskonto vaikuttaa tai ei vaikuta väkivallan ilmentymiseen?" ja "*miten* uskonnolliset ideat, uskomukset, puheet ja kulttuuri vaikuttavat tai motivoivat väkivaltaista toimintaa?" (Kanwal Sheikh & Crone, 2014). Näihin kysymyksiin pohjaten, ja niitä hyödyntäen on perustelua tutkia ja pohtia myös uskonnon suhdetta rauhaan.

2.2. Uskonto osana kansainvälisen politiikan teorioita

Tutkielmassani keskityn uskontoon osana rauhanrakennusta ja hyödynnän raide-diplomatian teoriaa (Diamond & McDonald 2006), jonka voidaan nähdä nojaavan konstruktivistisiin oletuksiin. Näiden oletusten mukaan konfliktinratkaisu vaatii sekä rakenteellisia että diskursiivisia eli kielellisiä muutoksia ja rauhanrakennusta kaikilla yhteiskunnan tasoilla, jotta on mahdollista saavuttaa kestävä tai positiivinen rauha (esim. Bercovitch & Jackson 2009, 182–183). Raide-diplomatiassa uskonto ja uskonnolliset toimijat nähdään joko erillisenä raiteena tai osana toista raidea, ja uskonto on hyväksytty osa rauhanrakennusta (Diamond & McDonald, 2006). Tutkimukseni kannalta on kuitenkin tärkeää taustoittaa uskonnon ja kansainvälisen politiikan suhdetta laajemmin, ennen rauhanrakennuksen teoretisointia.

Kuten jo aiemmin todettu, kansainvälisen politiikan keskeisissä teorioissa uskonnot ja uskontojen vaikutusten käsittely ovat jääneet marginaaliseen asemaan. Valtavirtateorioista realismi keskittyy

materiaaliseen valtaan, liberalismi ja marxismi taas rationaalsiin ja taloudellisiin toimijoihin. Konstruktivistisen teorian mukaan tieto ja käsitteet muodostuvat sosiaalisten rakenteiden kautta ja englantilainen koulukunta yhdistää voimapolitiikan ja kansainvälisen yhteisön. Kaksi jälkimmäistä voisivat ottaa uskonnon osaksi teoreettista viitekehystä, mutta näin ei kuitenkaan pääasiassa ole tapahtunut. (Fox 2009, 276.) Jonathan Foxin mukaan kansainvälisen politiikan perinteiset valtavirtateoriat eivät kuitenkaan voi tarjota kokonaisvaltaista selitystä kansainvälisen politiikan toiminnalle, jos ne eivät ota uskontoa huomioon (Fox 2009, 273).

Foxin näkemyksen mukaan uskonnon poissaolo kansainvälisen politiikan teorioissa on erityisesti länsikeskeisten teorioiden ongelma. Hänen mukaansa muslimimaailmassa on läpi historian ymmärretty uskonnon vaikutus konflikteihin ja kansainvälisiin suhteisiin paremmin – tai ainakin se on otettu huomioon. (Fox 2009, 276.) 1900-luvun historiassa uskonto on ollut käytännössä kokonaan sivussa kansainvälisen politiikan ja yhtä lailla laajemmin muiden yhteiskuntatieteellisten teorioiden keskiöstä. Toisaalta sen kieltämiselle tai poissaololle ei ole annettu erityistä selitystä – uskonto vain on jätetty keskustelun ulkopuolelle (Fox 2009, 273–275). Syyskuun 2001 terrori-iskut olivat käännekohta monella tapaa myös tässä asiassa. Terroriteko todisti, että länsimaat eivät osanneet varautua iskuun, jonka motivaationa voisi olla uskonto ja myös vastatoimenpiteet kohdistettiin oletuksella, ettei uskontotekijä ollut tärkeä (Fox 2009, 276). Cecilia Lynch (2003, 56) esittää uskonnon kieltämisen yhdeksi mahdolliseksi syyksi sen, että uskontoa pelätään. Pelko taas nousee oletuksesta, että uskonnolla on "valta luoda tosiuskovaisia, jotka ovat vähintään psyykkisesti häiriintyneitä tai pahimmillaan suvaitsemattomuuden ja väkivallan välittäjiä"⁴. Uskontojen on muun muassa esitetty olevan joustamattomia ja muuttumattomia, sekä lisäävän ennakkoluuloja ja harrastavan syrjintää muita uskontoryhmiä kohtaan. (Lynch 2003, 56–57.)

Uskonto on aina ollut vaikuttava tekijä kansainvälisissä suhteissa, ja maailmanpolitiikan muutos viimeisten vuosikymmenten aikana on hiljalleen tehnyt tilaa uskonnolle niin teoriassa kuin käytännössä (esim. Fox 2009, 276). Hatzopoulos ja Petito (2003) esittävät näkemyksen, jonka mukaan ei ole riittävää, että uskonnot käsitellään pelkästään pienenä osana tai "analyttisena viitekehysenä" osana valtavirtateorioita eikä uskonnon tarvitsekaan mahtua kansainvälisen politiikan valtavirtateorioihin, vaan se voi haastaa perinteisiä kansainvälisen politiikan teoreettisia ajattelutapoja ja "vapauttaa" näitä teorioita kahleista. (Hatzopoulos & Petito 2003, 1–3.) Näin ollen, he argumentoivat, että on luotava uusia lähestymistapoja, joiden kautta tulkita uskontoa ja

⁴ [religion - -] has the power to create "true believers," who are, at a minimum, psychologically disturbed and, at a maximum, inciters of intolerance and violence. (Lynch 2003, 56)

kansainvälistä politiikkaa, koska perinteiset kansainvälisen politiikan teoriat eivät ole (vielä) kyenneet ymmärtämään ja ottamaan uskontoa sekä "uskonnon uutta nousua" tarpeeksi huomioon (Hatzopoulos & Petito 2003, 4).

Scott Thomas (2003) asettaa uskonnon nousun laajempaan modernisaation viitekehykseen. Osaksi uskonnon uuden tulemisen voidaan hänen mukaan ajatella olevan seurausta siitä, ettei sekularististen valtioiden ajama modernisaatiopolitiikka kolonisaation jälkeisessä kolmannessa maailmassa ole onnistunut, vaan se aiheutti enemmän konflikteja uskonnollisten nationalististen ja sekularististen nationalististen voimien välille (Thomas 2003). Kehitysmaissa, niin sanotussa kolmannessa maailmassa, on vuosikymmenten ajan käyty taisteluja epätasa-arvon, kulttuuristen- ja taloudellisten erojen sekä etnisten eroavaisuuksien vuoksi. Sekularististen länsivaltioiden ajama politiikka on kuitenkin ollut heikkoa vastaamaan kehitysmaiden tarpeisiin eikä toivottavaa kehitystä ole tapahtunut, mikä on johtanut laajaan tyytymättömyyteen. Vasta monien epäonnistumisten jälkeen länsimaissa on alettu ymmärtämään kehitysmaiden yhteiskunnan ja kulttuurin ymmärtämisen merkitys, ja sen sijaan, että länsimaisia modernisaation malleja yritetään viedä sellaisinaan osaksi kehitysmaiden politiikkaa, on modernisaatiokäsitystä yritetty muokata kehitysmaiden tämän hetkiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen sopivaksi ja "modernia on pyritty alkuperäistämään". (Thomas 2003.) Modernin kansainvälisen politiikan keskiössä vaikuttaa ja tulee jatkossakin vaikuttamaan enenevässä määrin kulttuurien, ja uskontojen, monimuotoisuus, joka väistämättä haastaa historiallisen voimakkaasti sekularistisen ajattelun.

2.3. Uskontojen merkitys yhteiskunnassa ja konfliktinratkaisussa

Yhdyn ajatukseen, että on liikaa väittää, että uskonto voisi olla kansainvälisen politiikan keskeisin voima (esim. Fox 2009; Hasenclever & Rittberger 2003, 136–137). Uskontojen merkitys varsinaisessa konfliktissa on usein pieni tai uskonto jää marginaaliseen asemaan, mutta samalla uskonnon rooli koko konfliktiprosessissa on huomattavasti merkittävämpi, sillä se voi vaikuttaa konfliktin laajentumiseen tai heikentymiseen (Hasenclever & Rittberger 2003). Täten on tärkeää ottaa huomioon myös uskonnollisesti ja hengellisesti innoittuneet teoreettiset ajatukset ja menetöt (Carter & Smith 2004).

Uskonnon rooli yhteiskunnassa perustuu ulottumiseen laajalle yhteiskuntaan, talouteen ja poliittiseen toimintaan. Länsikeskeisen sekularistisen teoriakäsityksen valossa on myös tärkeää ymmärtää, että uskonnon rooli on monissa muissa valtioissa, esim. kehitysmaissa, paljon suurempi ja

perinteikkäämpi kuin sekularistisissa länsimaissa eikä länsimaille tyypillinen "uskonnon yksityistäminen" ei ole ollut yhtä voimakas tendenssi (Haynes 1998). Sekularismin periaatteen toteuttaminen ei myöskään tarkoita sitä, etteikö uskontoa silti voida ottaa osaksi rauhantyötä. Esimerkiksi Moix (2014) esittää, että kirkon ja politiikan selkeä erottaminen toisistaan voi nimenomaan edesauttaa sitä, ettei uskontoa käytetä poliittisten tarkoitusten ajamiseen. Sekularismin ei siis tarvitse tarkoittaa sitä, ettei politiikalla ja uskonnolla ole minkäänlaista keskinäistä suhdetta yhteiskunnassa. Vahvaan sekularistiseen ajatteluun ja pyrkimykseen luoda kansainvälisiä sekularistia arvoja liittyy myös paljon ongelmia. Gopin (2000) muistuttaa, että monien uskonnollisten ihmisten on konfliktin hetkellä vaikea jakaa esimerkiksi YK:n luomia sekularistia arvoja, vaikka ne pohjimmiltaan pyrkisivätkin kehittämään yhteiskuntaa suvaitsevampaan suuntaan.

Gopin (1997) korostaakin uskontojen ja uskonnollisten yhteisöjen merkitystä ihmisten ajattelua ohjaavana, niin sodassa kuin rauhassa. Uskontojen rooli korostuu erityisesti kulttuurin ja arvojen muovaajana. Gopinin (2000) mukaan todellisessa konfliktitilanteessa induktiivinen, havaintoihin perustuva, näkökulma on muita tärkeämpi. Konfliktia tulisi hänen mukaansa tarkkailla ja kuunnella, jotta voidaan löytää ne uskonnolliset ideat, arvot ja organisaatiot, jotka ovat merkityksellisiä kyseisessä konfliktissa ja joita voidaan käyttää hyödyksi konfliktinratkaisustrategian muodostamisessa. Uskonto, uskonnolliset symbolit ja uskonnollinen kieli voidaan nähdä yhteiskunnassa ja konfliktissa selvästi, ja uskonnolliset termit ovat usein osa ilmaisua, jota ihmiset käyttävät erilaisten tunteiden esittämiseen. Uskonnollisten termien ja symbolismin tulkitseminen taas voi edesauttaa konfliktin ratkaisuun osallistuvia osapuolia ymmärtämään paremmin sitä, mitkä uskonnolliset tekijät (esim. tekstit, rituaalit, kuvat) vaikuttavat konfliktiin tai mihin konfliktin osapuolet vetoavat, niin positiivisesti kuin negatiivisesti. Gopinin (1997) mukaan uskonnoilla on mahdollisuus vaikuttaa rauhaan pyrkivien arvojen edistämiseen, joihin kuuluvat esim. empatia, oikeudenmukaisuus, anteeksianto, avoimuus ja rakkaus tuntematonta kohtaan, ihmisoikeuksien kunnioittaminen sekä katumus ja ymmärrys aikaisempia tekoja kohtaan. (Gopin 1997.)

Puhuttaessa uskonnosta osana rauhanvälitystä, nousee usein esille ajatus siitä, että uskonnollisesta ymmärryksestä olisi hyötyä konfliktin poliittisille osapuolille. Tämän tutkielman keskiöön on kuitenkin nostettu uskonnolliset toimijat yhtenä erillisenä toimijana rauhanrakennusprosessissa. Moix (2014) käsittelee uskontojen mahdollisuutta toimia "positiivisena kolmantena osapuolena" konfliktitilanteessa ja sen ratkaisussa. Kansainvälisen politiikan alalla vallalla olevasta politiikan sekularistisesta luonteesta huolimatta tutkimusten mukaan uskonnot ovat vahvasti osana ihmisten elämää ympäri maailman. Uskonnot eivät synny tai ole olemassa tyhjiössä. Täten uskonnot tulee

käsittää aina osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia ja osana ihmisyyttä, ja siksi myös tutkimuksessa uskonto tulee käsittää osana konfliktia ympäröivää yhteiskuntaa (Moix 2014). Uskonnolliset yhteisöt toimivat osana kansalaisyhteiskuntaa ja ne voivat ottaa kantaa, tehdä käytännön avustustyötä ja "valita puolensa", mikä tekee uskonnosta mahdollisen kolmannen osapuolen konfliktinratkaisussa. (Moix 2014.)

Uskonnon kautta hyväksytyt jaetut arvot ovat vaikuttaneet vahvasti esimerkiksi kansainvälisten ihmisoikeuksien ja lakien sekä eettisen normiston kehittymiseen. Näiden arvojen vaikutus voidaan nähdä myös rauhanrakennusyössä (Moix 2014, 7). Uskonnon ja uskonnollisten perinteiden avulla voidaan oikeuttaa ja tuomita sekä sodassa että rauhanyössä (Fox 2009, 279). Uskonnollisilla toimijoilla on hyvät mahdollisuudet edistää haluamiaan arvoja sekä vaikuttaa oman uskonnollisen yhteisöjen jäsenten toimintaan mobilisoimalla tai demobilisoimalla heitä (Fox 2009). Moninaiset mahdollisuudet tulkita uskontoja aiheuttavat kuitenkin sitä, että jokainen lukee ja toteuttaa uskonnollisten tekstien sanomaa eri tavoin. Tämä täytyy huomioida myös uskonnollisista johtajista puhuttaessa. Kuten Moix (2014) huomauttaa, uskonnolliset johtajat eivät välttämättä toteuta niitä parhaita arvoja, joita uskonnot tarjoavat. Kun pohditaan uskontoa "hyvänä kolmantena osapuolena", on mietittävä, miten uskonnolliset arvot näkyvät niiden toiminnassa, jotka ovat osa rauhanrakennusprosessia sekä, miten ja mitkä uskonnolliset arvot ovat nähtävillä ympäröivässä yhteiskunnassa (Moix 2014, 5–9).

Keskusteluun uskontoperustaisesta rauhanyöstä liitetään usein teoreettiset ajatukset sosiaalisen konfliktin muuttamisesta ja kestäväen rauhan edellytyksien rakentamisesta (kts. esim. Sampson 2007). Toinen usein käytetty teoreettinen viitekehys on uskonnollisten toimijoiden liittäminen osaksi raidediplomatian toista raidetta, eli track 2 -diplomatiaa. Seuraavissa kappaleissa käsittelem tarkemmin rauhanrakentamisen käsitettä ja siihen liittyviä periaatteita, toimintatapoja ja toimijoita yleisesti sekä avaan raidediplomatian ja toisen raiteen diplomatian käsitteitä. Jatkan teoreettisen viitekehysten rakentamista pohtimalla uskonnollinen rauhanrakennuksen sijoittumista osaksi konfliktinratkaisua sekä uskonnollisten toimijoiden asemaa ja rooleja rauhanyössä. Yhdistelemällä käsityksiä toisen raiteen diplomatiasta, rauhanrakennuksesta ja uskonnollisesta rauhanyöstä pyrin täydentämään keskustelua, jonka kautta uskonnot voidaan nähdä luontevana osana rauhanrakennusta, ei siitä erillisenä osana. Tutkielman lopuksi pyrin empiirisen aineiston avulla testaamaan teoreettisia oletuksia ja pohdin tarkemmin, miten uskonnollinen rauhantyö toteutuu osana laajempaa rauhanrakennusprosessia Kyproksella.

3. Rauhanrakennus ja toisen raiteen diplomatia teoreettisena viitekehyksenä

3.1. Rauha, rauhanrakennus ja rauhantyön muutos

Rauha on yksi kansainvälisen politiikan keskeisimpiä käsitteitä. Rauha on vähintään yhtä monimutkainen käsite kuin toinen tämän tutkielman keskeinen käsite, uskonto. Rauhan käsite ei synny tyhjiössä vaan se voidaan ymmärtää monella tapaa. Käsitteen voidaan sanoa olevan ajatuksen, kiinnostuksen ja päätöksenteon tulos eikä rauha ole olemassa itsenään ilman muita tekijöitä (Richmond 2005). Rauhan käsite voi muovaantua ja muuttua, ja rauhan merkitys myös riippuu käsitteen käyttäjästä. Richmond (2005) korostaa, että myös rauha on diskurssi, johon moni asia ja tekijä voi vaikuttaa. Perinteisen määritelmän mukaan rauha on sodan poissaoloa. Applebyn (2000) mukaan konfliktin poissaolo ei kuitenkaan ole riittävä rauhan määritelmä. Hänen mukaansa rauha saavutetaan vasta sitten, kun yhteiskunnassa on saavutettu sellainen tilanne, että konflikti voidaan ratkaista väkivaltaa käyttämättä "kulttuurisesti hyväksyttävästi ja tehokkaasti". Näin ollen rauhan saavuttaminen vaatii koko yhteiskunnan kattavien sosiaalisten suhteiden kehittämistä, oikeudenmukaisuuden toteutumista ja keskittymistä konfliktin perimmäisiin syihin ja syihin vaikuttaviin tekijöihin. Rauhan saavuttaminen vaatii rauhan rakentamista.

Rauhanrakennus on yhteiskunnan muuttamista ja järjestämistä uudelleen kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla (esim. Lederach 1997). Se on yhteistyötä eri toimijoiden välillä ja tekoja, joiden avulla voidaan tukea rauhanomaista toimintaa ja kestäviä sosiaalisia rakenteita (Keating & Knight 2004). Rauhanrakennuksen käsitettä voidaan kutsua "kolmannen sukupolven lähestymistavaksi" ja sen voidaan ajatella olevan eräänlainen "metodologinen hybridi" (Richmond 2005). Lähestymistapaan viitataan jossakin tapauksissa myös liberaalin rauhan käsitteellä, joka on noussut keskusteluun kylmän sodan jälkeen. Rauhanrakennusta ajallisesti edeltävät lähestymistavat ovat konfliktinratkaisu (engl. conflict resolution) ja konfliktin hallinta (engl. conflict management) (Richmond 2005, esim. 14, 86). Konfliktin hallinta perustuu pääasiassa realistisiin ajatuksiin ja valtdynamiikkojen tunnistamiseen kansainvälisessä järjestelmässä (Richmond 2005, 89) ja se voidaan ajatella myös toimintoina, joiden avulla pyritään estämään konfliktin eskaloituminen väkivaltaiseksi tai leviäminen uusille alueille (Appleby 2000, 21). Konfliktinratkaisun ydin on positiivisen rauhan rakentamisessa, joka perustuu kansalaisyhteiskunnan toimintaan. Konfliktinratkaisu-ajattelu korostaa kansalaisten turvallisuutta, ymmärryksen luomista sekä eriarvoisuuden vähentämistä ja antaa teoreettisen mahdollisuuden tuoda mukaan keskusteluun uudenlaiset toimijat kuten kansalaisjärjestöt. (Richmond

2005, 86–101; Appleby 2000, 212.) Liberaalin rauhan käsitteeseen ja kestävän rauhan saavuttamiseen liittyy myös ajatus konfliktin muuttamisesta (conflict transformation). Tässä tutkielmassa keskitytään uskonnolliseen rauhanrakentamiseen, jonka voidaan sanoa olevan yksi *konfliktin muuttamisen* muoto (Appleby 2000). Konfliktin muuttaminen tapahtuu monella tasolla, esimerkiksi toimijoiden, sääntöjen ja rakenteiden tasoilla (Richmond 2005) ja kaikissa konfliktinratkaisun vaiheissa; hallinnassa, ratkaisussa ja konfliktinjälkeisessä rauhanrakennuksessa. Siihen, miten uskonnolliset toimijat vaikuttavat näissä eri vaiheissa palataan myöhemmin tässä luvussa.

Rauhantyö on kokenut suuren muutoksen etenkin Kylmän sodan jälkeen. Rauhanrakennuksen perinteiset tavoitteet ovat olleet tulitauko, rauha, demokratia, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, joiden pohjalta on kehittynyt ajatukset valtionrakennuksesta ja siirtymäkauden hallinnosta. Rauhanrakennuksen teoreettisten lähestymistapojen muokkautumisen myötä myös rauhan käsite ja sen epistemologia on muokkaantunut suuntaan, jossa rauhan epistemologia keskittyy "itsekkannattavuuteen" ulkoisten apuvoimien sijaan. Rauhanrakentamisen monitasoisuus antaa mahdollisuuden tuoda rauhanrakennukseen uusia elementtejä, uusia osapuolia ja normeja, sekä muutoksia vastapuolten keskinäiseen suhteeseen. Rauhanrakennus käsittää rauhanrakennuksen niin kansainvälisellä, alueellisella kuin paikallisella tasolla ja ottaa huomioon myös muut kuin valtiolliset toimijat vaikuttavina tekijöinä. (Richmond 2005, 102–103.) Teoreettisesti rauhanrakennuksen käsite voi siis ottaa huomioon sekä korkean tason poliittisen johdon sekä alueelliset ja ruohonjuuritason toimijat. Rauhanrakennus voi yhtäältä olla ylhäältä alas toimivaa toimintaa, jossa keskiössä on ratkaisua haluava valtiollinen toimija ja rauhanylittäjät, jotka neuvottelevat ratkaisusta. Toisaalta rauhanrakennus voi pohjautua esimerkiksi työpajatoimintaan, koulutukseen ja erilaisten rauhantyötä tekevien ryhmien muodostamiseen. Vastakohtana ensimmäiselle käsitykselle rauhanrakennus voi tapahtua ruohonjuuritasolta ylöspäin. (esim. Lederach 1997.) Myöhemmin tässä luvussa eritellään tarkemmin, minkälaista työtä rauhanrakennuksen eri tasoilla voidaan tehdä ja, minkälaiset toimijat ovat keskiössä milläkin tasolla.

Viimeisten vuosikymmenten aikana rauhantyöhön on osallistunut entistä enemmän toimijoita. Uudet toimijat ovat tuoneet mukanaan entistä humanitaarisemmat ajattelutavat ja sen myötä toiminta on keskittynyt aikaisempaa enemmän kestävän rauhan saavuttamiseen ja rauhanprosessien monimuotoisuuteen (Richmond 2005, 105). Ei-valtiollisten toimijoiden ja erilaisten kansalaisjärjestöjen määrä onkin kasvanut vauhdilla viimeisten vuosikymmenten aikana. Kansalaisjärjestöt keskittyvät usein spesifiin aihealueeseen, jota ne pyrkivät toiminnallaan edistämään tai parantamaan. Richmondin (2005, 134–135) mukaan yleinen käsitys siitä, että

kansalaisjärjestöt avustavat globaalihallinnon rakentamisessa ja liberaalien uudistuksien saavuttamisessa on ongelmallinen koska kaikki edellä esitetyt käsitteet ovat häilyviä ja vaikeita määritellä. Näin myös kansalaisjärjestöjen luonne on vaikea määritellä tämän käsityksen kautta (Richmond 2005, 134). Kansalaisjärjestöjen työn määrittely on käytännössä hyvin monimuotoista ja riippuu järjestön painopistealueesta. Samalla järjestöt toimivat myös usealla eri tasolla, paikallisesta kansainväliseen. Järjestöt tekevät paljon itsenäistä työtä, mutta voivat myös osallistua poliittiseen työskentelyyn ja avustaa hallituksia. Tällä hetkellä monet kansalaisjärjestöt laajentavat toiminta-alaansa ja ne tekevät operationaalisen toiminnan rinnalla paljon vaikuttamistyötä. Kansalaisjärjestöjen vaikutusvallasta ja onnistumisesta rauhantyössä on puhuttu paljon. Yhteisymmärrys vallitsee kuitenkin siitä, että kansalaisjärjestöjen toiminta onnistuu parhaiten, jos ne ovat tiiviisti liitoksista kansalaisyhteiskuntaan ja paikallisiin. (Richmond 2005, 134–135.) Samaan tapaan kuin kansalaisjärjestöt toimivat myös muut ei-valtiolliset toimijat, jotka eivät välttämättä ole organisoituneet järjestöksi. Ei-valtiolliset toimijat voivat tavallaan ohittaa valtiollisen suvereniteetin ja päästä sisään yhteiskunnan sisällä oleviin yhteisöihin, talouteen, politiikkaan. Ei-valtiollisten toimijoiden on helpompi saada kansan legitimitteetti puolelleen ja joustavuutensa ansiosta ne toimivat valtiollisia toimijoita jouhevammin ruohonjuuritasolla. (Richmond 2005, 141.)

Rauhan saavuttamiseen tähtääviin prosesseihin liittyy useita päällekkäisiä käsitteitä. Tämän tutkielman teoreettisessa keskiössä on rauhanrakentamisen käsite, joka on käsitetty muun muassa yhteiskunnan muuttamisena, eri toimijoiden välisenä yhteistyönä ja erilaisina tekoina erityisesti ruohonjuuritasolla, jotka tukevat rauhan syntymistä ja pysyvyyttä myös konfliktin päättymisen jälkeen. Kyproksen kontekstissa käytän rauhanprosessin käsitettä kuvaamaan pitkään jatkunutta yritystä luoda edellytykset Kyproksen pohjois- ja eteläpuolen rauhanomaiselle yhteiselolle ja saavuttaa rauhansopimus konfliktin osapuolten välille. Rauhanprosessi on laaja käsite, joka voi sisältää monia erilaisia tapoja toteuttaa konfliktinratkaisua ja rauhanrakentamista yhteiskunnan eri tasoilla ja eri toimijoiden toimesta.

3.2. Rauhanrakentamisen tasot

Rauhanrakennusta tapahtuu monilla eri (poliittisilla) tasoilla. Track 1 (T1) tason eli ensimmäisen raiteen diplomatian piirissä toimivat viralliset, korkean tason neuvottelijat ja tällä tasolla tapahtuvia rauhanvälitysprosesseja kutsutaan yleensä *rauhanneuvotteluiksi*. Epävirallisemmalla tasolla toimiviin track 2 (T2) tason eli toisen raiteen diplomatian toimijoihin taas voi kuulua esimerkiksi

uskontoryhmien jäseniä ja johtajia. T2-tasolla tapahtuvaa vuoropuhelua kuvataan usein *dialogin* käsitteellä. (Nissinen 2014, 18–19.)

Rauhanrakentaminen voidaan John McDonaldin (2003) mukaan jakaa kolmeen kategoriaan. Poliittista rauhanrakentamista harjoittaa vain T1-taso, jolla on ratkaiseva rooli myös toisessa kategoriassa eli taloudellisessa rauhanrakentamisessa. Kolmatta kategoriaa eli sosiaalista rauhanrakentamista edustavat pääasiassa T2-tason toimijat, jotka työskentelevät asioiden sijasta ihmisten kanssa tavoitteenaan estää väkivallan kierteen jatkuminen (McDonald 2003, 56). Ensimmäisen raiteen eli T1-tason diplomatialla tarkoitetaan rauhantyötä yleensä valtiotasolla. Todellinen poliittinen valta on yleensä sidottu tälle tasolle, jonka kulttuuri on poliittinen ja byrokraattisempi kuin alemmilla tasoilla. Käytännössä ensimmäisen raiteen diplomatia on virallisen tason neuvotteluja sopimuksista ja yhteistyöstä valtioiden välillä, erilaisia tapaamisia ja konferensseja, joissa erityisen tärkeää on luoda hyviä suhteita ja luottamusta toimijoiden välille. (Diamond & McDonald 1996, 27-29.)

Diamondin ja McDonaldin (1996) perustelu sille, miksi moniraiteista diplomatiaa tarvitaan, on virallisen tason taipumus ottaa työhön mukaan vain pienen osan toimijoita, jolloin politiikan ulkopuolelta tulevat asiantuntijat jäävät työn ulkopuolelle. Ensimmäisellä tasolla olisi kyllä mahdollisuus ja resurssit mobilisoida tarvittavat voimat panostaakseen rauhantyöhön, mutta ennen kuin ensimmäisen tason toimijat reagoivat konfliktiin konfliktin täytyy päästä korkealle virallisen tason agendalla. (Diamond & McDonald, 29-33.) Ensimmäinen taso on kuitenkin kriittinen osa konfliktinratkaisua ja rauharakennusta koska "rauhansopimukset täytyy neuvotella, hyväksyä ja panna toimeen virallisella tasolla" (Davies & Kaufmann 2003, 4–5). Rauhanrakentamisen eri tasot eivät ole suoraan verrannollisia keskenään koska eri tasoilla toimivat erilaiset toimijat, joiden toimintatavat eroavat toisistaan. Eri tasoilla toteutettava rauhanrakennus eivät sulje toisia tasoja pois vaan parhaimmillaan eri tasot täydentävät toisiaan ja tukevat yhteisten tavoitteiden saavuttamista.

3.3. Toisen raiteen diplomatia

Toisen raiteen eli T2-tason diplomatia keskittyy kestävän ja oikeudenmukaisen rauhan rakentamiseen. Se on vastaus yhä monimutkaisempien konfliktien ratkaisemiseen, joita nykymaailmassa kohdetaan. (Davies & Kaufmann 2003, 2.) T2-tason nousu keskeisemmäksi tekijäksi kansainvälisessä politiikassa ja konfliktinratkaisussa heijastelee laajempaa maailmanpoliittista muutosta, johon on paneuduttu tutkielman aikaisemmissa kappaleissa.

Nykyisessä kansainvälisen politiikan tutkimuksessa T2-tason toimijat nähdään usein olennaisena osana kestävän rauhan saavuttamiseen tähtäävää rauhantyötä. T1-taso ja tällä tasolla käytävät neuvottelut vaativat runsaasti resursseja valtioilta ja muilta virallisilta organisaatioilta. Lisäksi T1-tasolla käytävät neuvottelut sisältävät usein "keppiä ja porkkanaa", eli konfliktin osapuolet käyvät vaihtokauppaa keskenään, mikä voi näyttäytyä tehokkaalta keinolta, mutta vaikuttaa harvemmin pintaa syvemmällä. Tämä aiheuttaa heikkoa sitoutumista sopimukseen eikä tue laajempaa yhteiskunnallista muutosta, joka kestävän rauhan saavuttaminen vaatii. Siksi työskentely ruohonjuuritasolta ylöspäin on tärkeää ja tähän tarpeeseen T2-tason toimijat pyrkivät vastaamaan erilaisin keinoin. (Wigell 2012, 16–17.) T2-tason toimijoita eivät rajoita poliittisten toimijoiden tapaan voimapolitiikka tai vahva tarve ylläpitää suvereniteettia. T2-tason toimijat voivat tuoda tarvittavaa lisäarvoa rauhantyöhön laajemmin, mutta sekään ei ole riittävää takaamaan rauhan syntymistä, kuten ei myöskään toiminta pelkästään T1-tasolla. Molemmat tarvitsevat toisiaan ja moniraitainen diplomatia onkin todettu kaikista tehokkaimmaksi rauhanrakennusprosessissa. Onnistunut yhteistyö vaatii koordinoitua ja viestintää eri toimijoiden välillä, jotta voidaan välttyä mahdollisilta väärinkäsityksiltä ja niiden aiheuttamilta ongelmilta. (Wigell 2012, 20–22.)

T2-tason diplomatian yksi keskeinen tavoite on luoda dialogia konfliktinosapuolten välille ja tuoda sellaiset toimijat yhteen, jotka voivat kehittää uusia tapoja ongelmanratkaisuun konfliktin keskellä (Jones 2015). Nämä toimijat ovat yleensä kansalaisjärjestöjä, eri alojen ammattilaisia, mielipidejohtajia ja muita vaikutusvaltaisia yksilöitä konfliktiyhteisöistä, jotka eivät kuitenkaan lukeudu virallisiin poliittisiin toimijoihin. Tähän kategoriaan voivat kuulua myös etniset ja uskonnolliset johtajat "yhteiskunnan keskitalolta". T2-diplomatiata voidaan kutsua myös kansalaisten diplomatiaksi. (Davies & Kaufmann 2003, 2.) T2-tason diplomatia voidaan nähdä T1-tasoa täydentävinä toimenpiteinä tai enemmän erillisinä, ruohonjuuritasolle painottuvana toimintana (kts. esim. Jones 2015 ja Davies & Kaufmann 2003). Ruohonjuuritasolla toimivasta T2-tason diplomatiasta käytetään toisinaan myös tarkennusta kolmannen raiteen (T3) diplomatia tai se liitetään osaksi konfliktin muuttamisen käsitettä.

T2-tason ei-poliittisiin toimijoihin voidaan viitata myös kolmannen osapuolen käsitteellä. Kolmannen osapuolen mukanaolo perustuu yleensä siihen ajatukseen, että se voi tarjota neutraalin, positiivisessa hengessä toimivan keskustelualustan konfliktin osapuolille. Tavoitteena on helpottaa keskustelun etenemistä ja keskittyä uusiin ideoihin sekä yhteisten tavoitteiden kartoittamiseen, vastakkaisten mielipiteiden 'taistelun' sijaan. Kolmansien osapuolien tehtävät vaihtelevat, mutta keskeisenä ajatuksena on vaikuttaa keskusteluyhteyteen ja keskustelun etenemiseen, ei ensisijaisesti

tarjota valmiita ratkaisuja konfliktin ratkaisemiseksi. (Jones 2015, 87–100.) T2-tasolla toimivilla kolmansilla osapuolilla, voidaan myös sanoa olevan monenlaista valtaa konfliktinratkaisutilanteessa. Erilaisista "vallan muodoista" on hyötyä toimijoille erityisesti siinä vaiheessa, kun heidän tulee saavuttaa luottamus konfliktinosapuolten silmissä (Jones 2015). Näitä vallan muotoja ovat tiedollinen valta, asiantuntijavalta, ohjaava valta, legitiimi valta, palkitseva valta ja pakottava valta (Jones 2015, 108–109). Niille kuuluvan tai annetun vallan avulla T2-toimijat voivat tarjota konfliktinratkaisulle kriittistä ja tarkkaa tietoa konfliktista sekä ympärillä olevasta yhteiskunnassa. Asiantuntijuus luo luottamusta konfliktin osapuolen ja kolmannen osapuolen välillä, mikä mahdollistaa tiedon jakamisen sekä neuvojen antamisen. Monien T2-toimijoiden valta perustuu asiantuntijuuden lisäksi siihen, että he edustavat jotakin sellaista tahoa, joka on kriittinen osa konfliktia. Viimeisimpänä T2-toimijoiden valtaa vahvistaa mahdollisuus palkita, rangaista ja painostaa konfliktin osapuolia kohti sovintoa. (Jones 2015.)

Koska T2-taso ei ole sitoutunut poliittisiin päättäjiin, rauhantyö tällä tasolla voi olla käynnissä, vaikka viralliset neuvottelut eivät etenisi (Davies & Kaufman 2003, 2–3). Virallisten neuvotteluiden mahdollisesti kariutuessa ja keskeytyessä, kuten esimerkiksi Kyproksen tapauksessa monta kertaa tapahtunut, T2-tasolla toimia on usein mahdollisuus jatkaa ja luoda uusia mahdollisuuksia neuvotteluilla ja näin ylläpitää positiivista kehitysprosessia (Wigell 2012). Perimmäinen ajatus on auttaa yhteisöjä ymmärtämään konfliktia, muuttamaan käsityksiä vastapuolesta ja oppimaan omista ja muiden toimintatavoista (Davies & Kaufman 2003, 2–3). Voidaan puhua toisen raiteen diplomatian tavoitteesta harjoittaa konfliktinratkaisua tai rauhanrakennusta, konfliktin hallitsemisen sijaan. Väkivallan poissaolon lisäksi keskitytään "poistamaan aukko prosessin ja tulosten välillä" eli normien muuttamiseen ja demokratian rakenteisiin vaikuttamiseen. Puhutaan *kestävästä rauhasta*, joka vaatii muutakin kuin voimapolitiikkaa. Sen saavuttaminen vaatii sosiaalista ja taloudellista oikeudenmukaisuutta, osallistuvaa poliittista prosessia, kestävää kehitystä – ympäristöllisesti ja taloudellisesti – sekä selkeitä rakenteellisia muutoksia. (Davies & Kaufman 2003, 2–3.) Kestävän rauhan rakentaminen vaatii kansalaisyhteiskunnan luomista ja sen periaatteiden vaalimista. Kansalaisyhteiskunnan peruspilareita ovat esimerkiksi demokraattinen hallinto, oikeudenmukaisuus, toteutuvat ihmisoikeudet sekä pääsy koulutuksen ja terveydenhuollon piiriin. Painopiste näiden kansalaisyhteiskunnan perustoimintojen välillä voi vaihdella, mutta kaikilla niillä on väliä. Näiden pohjalta voidaan rakentaa ihmisten turvallisuuden tunnetta sekä kestävä kansalaisyhteiskunta, joka edesauttaa rauhan syntymistä ja ennen kaikkea rauhan pysyvyyttä. (Brata Das 2004.)

Yksi T2-tason toiminnan eduista on sen vapaus toimia ilman rajoittavia tekijöitä. Tämä antaa mahdollisuuden keskittyä ruohonjuuritason ongelmiin ja kansalaisten tarpeiden selvittämiseen. Ratkaisuja konflikteihin pyritään etsimään yhteisöjen sisältä perehtymällä myös sellaisiin asioihin, jotka eivät ole virallisen tason agendalla. Toiminta-agendan keskiöön nostetaan ihmisten perustarpeet ja voimapolitiikan rinnalle keskinäinen voimaantumisen yhteisöissä. Identiteettiryhmät yritetään tuoda valtioiden rinnalle yhteistyöhön konfliktien ratkaisemiseksi. Konkreettisesti toisen raiteen diplomatian toimijoiden työtä voi olla esimerkiksi ongelmanratkaisua workshoppeissa, keskustelujen välittäjinä toimimista, konferenssien, seminaarien ja koulutuksen järjestämistä, instituutioiden luomista ja eri toimijoiden välisen luottamuksen rakentamista. Toisaalta työhön voi kuulua myös "teoreettisten kehysten" luomista ja tilanteiden laajempaa analysointia. (Diamond & McDonald 1996, 37-39.)

Diamond ja McDonald (1996) ovat lisänneet diplomatian raiteiden määrää yhteensä yhdeksään, joista seitsemäs on uskonto. Heidän mukaansa uskontoryhmät usein ajattelevat jo luonnollisesti kuuluvansa osaksi rauhantyötä koska uskonnollisessa ajattelussa rauhaan liittyvät aiheet, kuten vahva usko ihmiskunnan yhtenäisyyteen, ovat valmiiksi keskiössä. Uskontojen ja uskonnollisten toimijoiden toimintakenttä on laaja sillä ne toimivat niin paikallisesti, kansallisesti kuin kansainvälisesti monella eri tasolla. Uskonnollinen toiminta voi yhtäältä olla hyvin paikallista ja pientä toimintaa, mutta samalla kuulua osaksi suurta vaikutusvaltaista yhteisöä. Uskonnollisen yhteisön kuulumisen moniraiteisen diplomatian keskiöön on Diamondin ja McDonaldin toimesta perusteltu sillä, että uskonto voi tarjota henkistä impulssia, idealismia ja etnistä pohjaa diplomaattiselle toiminnalle ja samalla tuoda ylempää ulottuvuutta rauhan ja sodan aiheisiin. (Diamond & McDonald 1996, 97-102.) Pidän uskonnon määrittelemistä omaksi diplomatian raiteekseen epäselvänä, koska uskonnollisten toimijoiden konkreettinen työ on pitkälti samanlaista kuin toisen raiteen diplomatian toimijoiden yleensä ja uskonnollisia toimijoita ei mielestäni tule käsittää erillisinä muista kansalaisyhteiskunnan toimijoista.

Kasvava ymmärrys siitä, että uskonto on tarpeellista ottaa osaksi rauhanvälitystä, on todiste siitä, että uskonnolla ja uskonnollisilla toimijoilla on todella huomattu olevan merkitystä rauhantyössä. Siitä huolimatta sekularistinen politiikka ja aiemmin epäonnistuneet yritykset tuoda uskonto osaksi rauhanrakennusta hidastavat uskonnollisen rauhantyön kehitystä (Carter & Smith, 2004). Varautunut suhtautuminen uskonnollisten toimijoiden osallistumiseen konfliktinratkaisuun on nähtävissä myös Kyproksella, missä erityisesti ortodoksisen kirkon ristiriitainen vaikutus Kyproksen konfliktiin on vienyt uskontoja ja uskonnollisia toimijoita kauemmas rauhanprosessista. Carter ja Smith (2004)

korostavat ajattelun muutoksen merkitystä. Vastuu uskonnollisten toimijoiden tuomisesta osaksi rauhanvälitystä ei ole vain uskonnollisilla yhteisöillä vaan myös poliittisilla johtajilla ja kansalaisorganisaatioilla (Carter & Smith, 2004). Moniraiteisen diplomatian kautta uskonnolliset toimijat voidaan sijoittaa rauhanrakennuksen teoreettiseen keskiöön muiden T2-tason toimijoiden rinnalle. Vaikka käsitän uskonnolliset toimijat yhdeksi monista T2-tason toimijoista, on heidän toiminnastaan löydettävissä myös sellaisia erityispiirteitä, jotka erottavat uskonnollisesti motivoituneet toimijat muista. Tutkielman seuraavassa luvussa täsmennän uskonnollisen rauhanrakennuksen käsitettä, tuon esiin erilaisia näkemyksiä siitä, miten uskonnollinen rauhantyö voi edistää rauhanrakennusta ja pohdin tarkemmin minkälaisissa rooleissa uskonnolliset johtajat voivat toimia rauhantyössä.

4. Uskonnolliset toimijat osana rauhanprosesseja

4.1. Uskonnollinen rauhanrakennus

Uskonnollisten johtajien ja muiden uskonnollisten toimijoiden merkityksen kasvu kuuluu samaan Kylmän sodan jälkeiseen kehityskulkuun, joka on korostanut kulttuurisen ymmärryksen, yhteiskunnallisten liikkeiden ja kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia. Little ja Appleby (2004) ovat määritelleet uskonnollisen rauhanrakennuksen (engl. religious peacebuilding) "toimintoina, joita uskonnolliset toimijat ja instituutiot käyttävät ratkaistakseen ja muuttaakseen tappavia konflikteja ja joiden tavoite on rakentaa sosiaalisia suhteita ja poliittisia instituutioita, joita määrittelee suvaitsevaisuuden ja väkivallattomuuden eetos"⁵ (Little & Appleby 2004, 5). Nämä toimet voivat olla esimerkiksi kriisinhallintaa, ratkaisuyrityksiä, tutkimusta ja eri toimijoiden välisen dialogin edistämistä. (Little & Appleby 2004, 5) Uskonnollisella rauhanrakennuksella voikin olla paikka kaikissa aiemmin mainituissa konfliktinratkaisun vaiheissa, hallinnassa, ratkaisussa ja rauhan rakentamisessa.

Konfliktin hallinta perustuu konfliktin syiden tunnistamiseen ja vaatii tuekseen sosiaalisia toimijoita, jotta ongelmaan voidaan vastata. Uskonnolliset toimijat ovat sosiaalisesti hyvin kiinnittyneitä yhteiskunnan eri osa-alueisiin ja ovatkin historiallisesti toimineet hyvin aktiivisina vaikuttajina poliittisten, sotilaallisten ja taloudellisten päättäjien suuntaan. He nostavat esiin yhteiskunnan epäkohtia ja jopa kritisoivat poliittisesti ylemmän tason toimijoita. Uskonnollisten toimijoiden

⁵ "[we use the term religious peacebuilding to describe] the range of activities performed by religious actors and institutions for the purpose of resolving and transforming deadly conflict, with the goal of building social relations and political institutions characterized by an ethos of tolerance and nonviolence." (Little & Appleby 2004, 5)

järjestämien rauhanomaisten mielenilmausten tai tempausten tarkoituksena on ollut mobilisoida ihmisiä, herättää huomioita ja lisätä tietoisuutta epäkohdista, ja näin vaikuttaa päättäjien mielipiteisiin. Historiallisesti on kuitenkin kokemusta siitä, että kaikki uskontoryhmät eivät toimi vain rauhan edistämiseksi, vaan saattavat toimia väkivaltaisesti omien etujensa ajamiseksi. Uskontoryhmien sisällä pienemmät ryhmittyvät kuitenkin seuraavat toisiaan tarkasti, mikä antaa 'rauhaa ajaville' toimijoille mahdollisuuden varoittaa muita yhteiskunnan toimijoita kanssauskojiensa aiheuttamista mahdollisista levottomuuksista. (Appleby 2000, 213–216.)

Konfliktinratkaisussa keskeisiä toimia ovat olleet esimerkiksi uskonnollisen ja etnisen vihanpidon liennyttäminen keskustelun ja koulutuksen avulla. Keskustelut ovat ulottuneet niin poliittisten toimijoiden kuin tavallisten kansalaisten kanssa käytäviin keskusteluihin, joita on järjestetty uskonnollisten organisaatioiden toimesta. Muiden kansalaisorganisaatioiden kanssa, uskonnolliset toimijat ovat pyrkineet lisäämään tavallisten kansalaisten tietoisuutta omista oikeuksistaan. Konfliktinratkaisuvaiheeseen uskonnollisten toimijoiden tehtäviin voi kuulua myös rauhanvälittäjänä toimiminen. (Appleby 2000, 217–220.) Konfliktin jälkeistä *rauhanrakennusvaihetta* Appleby kuvaa rakenteellisen uudistuksen tekemiseksi. Uskontojen valta yhteiskunnan uudelleenrakentamisessa piilee niiden pitkäaikaisessa olemassaolossa ja osallistumisessa yhteiskunnan toimiin. Tästä syystä uskonnolliset toimijat ovat tehokkaita rakentamaan suhteita, luottamusta ja tasapainoa yhteiskunnassa. Yhteiskunnan uudelleenrakentaminen vaatii sen, että tehdyt vääryydet sekä tunnustetaan että tuomitaan. Konflikti jättää jälkeensä usein aiempaa enemmän heikossa asemassa olevia ihmisiä, jotka ovat menettäneet kotinsa ja elämänsä perustan. Merkittävät uskonnolliset toimijat ympäri maailman ovatkin tuoneet esiin valtioiden tekemiä vääryyksiä ja perustavanlaatuisia puutteita ihmisoikeuksien toteutumisessa, ja pyrkineet tukemaan heikoimmassa asemassa olevia. Uskonnollisten toimijoiden kannanotot konfliktissa eivät siis ole uusi ilmiö. Jo 1960 ja 1970-luvuilla katoliset piispat Etelä-Amerikassa tuomitsivat julkisesti valtion tukemat väkivaltaisuudet ja rahoittivat ihmisoikeuskomissioita, jotta yhteiskunnalliset vääryydet saatiin tuotua julkisuuteen poliittisten muutosten aikaansaamiseksi. (Appleby 2000, 220–221.)

Keskeistä uskonnollisen rauhantyön ymmärtämisessä on ymmärtää uskontojen universaali luonne. Uskonnot jakavat paljon samankaltaisuuksia keskenään ja tämän ymmärtäminen tuo niitä lähemmäs toisiaan eroavaisuuksista huolimatta. Aiemman tutkimuksen perusteella ja uskonnollisten toimijoiden kokemusten pohjalta yhdeksi keskeisimmäksi ajatukseksi on noussut ymmärrys siitä, että jokaisessa kulttuurissa käydään "taistelua hyvän ja pahan välillä" ja tätä voidaan käyttää hyödyksi "maailmanlaajuisessa kampanjassa rauhan ja oikeudenmukaisuuden hyväksi" (Little 2007b, 439).

Rauhan ja oikeudenmukaisuuden käsitteet ovat keskeisiä lähes kaikissa uskonnoissa ja perinteissä, ja näiden rauhanomaista tavoittelua voidaan pitää jopa "pyhänä prioriteettina". Rauhan ja oikeudenmukaisuuden tavoitteita jokainen yhteisö toteuttaa omalla tavallaan, kuten kuuluukin, mutta se ei sulje pois mahdollisuutta ymmärtää muiden erilaisia tapoja. (Little 2007b, 438–440.) Aktiivisilla uskonnollisilla toimijoilla, esimerkiksi uskonnollisilla johtajilla, on yleensä laaja ymmärrys omasta uskonnosta, mikä auttaa heitä tulkitsemaan ja ymmärtämään myös muiden uskontojen arvoja. Monella uskonnolliseen yhteisöön kuuluvalla ihmisellä ymmärrys omasta uskonnosta on suppea, mikä voi aiheuttaa pelkistettyjä tulkintoja ja vaikeutta ymmärtää muiden uskontokuntien edustajia. Uskonnolliset johtajat taas voivat omalla panoksellaan myötävaikuttaa ihmisten tietämykseen ja edistää suvaitsevaisuutta tietoa ja avoimuutta lisäämällä.

Uskonnollisesti motivoitunut rauhantyö toimii osana konfliktien laajempaa rakenteellista muutosta, joka pyrkii kestäväan rauhaan rakentamalla tasa-arvoista ja ymmärtävää ilmapiiriä konfliktialueille, joilla on kärsitty niin poliittisista, taloudellisista, etnisistä kuin uskonnollisista erimielisyyksistä. Ruohonjuuritason uskonnollisista perinteistä nousee esiin sellaisia resursseja, jotka ovat hyödyllisiä koko yhteiskunnan ymmärtämiseen ja jakautuneiden yhteiskuntien rauhanomaiseen yhdistämiseen. Uskonnollisten toimijoiden vahvuutena voidaan pitää mahdollisuutta vaikuttaa laajemmin yhteiskunnalliseen ajatteluun – siihen, miten kaikki yhteiskunnan toimijat ajattelevat konfliktista ja rauhan saavuttamisen mahdollisuuksista. (Appleby 2000, 243–244.) Eri tasoilla tapahtuviin rauhanneuvotteluihin uskonto voi tuoda puolueettomuutta ja luoda tarvittavaa luottamusta keskusteluun. David Little (2007b) kuvailee uskonnon tämänkaltaista roolia empaattiseksi, mutta irralliseksi. Uskonnolliset toimijat koetaan yleensä tavanomaiset rajat ylittävinä, jolloin heitä ei ymmärretä osana jompaakumpaa konfliktin osapuolta ja heillä on usein empaattinen maine kansalaisten keskuudessa (Little 2007b, 440–441). Uskonnollisten rauhanvälittäjien työ perustuu yleensä universaalien arvojen, kuten ihmisoikeuksien, edistämiseen ja näin ollen esimerkiksi syrjittyjen kansaryhmien tukemiseen. Sen seurauksena he voivat päätyä "suosimaan toista konfliktin osapuolta", mutta se ei ole uskonnollisen rauhantyön tarkoitus vaan pikemminkin seuraus tärkeiden arvojen edistämisestä. (Sampson 2007.) Kokonaisuudessa ajatus uskonnollisten toimijoiden puolueettomuudesta antaa niille mahdollisuuden toimia neutraaleina, mutta arvostettuina, sillanrakentajina konfliktin osapuolten välillä (Little 2007b, 440–441). On myös huomattu, että vaikka konfliktin toinen virallinen osapuoli käyttäisi samoja keinoja ja rooleja rauhantyössä kuin uskonnollinen rauhantoimija, niitä ei välttämättä pidetä yhtä neutraaleina toimina (Sampson 2007).

Uskonnot päätyvät osaksi konfliktia myös materiaalisten kiistojen ja menetysten vuoksi. Konfliktissa tuhoutuu usein uskonnollisia rakennuksia, hautausmaita sekä muita tärkeitä monumentteja ja uskonnollisilla yhteisöille tärkeitä pyhiä kohteita ja tavaroita. Konfliktissa vaarantuu usein myös uskonnonvapaus ja epäluulot etnisten ryhmien välillä lisääntyvät. Monien uskonnollisten rauhantoimijoiden mukaan näitä menetyksiä ei huomioida tarpeeksi keskeisesti rauhansopimuksissa, vaikka ne todellisuudessa ovat hyvin merkittäviä, vähintäänkin symbolisesti, tekijöitä rauhan saavuttamisessa yhteiskunnassa. (Little 2007b, 441–442.)

4.2. Uskonnolliset toimijat sodan ja rauhan puolesta

Kadayifci-Orellana (2009) esittää, väkivaltaisen konfliktin muuttaminen vaatii väkivaltaisen kulttuurin muutosta laajemmin. Etnisissä ja uskonnollisissa konflikteissa on osattava kiinnittää huomioita niihin tapoihin, joilla uskonto edistää väkivallan kulttuuria tai päinvastoin rauhanomaisuutta, koska uskontojen hallussa oleva valta on luonteeltaan muuttavaa ja voimaannuttavaa. (Kadayifci-Orellana 2009, 274; 281.) Rauhanrakennusprosessit hyötyvät siitä, että prosessin moninaiset toimijat tuntevat sotaan ja väkivaltaan liittyvät uskonnolliset arvot. Uskonnolliset toimijat on tärkeä valjastaa mukaan konfliktinratkaisuun, koska heillä on valta ja mahdollisuus korostaa niitä uskonnollisia elementtejä (perinteitä, tekstejä), jotka keskittyvät rauhaan, oikeudenmukaisuuteen sekä suvaitsevaisuuteen. (Kadayifci-Orellana 2009, 274.) Samalla on otettava huomioon, että uskonnollisia arvoja voidaan käyttää myös negatiivisesti konfliktin edistämiseen.

Maailman suurien uskontojen taustalla vaikuttavat pitkälti samat pohjimmaiset arvot kuten rauha, arvostus, väkivallattomuus, anteeksianto, ystävällisyys, ymmärrys, rehellisyys, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. Samankaltaiset arvot ja yhteiset tavoitteet ovat avainasemassa konfliktien ratkaisussa ja rauhan rakentamisessa. Tämän tutkielman keskiössä on Kyproksen kahtiajakautunut saari, missä valtauskontoina ovat kristinusko (ortodoksisuus) ja islam. Kristinuskossa näkyy vahvasti erilaiset argumentit sekä voimankäytön puolesta että sitä vastaan (Carter & Smith, 2004.) Kristinuskon keskiössä olevaa kymmentä käskyä lukemalla voidaan löytää monta sotaan vastaan ja rauhan puolesta luettavaa argumenttia. Kristinusko on kuitenkin useasti liitetty osaksi politiikkaa ja sotaan negatiivisessa mielessä, kuten esimerkiksi Pohjois-Irlannissa ja Etelä-Afrikassa. Ulkopuolisten toimijoiden on vaikea ymmärtää esimerkiksi edellä mainittujen maiden konflikteja, kun niiden keskiössä ovat monimutkaiset yhteiskunnalliset uskonnolliset, poliittiset ja etniset erimielisyydet. Uskonnon politisointi ja sen käyttöä osana politiikkaa tulee siis myös varoa. (Carter & Smith 2004.) Kristinuskon lähihistoriasta voidaan poimia myös sellaisia esimerkkejä Afrikasta ja eteläisestä

Amerikasta, joissa kristilliset uskontokunnat kuten mennoniitat, kveekarit ja roomalaiskatoliset ovat osallistuneet konfliktinratkaisuun jo 1900-luvun alussa. Esimerkit uskonnollisten yhteisöjen tekemästä rauhantyöstä todistavat, että uskonto voi edesauttaa rauhaa poliittisen epätasapainon ja suurien muutosten keskellä. (Carter & Smith 2004, 284.) Englannissa perustetulle protestanttiselle Kveekarit-liikkeelle (engl. The Quakers) myönnettiin vuonna 1947 Nobelin rauhanpalkinto "tunnustuksena urauurtavasta työstä kansainvälisessä rauhanliikkeessä sekä humanitaarisesta avustustyöstä rotuun tai kansallisuuteen katsomatta"⁶. Kristillisten uskonnollisten yhteisöjen kokemusten kautta voidaan korostaa esimerkiksi kulttuurisen ymmärryksen, ruohonjuuritason työn ja pitkäaikaisen sitoutumisen merkitystä rauhantyössä. Tärkeitä käsitteitä ovat muun muassa anteeksi pyytäminen ja anteeksianto, sovinto ja tunnustaminen sekä väkivallaton vastustus. (Carter & Smith 2004, 284.)

Islaminuskosta löytyy paljon viittauksia siihen, miten uskontoa voidaan käyttää erimielisyyksien ylittämiseen. Islamilainen kulttuuri korostaa yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä vastuuta montaa länsimaista, yksilöllisyyttä painottavaa, kulttuuria enemmän. Islaminusko ei kuitenkaan ole yhtä sekularistinen luonteeltaan kuin moni muu maailman uskonto. Viimeaikaiset tapahtumat maailmanpolitiikassa ovat nostaneet islaminuskon negatiivisen uutisoinnin keskiöön. Uskontoa on käytetty hirmutekojen perusteluun esimerkiksi väkivaltaisten ekstremistien toimesta. Näitä väkivaltaisista ryhmiä ohjailee usein länsimaalaistumisen ja globalisaation pelko. Konflikteja on välttämätöntä analysoida tarkkaan, jotta voidaan erottaa uskonnolliset, poliittiset, rakenteelliset ja taloudelliset tekijät toisistaan. Islaminusko tarjoaa monta kokemusta konfliktin ehkäisystä, muuttamisesta, ratkaisusta ja rauhanrakentamisesta. Islam kannustaa uskonnolliseen keskusteluun ja vetoamaan uskonnollisiin arvoihin ja tavoitteisiin, jotka voivat parhaassa tapauksessa ohjata konfliktin osapuolia ratkaisuihin, joihin ei ilman uskonnollista keskustelua päädyttäisi. (Carter & Smith 2004.)

Yksittäiset henkilöt tai uskontokunnat eivät kuitenkaan pysty edustamaan koko uskontoa, vaan niin kristinuskoa kuin islamia on monenlaista ja eri uskontokuntien välillä on paljon eroja yhteisestä alkuperästä huolimatta. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan ole tarkoituksena puuttua tarkemmin uskontojen välisiin tai niiden sisällä oleviin eroihin ja erilaisiin suuntauksiin, vaan nostaa esille

⁶ [The 1947 prizes marked the Nobel Committee's] recognition both of pioneering work in the international peace movement and of humanitarian work carried out without regard for race or nationality. ("Friends Service Council – Facts" Nobelprize.org, saatavissa: <https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1947/friends-council-facts.html>)

sellaisia havaintoja, joiden kautta voidaan hahmottaa uskonnollisten yhteisöjen tekemään rauhantyötä. Nämä havainnot ja esimerkit edesauttavat ymmärrystä siitä, miten eri uskonnot voivat käsittää rauhan ja minkälaista rauhantyötä uskonnolliset ryhmät voivat tehdä. Yhtä lailla nämä havainnot ovat hyödyllisiä Kyproksen rauhanprosessin ja Kyproksen eri uskontokuntien yhteistyön mahdollisuuksien analysoinnissa.

Aiemman tutkimusta ja teoriakirjallisuutta hyödyntäen on tähän mennessä mahdollista sanoa, että uskonnolliset johtajat voivat osallistua konfliktiin sen eri vaiheissa ja eri tavoin. Kuten edellisessä luvussa toin esiin, uskonnolliset organisaatiot voidaan lukea osaksi T2-tason toimijoita ja käsityksen uskonnollisten toimijoiden erilaisista tavoista toteuttaa rauhanrakennusta tukevat tätä väitettä. Monet uskonnollisten toimijoiden käyttämistä tavoista ovat suoraan verrattavissa sellaisiin toimintatapoihin, joita myös muut kansalaisyhteiskunnan organisaatiot tai yksilöt voivat toteuttaa. Uskonnolliset toimijat voivat siis lisätä ihmisten tietoisuutta yhteiskunnan epäkohdista ja mobilisoida heitä. Lisäksi he voivat muun muassa fasilitoida keskusteluja ja toimia rauhavälittäjinä sekä edistää ihmisoikeuksia ja yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Uskonnolliset toimijat voivat siis ottaa haltuunsa hyvin erilaisia rooleja ja tehdä rauhantyötä sekularististen toimijoiden tavoin.

Miksi uskonnollisia toimijoita sitten tarvitaan? Mitä lisäarvoa he tuovat rauhantyöhön? Kuten aiemmin todettu uskonnot vaikuttavat voimakkaasti yhteiskuntaan ja ihmisiä ohjaaviin arvioihin (kts. kpl. 2.3.). Uskonnolliset toimijat ovat se taho, joka voi ymmärtää ja hyödyntää ihmisiä ohjaavia uskonnollisia arvoja rauhantyössä ja toisaalta pyrkiä muuttamaan ihmisten käsityksiä korostamalla uskontojen esittämiä rauhanomaisia arvoja. Maailman uskontoja yhdistää samankaltaiset perusarvot, jotka voivat edistää yhteisöjen ja uskontojen välisten kiistojen selvittelyä, jos uskonnolliset toimijat saadaan toimimaan rauhan puolesta. Teoriakirjallisuudesta on löydettävissä paljon erilaisia toimintatapoja ja mahdollisia rooleja T2-tason toimijoille. Tutkielman analyysissä hyödynnän Cynthia Sampsonin (2007) teoriaa uskonnollisten toimijoiden erilaisista rooleista. Vaikka Sampsonin esittelemät roolit sisältävät paljon sellaisia toimintatapoja, joita muutkin tutkijat ovat tuoneet esiin, hän ottaa huomioon myös uskonnollisten toimijoiden erityispiirteet, jotka määrittelevät uskonnollista rauhantyötä. Sampsonin (2007) mukaan uskonnolliset toimijat tuovat yhden täydentävän lisäelementin kestäväen rauhan rakentamiseen ja tukevat näin track 2 –tason diplomatiata. Uskonnollisia arvoja sekä tapoja tarkastellessa voidaan huomata, että monet rauhanneuvotteluissakin käytetyt tavat ovat keskeisiä nimenomaan uskontojen harjoittamiselle. Lisäksi monet rauhantyölle keskeiset käsitteet kuten tunnustaminen, katumus, anteeksianto, armo, myötätunto sekä henkilökohtaisen vastuun hyväksyntään perustuva keskustelu pohjautuvat uskonnollisiin käsitteisiin.

(Sampson 2007.) Täten uskonnollisten toimijoiden osallistuminen rauhanprosesseihin on luonnollista nähdä jatkumona heidän arjessaan tekemälleen työlle.

4.3. Uskonnollisten toimijoiden roolit rauhantyössä

Uskonnollisten toimijoiden merkittävydestä puhuttaessa korostuu usein uskontojen laaja-alainen luonne yhteiskunnassa, mikä mahdollistaa uskonnollisille toimijoille moninaisen ja monenlaisen roolin rauhantyössä (Sampson 2007). Myös uskonto voi olla osa rauhanrakennusta usealla eri tasolla ja useassa eri roolissa. Näitä tasoja ovat paikallinen, alempi kansallinen, kansallinen, alueellinen ja kansainvälinen taso (Appleby 2000, 221; Sampson 2007). Uskonnolliset toimijat voivat olla järjestöjä, yhteisöjä tai yksilöitä, jotka jollakin tapaa pyrkivät vaikuttamaan konfliktiin ja rauhanprosessiin. Kuten monessa muussakin tapauksessa, myös uskonnollisten rauhanjärjestöjen taustalla on usein yksittäisiä toimijoita, joiden ajattelusta organisaatio on syntynyt. (Little 2007a, 3–5.) Toimijoiden vaikutusvalta ja auktoriteetin määrä vaihtelevat toimijasta ja toimialueesta riippuen, joiden lisäksi myös esimerkiksi historiallisella maineella, resursseilla ja yleisellä tunnettavuudella on merkitystä uskonnollisten toimijoiden onnistumiseen rauhanrakennustyössä (Appleby 2000, 221). Eri rauhantyön tasoilla uskonnolliset toimijat käyttävät uskontoa työssään eri tavoin. Uskonto voi olla pääasiallinen työtä ohjaava tekijä tai rauhantyötä tekevä elin voi kuulua johonkin uskonnolliseen perinteeseen. Osa rauhantyötä tekevistä organisaatioista ovat vain "hengellisesti motivoituneita" ja toiset taas voivat tehdä kokonaan uskontorajat ylittävää yhteistyötä useampaa uskontoa edustavien toimijoiden kesken. (Sampson 2007.)

Tutkielman analyysissä hyödynnän Cynthia Sampsonin (2007) esittelemää roolijakoa, jonka mukaan uskonnolliset toimijat voivat konfliktinratkaisussa toimia puolestapuhujan, välittäjän, tarkkailijan ja opettajan rooleissa. Sampsonin roolijaon perustana toimii ajatus siitä, että vaikka uskonnolliset toimijat ovat jo nyt ottaneet aiempaa enemmän roolia rauhanprosesseissa, toimintaa tulisi systematisoida entistä paremmin, jotta uskonnon tarjoamat sosiaaliset ja henkiset resurssit voidaan todella hyödyntää (Sampson 2007, 273). Roolijako on muodostettu uskonnollisten toimijoiden jo nyt toteuttaman rauhantyön tarkkailun perusteella. Sampson pyrkii roolien kautta systematisoimaan uskonnollisten toimijoiden toimintaa rauhantyössä, mutta myös luomaan käsitteellisen viitekehyksen uskonnollisten toimijoiden potentiaalini ymmärtämiseksi (Sampson 2007, 274). Sampsonin ajatus uskonnollisten toimijoiden tarpeellisuudesta rauhanrakentamisessa perustuu uskonnon kulttuuriseen ja sosiaaliseen yhteiskunnalliseen merkitykseen sekä laaja-alaiseen ihmisten toimintaa ohjaavaan vaikutukseen. Sampson hyödyntää laajalti esimerkiksi Marc Gopinin (1997, 2001), Scott Applebyn

(2000) sekä John Paul Lederachin (2003) ajatuksia uskontojen sijoittumisesta konflikteihin ja rauhanprosesseihin. Samoja tutkijoita olen hyödyntänyt myös tämän tutkielman teoreettisessa taustoittamisessa.

Sampsonin esittelemät roolit ovat melko yleisluontoisia ja voivat käsittää monia erilaisia tapoja toteuttaa tiettyä roolia. Tästä syystä Sampsonin roolijakoa täydentämiseksi hyödynnän myös David Littlen (2007) ja Scott Applebyn (2000) ajatuksia ja esimerkkejä siitä, mitä uskonnolliset toimijat tekevät osana rauhanprosessia. Sampsonin (2007) roolijaon mukaan roolit, jotka uskonnolliset toimijat konfliktissa "ottavat tai kehittävät itselleen ovat moninaisia". He voivat toimia useassa roolissa samanaikaisesti tai rooli voi muuttua konfliktin eri vaiheissa, vaikka yksittäinen rooli korostuu usein riippuen vallitsevasta tilanteesta. Roolien muotoutumiseen vaikuttavat monet asiat, jotka liittyvät esimerkiksi toimijan kokoon, asemaan ja valtaan yhteiskunnassa, asemoitumiseen konfliktissa ja suhteeseen konfliktin osapuolten kanssa. (Sampson 2007; 280, 310.) Uskonnollisten toimijoiden tekemää rauhantyötä ohjaavat voimakkaasti moraaliset ja henkiset voimavarat, jotka vaikuttavat siihen, miten toimijat näkevät oikean, väärän ja muutoksen tarpeen konfliktin keskellä ja miten he sen seurauksena toimivat (Sampson 2007, 310). He käyttävät paljolti samoja rauhantyön menetelmiä kuin sekularistiset toimijat, mutta on kuitenkin olemassa sellaisia rauhantyöhön toimintatapoja, jotka ovat pääasiassa vain uskonnollisten toimijoiden käytössä. Käytettäviä menetelmiä ovat esimerkiksi dialogin luominen, fasilitointi sekä kuunteleminen ja ymmärtäminen (Little 2007a), koulutus, väkivallattomat protestit, legitimitetin antaminen, ennaltaehkäisevän diplomatian harjoittaminen (Appleby 2000) sekä uskonnollisten tai pyhien tekstien käyttö, esiintyminen uskonnollisissa paikoissa, kuten kirkoissa, uskonnollisten rituaalien ja perinteiden hyödyntäminen, uskonnollinen koulutus ja uskontojen välinen keskustelu (Little 2007a, 9–17).

Puolestapuhujina uskonnolliset toimijat keskittyvät yleensä heikompien tai syrjittyjen osapuolten tukemiseen, yhteisöjen välisten suhteiden rakentamiseen sekä epäoikeudenmukaisten sosiaalisten rakenteiden muuttamiseen. Uskonnolliset toimijat konfliktissa voivat olla ulkoisia tai sisäisiä. Sisäiset toimijat ovat kiinteästi osa konfliktiyhteiskuntaa ja voivat Sampsonin mukaan toimia eräänlaisena "katalyyttina muutokselle". Ulkoisiksi toimijoiksi taas käsitetään yhteiskunnan ulkopuolelta tulevat toimijat, jotka pyrkivät esim. tuomaan kansainvälistä painostusta tilanteeseen. Puolestapuhujan, heikompien tukijan, rooliin liittyy kriittisesti aiemmin käsitelty puolueettomuus ja puolueellisuus. Puolestapuhujan roolissa uskonnolliset toimijat keskittyvät usein esimerkiksi ihmisoikeustyöhön, jolla tuetaan yhteiskunnan heikoimpia. Tällöin toimijan on helpompaa pysyä puolueettomana toimijana eikä tukea liikaa vain konfliktin toista osapuolta. (Sampson 2007: 278, 280–281.) Täytyy

kuitenkin ottaa huomioon, että monissa konflikteissa toinen osapuolista on heikompi ja kohtaa enemmän ihmisoikeusrikkomuksia, jolloin puolestapuhuja asettuu helposti tukemaan tätä osapuolta. Heikompien osapuolten voimaannuttajana, puolestapuhujalle voi olla kannattavaa, että he eivät ole osa tätä heikompa yhteisöä vaan siitä erillinen toimija, joka haluaa edistää heikon osapuolen asemaa. Puolestapuhujien rooliin kuuluu ajatus siitä, että he kertovat totuuksia ja sosiaalisia faktoja yhteiskunnassa vallitsevista epäkohdista ja tuovat esiin puolueettomasti ne vääryydet, mitä konfliktissa on tapahtunut (Sampson 2007, 281).

Ihmisoikeuksien edistäminen on laajalti nähty sellaiseksi osa-alueeksi, johon uskonnolliset toimijat voivat työllään vaikuttaa positiivisesti. Little (2007b) esittää toimijat instituutioiden ja valmiuksien kehittäjinä, mikä voi laajasti tarkoittaa esimerkiksi suvaitsevaisuuden edistämistä, ihmisoikeustyötä, vähemmistöjen voimaannuttamista sekä muiden sellaisten instituutioiden kehittämistä, joiden kautta voidaan mm. parantaa kansalaisyhteiskunnan yhtenäisyyttä, terveyttä, koulutusmahdollisuuksia ja tasa-arvoa (Little 2007b, 442–447). Heikommassa asemassa olevien mobilisointiin liittyy voimakkaasti yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden muuttaminen pitkällä aikavälillä. "Muutoksen katalyyttina" oleminen viittaa uskonnollisten toimijoiden mahdollisuuteen mobilisoida ihmisiä ja toimia moraalisena johtajana. (Sampson 2007, 280–287.) Uskonnollisten johtajien puheessa piilee usein suuri valta ja parhaimmillaan esimerkiksi papit saarnoissaan pyrkivät puhumaan väkivallattomuuden ja rauhan puolesta, ja jopa kannustamaan syrjittyjä kansalaisia aktivoitumaan oman asemansa parantamiseksi (Little 2007a, 11). Näillä sanoilla on merkitystä myös kirjoitetussa muodossa ja monet uskonnolliset toimijat ovatkin luoneet erilaisia dokumentteja, ohjeita, julkilausumia ja sopimuksia, rauhan edistämiseksi. Näiden julkisten dokumenttien kautta tuodaan usein esiin sitoutuneisuutta rauhantyöhön ja vedotaan sekä uskonnollisiin että sekularistisiin toimijoihin konfliktin päättämiseksi ja rauhantyön edistämiseksi. (Little 2007a.) Suurten ihmismäärien edustajina uskonnolliset johtavat saavuttavat merkittävän osan kansalaisista, mikä tukee heidän työtään. Ihmisoikeustyön, kansalaisten mobilisoinnin ja vaikuttamistyön lisäksi, uskonnolliset toimijat puolestapuhujina voivat toimia esimerkiksi luotettavana tiedonlähteenä, tapaamis- ja turvapaikkojen tarjoajana, yhteiskunnallisen keskustelun luojina sekä rauhanomaisina protestoijina esim. saarujen välityksellä. (Sampson 2007, 280–287.)

Välittäjät keskittyvät roolinsa mukaisesti usein rauhanvälittäjän rooliin, pyrkiessään tuomaan konfliktin osapuolet neuvottelupöydän ääreen. Välittäjän roolissa toimija keskittyy kaikkien konfliktin osapuolten tukemiseen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Heidän keskeisenä tavoitteenaan on saavuttaa sovinto konfliktin osapuolten välillä. Uskonnolliset toimijat voivat toimia

rauhanvälittäjinä ja fasilitaattoreina niin epävirallisissa neuvotteluissa kuin virallisissa rauhanneuvotteluissa. (Sampson 2007, 287.) Uskonnollisten toimijoiden voidaan kuitenkin nähdä olevan luonteeltaan enemmän prosessia tukevia toimijoita, jotka voivat tarjota joitakin edellytyksiä, kuten sopivan ympäristön tai ehdotuksia sisältöön, sopimuksen aikaansaamiseksi. (Little 2007b, 442–447.) David Little (2007b) ja Scott Appleby (2000) nostavat Sampsonin tavoin esiin uskonnollisten toimijoiden mahdollisuuden toimia rauhanvälittäjänä, mutta erityisesti Little korostaa, että toisen raiteen diplomatialle tyypillisesti, uskonnolliset toimijoiden tehtävä on yleensä täydentää rauhanneuvottelujen virallista poliittista osuutta ja toimivat esimerkiksi keskustelun edistäjänä. He pyrkivät tuomaan sopimusneuvotteluihin jotakin lisää sekä tarjoamaan tukea ja lisätietoa ensimmäisen raiteen poliittisille toimijoille. (Little 2007b, 442–447.) Esimerkiksi Littlen (2007a) ja Gopinin (1997, 2000) ajatuksiin perustuen välittäjän tehtävässä uskonnolliset toimijat voivat hyötyä myös omien ja muiden uskontojen pyhien tekstien tuntemuksesta, joiden kautta he voivat tarjota neuvottelijoille lisää ymmärrystä konfliktin osapuolista, ympäröivästä yhteiskunnasta ja näihin vaikuttavista uskonnollisista arvoista sekä edistää keskustelua eri uskontoryhmien välillä.

Sampsonin mukaan välittäjän rooliin epävirallista vaikuttamista laajalti yhteiskunnassa ja konfliktin eri vaiheissa luomalla positiivista ilmapiiriä sekä edistämällä rauhanneuvotteluiden mahdollisuuksia onnistua. (Sampson 2007, 287.) Epävirallisiin välittäjän toimiin voi Sampsonin mukaan kuulua esimerkiksi konferenssien järjestämistä, tapaamisia ja suositusten tai neuvojen tuottamista rauhanprosessia varten (Sampson 2007, 288–290). Esimerkkinä tästä voidaan pitää Pohjois-Irlannissa toiminutta katolilaisen kirkon pappia Isä Alec Reidia, joka valmisti oman ehdotuksensa rauhasopimukselle unionistien ja nationalistien välille ja tämän ehdotuksen vaikutus on nähtävissä myös virallisissa konfliktin osapuolten välisissä sopimuksissa (Little 2007b, 442–447). Yksittäisten toimijoiden lisäksi erityisesti erilaiset uskontojen väliset kansainvälisesti suuret toimijat, kuten esimerkiksi All Africa Conference on Churches (AACC) ja Kirkkojen maailmanneuvosto (WCC) voivat luoda laajoja projekteja, joiden tarkoituksena on tukea uskonnollista rauhanvälitystä ja paikallisia kirkollisia neuvostoja rauhantyössä eri maissa (Sampson 2007, 288–290).

Tarkkailijoiden rooliin kuuluu fyysinen ja moraalinen osallistuminen konfliktiin. "Tarkkailija tarjoaa valppaan ja pakottavan fyysisen läsnäolon, jonka tarkoituksena on nujertaa väkivalta, korruptio, ihmisoikeusrikkomukset tai muu uhkaavana tai epähaluttavana nähtävä käyttäytyminen." (Sampson 2007, 290). Toisin sanoen tarkkailijat osallistuvat aktiivisesti konfliktiin ja koko yhteiskunnan elämään, pyrkien kannustamaan väkivallattomuuteen ja oikeudenmukaisuuteen ja yleisesti rauhanomaisten arvojen mukaiseen elämään. (Sampson 2007, 290.) Tarkkailijan rooliin ei

nimityksestä huolimatta kuulu etäältä katsominen vaan uskonnolliset toimijat osallistuvat yhteiskunnan toimintaan aktiivisesti. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi vaalien tarkkailua tai läsnäoloa aktiivisessa konfliktitilanteessa jopa rauhaan kannustavien mielenilmausten muodossa. (Sampson 2007, 290–291.) Myöskään siviilikriisinhallinta tai aktiivisemmat väkivallattomat rauhanprotestit eivät ole tarkkailijan roolissa poissuljettuja (Appleby 2000, Sampson 2007, 290–291), ja uskonnollisia rituaaleja ja perinteitä voidaan hyödyntää esimerkiksi mielenilmaisussa. Sampsonin roolin pohjalta ja Littlen (2007a, 9–17) ajatuksiin perustuen näen, että tarkkailijat hyötyvät mahdollisuudestaan esiintyä uskonnollisissa paikoissa, kuten kirkoissa, joita voidaan käyttää myös kansalaisten kohtaamispaikkana.

Rauhantoimijat voivat tehdä varsinainen yhteiskunnan tarkkailua seuraamisen muodossa ja voi tarjota toimijoille konkreettisia välineitä rauhantyöhön, kuten yhteiskunnan mobilisointiin ja keskustelun luomiseen (Little 2007a, 11–12) Tarkkailun myötä toimijat oppivat tunnistamaan niitä erityisesti symbolisesti ja henkisesti tärkeitä asioita, jotka vaikuttavat yhteiskunnan toimintaan (Little 2007a, 11–12). Uskonnollisten johtajien yksi voimavara on nimenomaan läheinen yhteys kansalaisiin ja perinteiden tuntemus pitkältä ajalta, mikä luo luottamusta ja tarjoaa heille tarvittavan hyväksynnän rauhanprosessin toimijana. Koska uskonnollisilla toimijoilla on jo ennestään paljon omia arvoja, joita he haluavat noudattaa heitä on pidetty toimijoina, jotka ymmärtävät myös ottaa huomioon vastapuolen edustamat arvot, vaikka ne eroaisivat omista. (Little 2007a.)

Koulutus eri muodoissaan, on rauhantoimijoille tyypillinen tapa pyrkiä vaikuttamaan ajattelun muuttumiseen ja ymmärrykseen, joka tukee rauhan rakentamista (Little 2007a, 13). *Opettajan* roolissa toimivien uskonnollisten rauhanvälittäjien tekemisessä korostuu erityisesti vaikutus konfliktin muuttamiseen ja kestävän rauhan rakentamiseen (Sampson 2007, 292). Opettajan rooli on kriittinen kaikissa konfliktin vaiheissa, aina ennaltaehkäisystä konfliktin jälkeiseen aikaan saakka. Opettajien tehtävänä on lisätä ihmisten tietoisuutta konfliktista ja sen osapuolista, opettaa hyväksyntää ja monimuotoisuutta sekä tukea demokratiaa. Sen lisäksi heidän tehtävänä on tukea konfliktista selviytymistä ja parantumista sekä edistää sovinnon syntymistä yhteiskunnassa. Koulutus tapahtuu niin kouluissa, seminaareissa ja työryhmissä kuin kansalaisten kesellä konfliktissa. (Sampson 2007, 292–294.) Myös David Littlen (2007b) mukaan uskonnollisilla toimijoilla on mahdollisuus kehittää kansalaisten valmiuksia koulutuksen kehittämisen kautta. Koulutus voi keskittyä vallalla olevien käsitysten muuttamiseen ja yhteiskunnallisten epäkohtien tunnistamiseen. (Little 2007b, 442–447) sekä olla käytännön opetusta liittyen siihen, mitä konfliktinratkaisu ja yhteiskunnallinen muuttuminen tarkoittavat ja miten nämä voidaan toteuttaa käytännössä. (Sampson

2007, 292–294.) Koulutusta ei ole rajattu, mutta se voi olla myös suoranaista uskonnollista koulutusta, mikä on uskonnollisille yhteisöille tyypillistä toimintaa myös konfliktin ulkopuolella ja koulutukseen vaadittavat resurssit ovat usein nopeasti saatavilla (Little 2007a, 9–17).

Sampson huomauttaa, että opettajan tarkoituksena ei ole puuttua konfliktiin intervention tavoin vaan "tarjota muille oppimiskokemus" (Sampson 2007, 292) eli toisin sanoen vaikuttaa ymmärrykseen, ei konfliktiin suoranaisesti. Koulutusta tapahtuu monella eri tapaa. Sampson esittää esimerkkejä tapauksista, joissa uskonnolliset toimijat ovat tarjonneet koulutusohjelmia, tehneet tutkimusta ja järjestäneet erilaisia ruohonjuuritason rauhankoulutuksia kansalaisille. Koulutuksella voidaan myös esimerkiksi pyrkiä helpottamaan kansalaisten valmistautumista konfliktin jälkeiseen aikaan pitkään jatkuneen konfliktin jälkeen. (Sampson 2007, 293) Uskonnollisille toimijoille on ominaista käyttää hyödyksi pyhiä tekstejä sekä uskonnollisia perinteitä sekä rituaaleja (Little 2007a, 9–17), mikä näkyy usein myös koulutustyössä erityisesti käytettyjen materiaalien osalta (Sampson 2007, 293).

Kadayifci-Orellana (2009) on jatkanut uskonnollisten johtajien potentiaalisten roolien käsittelyä Sampsonin roolijaottelun pohjalta. Uskonnollisten johtajien uniikin roolin takia, heillä on käytössään muista eroavia resursseja, joista on erityistä hyötyä konfliktinratkaisussa. Näitä ovat toimijoiden legitimitetti ja luotettavuus, erilaiset keinot parantaa järkytystä ja vammoja, sekä rahalliset, institutionaaliset ja inhimilliset resurssit. (Kadayifci-Orellana 2009, 277–279.) Näiden resurssien myötä Kadayifci-Orellana esittelee vielä seitsemän keskeisintä tapaa, jolla uskonnolliset johtajat voivat vaikuttaa konfliktinratkaisuun. Näitä tapoja ovat käyttäytymisen ja ajatusmaailman muuttaminen; (henkisten) vammojen parantaminen; demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeudenmukaisuuden edistäminen; eri toimijoiden yhteen tuominen; perinteisten yhteiskuntarakenteiden haastaminen; poliittisten ja ruohonjuuritason toimijoiden tavoittaminen sekä rauhanvälitys konfliktin osapuolten välillä. (Kadayifci-Orellana 2009, 279–281.)

Kadayifci-Orellana (2009) esittää, että toimijoiden uniikki rooli perustuu heidän sosiokulttuuriseen asemaan yhteiskunnassa ja uskonnollisille toimijoille annettuun legitimitettiin eli hyväksyntään. Legitimitetti perustuu esimerkiksi uskonnollisten johtajien luotettavuuteen ja kansalaisten näkemykseen siitä, kuka on esimerkiksi oikea henkilö tulkitsemaan uskonnollisia tekstejä. Luotettavuus taas perustuu uskonnollisten ihmisten käsitykseen uskonnollisista johtajista "uskon ja jumalan ihmisinä". Luotettavuus ja legitimitetti ovat resursseja, jotka syntyvät ajan myötä. Uskonnolliset johtajat ovat yleensä pitkäaikaisia, tunnettuja toimijoita omassa yhteisössään, mikä on omiaan edistämään näitä resursseja. Pitkään ajallisen kokemuksen takia, he myös tuntevat oman

yhteisönsä hyvin ja ovat seuranneet konfliktin osapuolten toimintaa pitkään. Erityistä hyötyä näistä ominaisuuksista on, kun tavoitteena on "inhimillistä vastapuoli". (Kadayifci-Orellana 2009, 277–278.)

Uskonto voi auttaa ihmisiä pääsemään yli fyysisistä ja henkisistä traumaattisista kokemuksista, jota konflikti tuottaa. Uskonnollisten johtajien tehtävä on tuntea nämä kokemukset ja yhteisön tarpeet, ja käyttää osaamistaan ihmisten tukemiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi ihmisten ohjaamista niiden uskonnollisten arvojen, perinteiden tai esimerkiksi tekstien pariin, joista voi olla hyötyä traumaattisten kokemusten käsittelyssä. (Kadayifci-Orellana 2009, 278.) Rauhankorjausprosessi tarvitsee erilaisia henkisiä ja materiaalisia resursseja. Rahallisten resurssien lisäksi prosessi vaatii pitkäaikaista sitoutumista eri toimijoilta. Monilla uskonnollisilla yhteisöillä on kuitenkin paljon sellaisia rahallisia ja henkilöresursseja, joita voitaisiin käyttää rauhanrakentamiseen. Uskonnolliset yhteisöt voivat hakea tukea kansainvälisesti, omilta kanssajhteisöiltään, sekä paikallistasolta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että uskonnolliset johtajat voivat kannustaa yhteisönsä jäseniä esim. vapaaehtoistyöhön ja käyttää hyödykseen materiaalisia resursseja kuten uskonnollisia tai uskonnollisen yhteisön omistamia tiloja. Uskonnolliset seremoniat ja muut tapahtumat, joissa uskonnolliset johtajat ovat esillä, keräävät yleisöön usein sekä tavallisia kansalaisia että ylemmän tahon toimijoita, jotka kaikki huomioivat uskonnolliset toimijat osana yhteiskuntaa. (Kadayifci-Orellana 2009, 278–279.)

4.4. Uskonnolliset johtajat rauhantyössä

Uskonnollisten johtajien (mahdollinen) rooli ja vaikutusvalta vaihtelevat konfliktista sekä ympäröivästä yhteiskunnasta riippuen. Edellisissä kappaleissa on keskitytty käsittelemään yleisesti uskonnollisten toimijoiden rooleja ja toimintatapoja rauhankorjaustyössä. Tämän tutkielman analyysin keskiöön olen kuitenkin nostanut myös uskonnolliset johtajat ja heidän välisen yhteistyön, jonka vuoksi tässä kappaleessa hyödynnän aikaisempaa tutkimusta tuodakseni esille uskonnollisiin johtajiin tyypillisesti yhdistettyjä erityispiirteitä, erityisiä toimintatapoja sekä esimerkkejä uskonnollisten johtajien tekemästä rauhantyöstä. Vaikka uskonnollisten johtajien toimintatavat ovat pitkälti verrattavissa yleisesti uskonnollisiin toimijoihin ja erityisesti uskonnollisiin johtajiin keskittyvä kirjallisuus on rajallista, voidaan heitä käsitellä myös erillisinä yksilöinä, joilla voi olla erilaista vaikutusvaltaa kuin uskonnollisilla organisaatioilla. Moix (2014) esittää, että uskonnollisten johtajien merkitystä ja roolia analysoitaessa, tulee ensin esittää tiettyjä pohjakysymyksiä. Näitä kysymyksiä ovat esimerkiksi ketä yhteiskunnan uskonnolliset johtajat ovat ja keitä he johtavat,

ovatko he aktiivisia osapuolia konfliktissa, käyttävätkö he uskontoa negatiivisesti hyväkseen konfliktissa, miten uskonnolliset johtavat voivat vaikuttaa tai rajoittaa uskonnon negatiivista käyttöä ja miten he voivat positiivisesti vaikuttaa rauhanomaisempaan johtamiseen tai konfliktinratkaisuun. (Moix 2014)

Tarve uskonnollisten johtajien mukanaololle rauhan rakentamisessa on tunnustettu, mutta käytännössä vielä liian olematon (Little ja Appleby 2004, 9). Uskonnollisten arvojen tarkastelun kautta on huomattu, että uskonnollisilla johtajilla on paikka konflikteissa ja niiden ratkaisussa, mutta haasteena on teoreettisen tiedon hyödyntäminen käytännössä. Tämä johtaa siihen, että siitä huolimatta, että uskonnollisten johtajien merkitys rauhantyössä on tunnustettu, he eivät vielä ole päässeet samantarvoiseen asemaan kuin muut rauhantoimijat (Little 2007a). Uskonnolliset johtajien on nähty voivan osallistua konfliktiin sen kaikissa vaiheissa – konfliktin ehkäisyssä, hallitsemisessa, ratkaisussa ja rauhan rakentamisessa (Little & Appleby 2004). Keskustelussa keskeiseksi uskonnollisten johtajien vahvuudeksi rauhantyössä nostetaan usein heidän mahdollisuutensa käyttää moraalista vaikutusvaltaa ja ohjata yhteisöä kohti tietynlaisia valintoja.

On syytä huomata, että edelleen monissa maissa uskonnolliset yhteisöt ja niiden johtajat ovat merkittävässä asemassa ja vahvan arvostuksen kohde. Uskonnolliset vaikuttajat voivat painostaa jopa valtiota muutoksiin, jotka ovat heidän mielestään tarpeellisia yhteiskunnalle (Little & Appleby 2004, 7). Aikana, jolloin uskontoa on käytetty perusteluna terrorismille tai väkivallalle ja "uskonnon nimissä" tehdään sotaisia tekoja, uskonnollisten johtajat voivat ja heidän tulisi tehdä työtä sen eteen, ettei "heidän uskoaan" käytetä väärin tarkoituksiin (Carter & Smith, 2004). Littlen ja Applebyn mukaan uskonnollisten johtajien yhteiskunnallinen asema antaa heille mahdollisuuden seurata uskonnollisia, yhteiskunnallisia ja poliittisia muutoksia sekä huomata jännittyneisyys uskontoryhmien välillä, jolloin heillä on myös mahdollisuus reagoida alkavaan konfliktiin erilaisin keinoin jo varhaisessa vaiheessa (Little & Appleby 2004, 7). Gopin (1997) kuvailee uskonnollisia johtajia auktoriteettisiksi ja karismaattisiksi johtajiksi, joiden pienilläkin teoilla voi olla yhteisöjen jäsenille suuri, jopa myyttinen merkitys, ja siksi he ovat merkittävä tekijä konfliktinratkaisussa (Gopin 1997, 8–9). Poliittisesti uskonnollisiin toimijoihin suhtaudutaan kuitenkin helposti varauksella, koska uskonnot koetaan kompleksisiksi ja uskonnollisten johtajilla koetaan edelleen olevan kaksinainen rooli konfliktissa – heillä on mahdollisuus vaikuttaa siihen joko kannustamalla vääryyksiin tai hillitsemällä niitä (Sisk 2011).

Konfliktivaltiot ovat yleensä voimakkaasti sisäisesti jakautuneita, mikä ilmenee myös uskonnollisena jakautumisena ja usein useampana uskonnollisena yhteisönä ja niiden johtajina. Uskonnollisten yhteisöjen johtajat ovat keskenään erilaisia, eikä yhden positiivinen kontribuutio tarkoita sitä, että kaikkien johtajien vaikutusvalta olisi yhteiskunnan ja konfliktin ratkaisun kannalta positiivinen asia. (Sisk 2011.) Tästä syystä Sisk (2011) esittää, että tulisi pikemminkin puhua "uskonnollisesta eliitistä", joka ei käsitteenä rajaa pois muita uskonnollisia vaikuttajia kuin johtohenkilöitä. Näillä uskonnollisilla vaikuttajilla on selkeä paikka ruohonjuuritasolla, jonne poliittisten toimijoiden vaikutusvalta ei yhtä helposti ylety. Uskonnollisten johtajien olisikin tärkeä käyttää hyödykseen asemaansa kansalaisten kesellä ja "painostaa poliittisia vaikuttajien konfliktiin liittyvissä asioissa". Erityisesti uskonnollisissa yhteiskunnissa uskonnollisilla johtajilla on usein puolellaan paljon ihmisiä, mikä osaltaan antaa hyvät edellytykset vaikutusvallan käyttöön. Siskin (2011) mukaan uskonnolliset vetoamukset voidaan jopa nähdä vaikuttavampina ja "korkeampina" kuin esimerkiksi kansallinen identiteetti, joka on yleisesti laajemmin yhteiskuntaa koskettava. Hän kuitenkin kokee, että "uskonnollinen eliitti toimii pikemminkin sosiaalisten voimien peilinä kuin niiden muokkaajana", ja näin heidän vaikutuksensa perustuisi pitkälti näiden toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan väliseen suhteeseen. (Sisk 2011, 232–235.)

Uskonnollisia johtajia on kuvattu rauhanomaisten arvojen, kuten suvaitsevaisuuden ja väkivallattomuuden edistäjinä, joilla voi olla moninainen rooli rauhanrakentamisessa (kts. esim. Gopin 1997, Moix 2014, Carter & Smith 2004), mutta en voi kuitenkaan kieltää sitä, että uskonnolliset vaikuttajat ovat myös käyttäneet valtaansa väärin ajaakseen omia etujaan konfliktissa. Siitä huolimatta voidaan esittää monia tapauksia, joissa uskonnolliset johtajat ovat astuneet esiin kriisin keskellä ja uskontoon perustuvasta rauhantyöstä keskusteltaessa nousee usein esiin esimerkiksi Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Desmond Tutu ja Dalai Lama (kts. esim. Moix 2014). Historiasta on kuitenkin löydettävissä myös monia muita konflikteja, joihin uskonnolliset johtajat ovat antaneet kontribuutionsa. Näitä esimerkkejä löytyy niin buddhalaisista, katolilaisista, juutalaisista kuin islamistisista yhteiskunnista. Uskonnolliset johtajat tai vaikuttajat osallistuvat rauhantyöhön paljon myös erilaisten uskonnollisten instituutioiden, kuten Kirkkojen maailmanneuvoston ja Roomassa toimivan *Sant'Egidio* -yhteisön kautta (Smock, 2006, 1).

Smock on esittänyt useita esimerkkejä, kuten Israelin-Palestiinan konflikti sekä Kashmirin konflikti Intian ja Pakistanin rajalla, joista voidaan poimia ajatuksia siihen, miten uskonnon avulla voidaan vaikuttaa konfliktien ratkaisemiseen. Kummassakin tapauksessa uskontojen välistä dialogia on käyty käytännön tasolla seminaareissa ja erilaisissa tapaamisissa, joihin on osallistunut eri uskontokuntien

vaikuttajia niin sanotusti virallisten tahojen ulkopuolelta (Philpott & Cox 2006 ja White 2006) ja näin ollen uskonnolliset johtajat toimivat kolmantena, toisen raiteen diplomatian, osapuolena, joiden tarkoitus on olla vaikuttava lisä rauhanneuvotteluihin, ei ottaa niitä omiin käsiinsä. Kashmirin tapauksessa puhutaan uskoperusteisesta diplomatiasta (engl. faith based diplomacy), jonka ei ole tarkoitus (eikä se voi) korvata valtaan ja auktoriteettiin perustuvia neuvotteluja, joita valtioiden hallitukset käyvät, mutta sillä voi silti olla paljon annettavaa ylemmän tason toimijoille. Yksi tärkeimmistä uskoperusteiden diplomatian vaikutuksista on muuttaa ruohonjuuritason sekä kansalaisyhteiskunnan johtajien käsityksiä konfliktin osapuolista ja saada heidät tukemaan rauhaa. Tämän kaltaiset toimijat kuitenkin hyvin harvoin oma-aloitteisesti ryhtyvät yhteistyöhön ja tästä syystä erilaiset verkostot ja ulkopuoliset toimijat ovat tarpeellisia välittäjiä. (Philpott & Cox 2006, 6–7)

Israelin-Palestiinan konfliktin kohdalla eri uskontokuntien merkitys on ollut huomattava, koska myös konflikti on pitkälti uskonnollinen. 2000-luvun alkuun mennessä aikaisemmat suunnitelmat rauhan saavuttamiseksi eivät olleet "uskonnollisesti legitimoituja". Vuonna 2002 Egyptin Alexandriassa järjestetyssä tapaamisessa neuvottelupöydän ääreen kokoontui juutalaisia, kristittyjä ja muslimitaustaisia johtajia Israelista ja Palestiinasta. Johtajat saivat aikaan historiallisena pidetyn yhteisen julkilausuman, jossa johtajat sitoutuivat yhteistyöhön rauhan puolesta. Julkilausuma oli vasta alkua pitkälle prosessille, jonka tarkoituksena oli erityisesti saada uskonnot ja uskonnolliset johtajat mukaan rauhantyöhön yhteistyössä poliittisten johtajien kanssa. Uskonnollisten johtajien osallistumisella rauhaan voi olla monisyisiä vaikutuksia. He voivat olla niitä tahoja, jotka jopa itse rohkaisevat väkivaltaan tai niitä, jotka voivat vaikuttaa väkivaltaa kannattaviin yksilöihin ja ryhmiin. (White 2006, 9-11.)

Smockin esittämistä esimerkeistä monikaan ei ole ollut erityisen onnistunut pysyvän rauhan saavuttamisessa, mutta ne kuvaavat silti hyvin uskonnollisten toimijoiden mahdollisuuksia olla mukana rauhanprosessissa. Smockin (2006) mukaan on tärkeää, että uskonnolliset rauhantekijät tekevät yhteistyötä poliittisten toimijoiden kanssa monella tasolla, sillä myöskään kansainvälisillä toimijoilla ei ole mahdollisuutta onnistua rauhanvälityksessä, mikäli yhteistyötä ei tehdä paikallisten toimijoiden kanssa. Yhteistyö voi tuoda legitimitettä ja hyväksyntää prosessille, minkä takia esimerkiksi länsimaalaisten hallitusten tulisi olla avoimempi ja suvaitsevampi uskonnollisia instituutioita kohtaan, varsinkin sellaisissa maissa, joissa uskonnolla on selkeä rooli konfliktissa (Smock 2006, 36).

Smock (2006, 39) korostaa, että vaikka esimerkkien avulla voidaan tehdä päätelmiä ja oppia jotakin uskonnon ja rauhan suhteesta, ei kaikkiin tapauksiin päteviä yleistyksiä voida tehdä. Tähän mennessä tutkielmassa esitetty aikaisempi tutkimuskirjallisuus sekä erilaiset esimerkit uskonnollisten toimijoiden ja tarkemmin uskonnollisten johtajien kattavan käsittämisen osana rauhanrakentamista ja toisen raiteen diplomatiaa ja antavat hyvän pohjan sekä aiheen laaja-alaiselle ymmärtämiselle että yksittäisen tapauksen eli Kyproksen rauhanprosessin tutkimiselle. Seuraavassa luvussa paneudun tarkemmin tämän tutkimuksen aihepiiriin eli Kyprokseen sekä saaren uskontoihin ja uskonnollisiin toimijoihin sekä analysoin uskonnollisten johtajien mahdollisia rooleja Kyproksen konfliktissa.

5. Kyproksen rauhanprosessi ja jälleenyhdistymisneuvottelut

5.1. Kyproksen kriisin lähtökohdat

Kyproksen pitkittyneen, jäätyneen, konfliktin ymmärtämiseksi on palattava lyhyesti Kyproksen kriisin historiaan. Kreikkalaisten ja turkkilaisten yhteiselo Kyproksen saarella juontaa kauas historiaan, Ottomaanien valtakunnan aikaan. Koko historiansa ajan Kyproksen geopoliittinen sijainti on ollut kriittinen osa lännen ja idän välisiä konflikteja. Varsinainen etninen eroaminen kreikkalaisten ja turkkilaisten kansojen välillä tapahtui 1800-luvun lopulla, kun Kypros siirtyi Britannian valtakunnan hallintaan. Vahva etninen jakautuminen edisti nationalistista ja muun muassa kouluja eroteltiin kreikkalaisiin ja turkkilaisiin. Euroopassa vallinnut nationalismin aalto vaikutti Kyproksella eniten kreikkalaisen nationalismin nousun kautta, mikä johti esimerkiksi *enosis*-ajattelun kannatuksen kasvuun. Enosis-ajattelun taustalla oli halu liittää Kypros osaksi Kreikkaa. Vastauksena tälle myös Kyproksen turkkilaiset alkoivat ajaa Kyproksen liittymistä osaksi Turkkiä. 1900-luvun alkupuolella, maailmansotien aikana, Kyproksen saaren sosiaalinen ja poliittinen tilanne monimutkaistui huomattavasti. Vuonna 1923 valtaan nousseen Turkin tasavallan ensimmäisen presidentin Mustafa Kemal Atatürkin tekemät uudistukset yhtäällä, ja Kreikka ja kreikkalaismieliset toisaalla vaikuttivat voimakkaasti yhteiskunnan jakautumiseen. Etniseen jakautumiseen vaikutti myös Kyproksen kreikkalaisortodoksisen kirkon arkkiepiispa, joka kasvatti valtaansa ja autonomiaansa saarella. Ortodoksinen kirkko on läpi historian vaikuttanut vahvasti kreikkalaisen identiteetin ylläpitoon. Poliitiikan ja uskonnon läheisestä suhteesta kertoo myös se, että itsenäistymisen yhteydessä valittu Kyproksen ensimmäinen presidentti oli myös ortodoksisen kirkon arkkiepiispa Makarios II. (Richmond 1998, kpl 3.)

Kyproksen tasavallan itsenäistyessä vuonna 1960 kirjoitettiin Kyproksen, Britannian, Kreikan ja Turkin välinen sopimus *Treaty of Guarantee*, joka esimerkiksi jättää Britannian käyttöön kaksi armeijan tukikohtaa, jotka ovat käytössä vielä tänä päivänä. Samassa sopimuksessa, kuten myös nykyisen Kyproksen tasavallan perustuslaissa, on sovittu Britannian, Kreikan ja Turkin erityisestä suhteesta, jopa interventio-oikeudesta, saareen. (kts. *The Constitution of the Republic of Cyprus* ja *Treaty No. 5476*). Itsenäistyminen ei lähentänyt kyproslaisia keskenään, vaan yhteiskunta pysyi vahvasti jakautuneena kyproksenkreikkalaisiin ja kyproksenturkkilaisiin, mikä johtui esimerkiksi kyproksenkreikkalaisten näkemyksestä, jonka mukaan "heillä valtaväestönä olisi valta päättää koko saaren tulevaisuudesta" samalla kun kyproksenturkkilaiset vaativat itselleen yhtäläisiä oikeuksia vähemmistöasemasta huolimatta (Richmond 1998, xv). Etninen jakautuminen näkyi valtion toiminnoissa kaikilla sektoreilla. Presidentti Makarioksen asema kaikkien kyproslaisten presidenttinä ja kreikkalaisortodoksisen kirkon arkkipiispana aiheutti ristiriitaa yhteiskunnassa myös siksi, että kyproksenturkkilaiset olivat, ja ovat edelleen, pääasiassa muslimeita, kun taas presidentti Makarios ja ortodoksinen kirkko olivat tiiviisti yhteydessä hellenistiseen kirkkoon ja sen päätöksentekoon, mikä nähtiin kyproksenturkkilaisien keskuudessa vääryytenä. (Richmond 1998, 76–77.)

Presidentti ja arkkipiispa Makarios halusi pian itsenäistymisen jälkeen tehdä perustuslaillisia muutoksia, joilla pyrittiin minimoimaan kyproksenturkkilaisien oikeuksia. Aikomukset johtivat väkivaltaisuuksiin turkkilaisien ja kreikkalaisten yhteisöjen välillä. YK:n rauhanturvajoukot lähetettiin saarelle ensimmäisen kerran jo vuonna 1964. Varsinaisesti kriisi kärjistyi vuonna 1974 kun kreikkalainen sotilasjunta tuki vallankaappausta, joka syrjäytti presidentti Makarioksen vallasta. Turkkilaiset asevoimat reagoivat tilanteeseen nopeasti sotilaallisesti ja valtasivat kolmasosan saaresta. Aseellinen konflikti ei kestänyt muutamaa päivää kauempaa, mutta Turkki ei YK:n lukuisista päätöslauselmista huolimatta vetänyt joukkojaan pois saarelta. Saari jakautui kahtia etelän ja pohjoisen välillä. Tapahtumien seurauksena YK:n rauhanturvajoukot siirtyivät vartioimaan yhteiskuntien välistä rajaa ja kyproksenturkkilaiset perustivat oman hallinnon. (Richmond 1998.) Tällä hetkellä Kypros on edelleen voimakkaasti yhteiskunnallisesti jakautunut. Kyproksen saaren eteläosaa eli Kyproksen tasavaltaa asuttavat pääasiassa kyproksenkreikkalaist, jotka muodostavat valtaosan koko saaren väestöstä ja pohjoisosaa kyproksenturkkilainen vähemmistö. Saaren pohjoisosan Pohjois-Kyproksen turkkilaisen tasavallan on valtiona tunnustanut vain Turkki, joten tässä tutkimuksessa olen valinnut käyttäväni muita viittauksia puhuttaessa Kyproksen pohjoisosasta.

Kyproksen konfliktin ratkaisusta on yritetty neuvotella lukuisia kertoja vuoden 1974 jälkeen (kts. esim. Richmond 2016, 103). Ennen keväällä 2015 alkaneita neuvotteluita pisimmälle edenneet

neuvottelut tapahtuivat 2000-luvun alussa juuri ennen Kyproksen liittymistä Euroopan unioniin YK:n silloisen pääsihteerin Kofi Annanin johdolla. Niin sanottu Annanin suunnitelma kaatui saaren yhdistymisestä pidetyssä kansanäänestyksessä kyproksenkreikkalaisen eteläosan vastustukseen alkuvuodesta 2003. Neuvottelujen kariutumisen syyksi on esitetty muun muassa sitä, ettei olemassa olevia syvälle ulottuvia "rakenteellisia ja sosiaalisia esteitä ole pystytty ylittämään" eikä aikaisempien neuvotteluiden epäonnistumisen syytä tunnistamaan niin, että virheet eivät toistuisi tulevilla neuvotteluissa (Michael 2007). Syytä Kyproksen kriisille ja neuvotteluiden toistuville epäonnistumisille on vuosikymmenten aikana esitetty useita. Usein keskustelussa korostuvat käsitykset alueellisesta suvereniteetista, hallinnon organisoinnista ja saaren molemmin puolin esiintyvistä nationalismista (kts. esim. Richmond 2016, 103; Heraclides 2003). Nationalismin vaikutus konfliktiin on historiallisesti korostunut erityisesti kreikkalaismielisten kyproslaisien kohdalla (huom. ero kyproksenkreikkalaisiin), jotka kannattavat vahvasti liittymistä Kreikkaan. Kyproksenkreikkalaista nationalismia ovat voimakkaasti edistäneet esimerkiksi koulutettu eliitti, koulut ja koulutusjärjestelmä kokonaisuudessaan sekä ortodoksinen kirkko, jonka auktoriteettia ja taloudellisia valmiuksia Britannia aikoinaan pyrki hillitsemään hermostuttaen samalla kirkollisen yhteisön. Pohjoispuolella nationalismiin reagoitiin muun muassa ottamalla käyttöön turkkilainen koulutusjärjestelmä. (Heraclides 2003, 66–67.) Kyproslaiset saaren molemmin puolin ovat menettäneet konfliktissa paljon eivätkä konfliktin osapuolet ole olleet valmiita joustamaan vaatimuksistaan. Yhteisöt eroavat toisistaan monella tapaa kielellisesti, kulttuurisesti kuin hallinnollisesti ja konfliktin osapuolilla on hyvin erilaiset käsitykset esimerkiksi siitä, miten maata jatkossa hallinnoitaisiin tai miten omaisuus jaetaan (Richmond 2016, 104).

Viimeisimmät rauhanneuvottelut saaren nykyisten poliittisten johtajien välillä alkoivat keväällä 2015 ja niitä on kuvattu tähän saakka pisimmälle edenneinä neuvotteluina⁷, joiden kriittisimpinä aiheina ovat olleet muun muassa omaisuus-, vallanjako- ja turvallisuuspoliittiset kysymykset. Rauhanprosessiin on viimeisimpien vuosien aikana osallistunut myös yhä enemmän erilaisia toimijoita, kuten tämän tutkimuksen keskiössä oleva RTCYPP uskonnollisten johtajien kanssa, jonka takia viimeisimmät rauhanneuvottelut tarjoavat erityisen mielenkiintoisen mahdollisuuden keskittyä rauhanprosessin kehitykseen toisen raiteen diplomatian ja uskonnollisen rauhanrakentamisen näkökulmasta. Virallisten rauhanneuvottelujen osapuolina ovat toimineet Kyproksen tasavallan presidentti Nicos Anastasiades ja Kyproksen pohjoisosan johtaja Mustafa Akıncı (Pohjois-Kyproksen

⁷ SASG Espen Barth Eide puhe 18.7.2017 (alk. 6:30 min) <<http://webtv.un.org/media/watch/elizabeth-spehar-unficyp-and-espen-barth-eide-special-adviser-on-cyprus-on-the-situation-in-cyprus-security-council-media-stakeout-18-july-2017/5512241528001>>

turkkilaisen tasavallan presidentti). Neuvotteluiden kolmantena osapuolena on toiminut YK, joka on pyrkinyt tukemaan Kyproksen jälleenyhdistymistä kymmenien vuosien ajan. Rauhanneuvotteluita on fasilitoinut YK:n pääsihteerin erityisedustaja, joka on toiminut paikan päällä, tukien poliittisia päättäjien rauhanneuvotteluissa ja edistäen keskustelua rauhanomaisesta jälleenyhdistymisestä. Heinäkuussa 2017 rauhanneuvottelut päättyivät tuloksettomina Sveitsin Crans-Montanassa (kts. UN Cyprus Talks, uutinen 7/2017) eikä tämän tutkielman kirjoittamisen aikana olla saatu tietoa neuvotteluiden mahdollisesta jatkumisesta.

5.2. Kansalaisyhteiskunta Kyproksen rauhanprosessissa

Kuten Kyproksen kriisin historiasta voidaan huomata konfliktiin liittyvä vahva sosiaalinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Ratkaisuun liittyy paikallisten näkökulmasta niin yksityisen omaisuuden jakoa kuin sopeutuminen elämään yhdessä ihmisten kanssa, jotka ovat aina asuneet samalla alueella, mutta eivät koe olevansa samaa kansaa. Tästä syystä haluan tutkielmassani keskittyä käsittelemään erityisesti T2-tason toimintaa ja sen merkitystä Kyproksen konfliktin ratkaisussa uskonnollisten rauhantoimijoiden kautta. Tutkielman teoreettinen viitekehys nojaa osaksi toisen raiteen diplomatiaan ja kansalaisyhteiskunnan vaikutukseen rauhanrakennuksessa. Tässä kappaleessa nostan esille aiempia tutkimuksia siitä, miten kansalaisyhteiskunta Kyproksella toimii ja minkälaisia toimijoita T2-tasolle on tyypillisesti kuulunut. Esimerkiksi John W. McDonald ja Louise Diamond, joiden käsityksiä moniraiteisesta diplomatian olen hyödyntänyt laajalti tässä tutkimuksessa, ovat työskennelleet esittämiään periaatteita noudattaen myös Kyproksella 1990-luvun alkupuolella kouluttaen ensin yhteisöjen johtajia ja myöhemmin laajemmin kyproslaisia konfliktinratkaisuun liittyen (McDonald 2003).

Kyproksella toimii useita kansalaisjärjestöjä, organisaatioita, verkostoja sekä yksittäisiä toimijoita, jotka ovat pyrkineet vaikuttamaan rauhanrakennukseen ruohonjuuritasolla. Tutkijat ovat kuitenkin esittäneet, että Kyproksella toimiva T2-taso on vielä liian erillään virallisesta T1-tasosta ja rauhanneuvotteluista ja ollakseen rauhanprosessin kannalta vaikutusvaltaisempia toimijoita, kansalaisyhteiskunnan toimijoiden tulisi päästä vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon ja saavuttaa laaja legitimitetti niin kansalaisilta kuin poliittiselta johdolta (Jarraud et al. 2013). Myös Richmond (2016) painottaa rauhanprosessin kannalta merkityksellisenä asiana kansalaisorganisaatioiden tekemää poliittista yhteistyötä, johon kuuluu mm. tapaamisia ja keskusteluita poliittisen johdon kanssa. Kyproksen historia tekee konfliktista monimutkaisen ja vaikean ratkaistavan. Richmond (2016) on esittänyt, että onnistukseen, toimijoiden, jotka haluavat

vaikuttaa Kyproksen rauhanrakennukseen, täytyy ottaa huomioon muun muassa Kyproksen molemmin puolin vallitseva vahva alueellinen suvereniteetti, voimakas nationalismi sekä etniset, kielelliset ja uskonnolliset eroavaisuudet yhteisöjen välillä. Kollektiivinen ja historiallinen muisti vaikuttavat yhä edelleen voimakkaasti niin poliittiseen toimintaan kuin kansalaisten ajatusmaailmaan, sillä saaren molemmin puolin kansalaiset kokevat tulleen kaltoin kohdelluiksi konfliktin aikana. (Richmond 20016, 104.)

Kansalaisyhteiskunnan voimakkaasta jakautumisesta huolimatta vuosikymmenten ajan saaren molemmin on ollut olemassa aloitteita, joilla on haluttu luoda rakentavaa ilmapiiriä konfliktin keskelle ja haastaa ne ajatukset, että kyproksenkreikkalaiset ja kyproksenturkkilaiset eivät voi asua yhdessä tulevaisuuden Kyproksella (Hadjipavlou 2014, 124). Kansalaisten halu elää rauhanomaisessa yhteiskunnassa on hiljalleen vahvistunut ja erilaisia kansalaisyhteiskunnan aloitteita rauhan puolesta on viimeisten vuosien aikana syntynyt aiempaa enemmän (Richmond 20016, 104–112). Yhteistä erilaisille toimijoille on ollut tavoite muuttaa ihmisten asenteita ja oletuksia vastapuolesta sekä opetella viestimään yhteiskuntien välillä ja hyväksymään toisensa (Hadjipavlou 2014, 145). Yhteiskuntien väliset kansalaisprojektit ovat myös pyrkineet luomaan painetta poliittiselle tasolle ja korostamaan kansalaisten oikeuksia ja tarpeita poliittisen rauhanprojektin rinnalla (Hadjipavlou 2014, 145). Saaren poliittinen johto molemmin puolin on vaikeuttanut kansalaisten yhteistyötä asettamalla tiukkoja rajoituksia rauhanrakennusprojekteille sekä rajanylityksiin, jolloin eri yhteisöjen edustajat eivät päässeet tapaamaan yhdessä. Vasta 2000-luvun alkupuolella rajoituksia alettiin heikentää asteittain. (Jarraud et al. 2013, 48–50.) Kansalaisyhteiskunnan heikko menestys rauhanrakentamisessa ei johdu kuitenkaan vain poliittisen tason tekemistä rajoituksista vaan historiallisesti on ollut tyypillistä, että osa kansalaisorganisaatioista ovat jopa lietsoneet konfliktia tai vähintäänkin ylläpitäneet sitä (Demetriou & Gürel 2011, 118–119; Kanol 2010, 40). Konfliktin lietsonta on kuitenkin pääosin ollut tahatonta ja seurausta esimerkiksi kansalaisjärjestön edustaman yhteisön etujen ajamisesta, toisen osapuolen loukkaamisesta tai koetusta epäkunnioituksesta (Demetriou & Gürel 2011, esim. 108–110). Demetriou ja Gürel (2011, 119–120) ovat tutkimuksessaan kuitenkin tulleet siihen tulokseen, että Kyproksella kansalaisyhteiskunnan toimijat tänä päivänä pyrkivät tukemaan rauhanrakennusta jakautumisen sijasta.

Kansalaisyhteiskunnan toimijat Kyproksella tekevät työtä mm. ihmisoikeuksien ja vapaan liikkuvuuden toteutumiseksi, koulutuksen edistämiseksi sekä kulttuurisesti ja uskonnollisesti merkittävien paikkojen avaamiseksi yleisölle. Kyproksella hyvin keskeisiä ihmisoikeuskysymyksiä ovat olleet muun muassa konfliktissa kadonneiden ihmisten (ja heidän sukulaistensa) oikeudet,

vapaan liikkuvuuden rajoitteet, omaisuus- ja siirtolaiskysymykset (Demetriou & Gürel 2011). Osana Kyproksen rauhanprosessia toimii myös eri yhteiskunnan osa-alueisiin keskittyviä teknisiä komiteoita, jotka koostuvat alojen asiantuntijoista saaren molemmista yhteiskunnista ja pyrkivät tukemaan rauhanprosessia ruohonjuuritasolta (Hadjipavlou 2014, 136–137).

Committee on Missing Persons in Cyprus (CMP) -aloite on paljolti toisteltu esimerkki kansalaisorganisaatiosta, joka pyrkii edistämään ihmisoikeuksia konfliktissa palauttamalla konfliktissa kadonneita vainajia takaisin omaisten luo haudattavaksi. CMP toimii YK:n alaisuudessa, mutta jolla on edustus saaren molemmista yhteiskunnista. (Demetriou & Gürel 2011, CMP-verkkosivut.) Toinen paljon korostettu ongelma, johon useat toimijat ovat keskittyneet, on naisten asema sekä rauhanneuvotteluissa että laajemmin yhteiskunnassa (Hadjipavlou 2004, 149–151). Kolmantena haluan nostaa esille kansalaisyhteiskunnan toimijoiden pyrkimyksen vaikuttaa koulutukseen, koska koulutusta saaren molemmiin puoliin on vahvasti syytetty nationalismia ja etnistä jakautumista edistävänä (kts. esim. Kanol 2010, 32, Hadjipavlou 2007, 360). Erityisesti historiaan paneutuvat kansalaisorganisaatiot, niiden mahdollisuutensa kouluttaa ja vaikuttaa historian opetuksesta käytävään keskusteluun on nähty tärkeinä vaikuttajina (Hadjipavlou 2014, 152; Kanol 2010, 34). Kyproksen tapauksessa kansalaisten koulutus ja tietoisuuden lisääminen on yleisesti huomioitu osaksi kansalaisjärjestöjen tehtäviä (Richmond, 2016, Hadjipavlou 2014) ja koulutus voi kohdistua niin lapsiin kuin aikuisiin. Lisäksi media on nähty tärkeänä toimijana sen tietoisuutta lisäävän ja koulutuksellisen roolin takia (Kanol 2010, 34; Hadjipavlou 2014, 153).

Kirkko ja uskonnolliset toimijat ovat myös Kyproksen kontekstissa asetettu yhdeksi kansalaisyhteiskunnan toimijaksi (Jarraud et al. 2013, 51–52). Myös Direnc Kanol (2010, 39) esittää erityisesti Kyproksen ortodoksisen kirkon vaikutusvaltaisena kansalaisyhteiskunnan toimijana. Hän kuitenkin muistuttaa, että pitkään kirkkoa ei ole voitu pitää rauhanrakennuksen kannalta hyvänä organisaationa vaan sillä on ollut negatiivinen, jakautumista edistävä, vaikutus rauhanprosessiin (Kanol 2010, 39). Muiden saaren uskonnollisten johtajien historialliseen merkitykseen konfliktissa ei ole samalla tapaa paneuduttu tutkimuskirjallisuudessa vaan negatiivinen suhtautuminen vaikuttaa historiallisista syistä kohdistuvan ortodoksiseen kirkkoon ja sen johtoon, jotka ovat pitkään edustaneet aina Kyproksen tasavallan koulujärjestelmään saakka heijastuneita nationalistia arvoja (Kanol 2010, Richmond 2016). Vielä edellisten rauhanneuvotteluiden aikana vuonna 2004, ortodoksisen kirkon arkkipiispa käytti valtaansa negatiivisesti vedotakseen kansalaisiin, jotta he äänestäisivät sopimusta vastaan (Kanol 2010, 39). Samaan aikaan kyprosenturkkilaiset kansalaisorganisaatiot olivat tehneet paljon töitä aktivoitakseen yhteiskunnan äänestämään

jälleenyhdistymisen puolesta ja kampanjoineet ihmisoikeuksiensa puolesta, jäädessään laillisesti vaikeaan ja jopa eristyneeseen tilanteeseen Kyproksen liittyessä Euroopan Unioniin, mutta jäsenyyden toimeenpanon koskiessa vain saaren eteläpuolta (kts. esim. Demetriou & Gürel 2011, 106; Jarraud et al. 2013, 51). Tästä huolimatta Kanol esittää, että vaikutusvallallaan ortodoksinen kirkko voisi halutessaan vaikuttaa positiivisesti rauhan syntymiseen, koska sen valta on vielä tänä päivänä laajalti merkityksellinen kyproksenkreikkalaisessa yhteiskunnassa (Kanol 2010, 39).

Muutama vuosi Kanolin (2010) artikkelin jälkeen tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin huomattavissa muutosta ja kehitystä liittyen uskonnollisten toimijoiden osallisuudessa rauhanprosessiin. Hadjipavlou (2014) tuo esiin artikkelissaan kansalaisyhteiskunnan organisoimia, erityisesti kulttuuristen ja uskonnollisten paikkojen avaamiseen liittyviä tilaisuuksia, joihin uskonnolliset johtajat ovat osallistuneet. Yksi hänen nostamansa esimerkki on pitkäperjantain messu pääsiäisenä 2014, joka pidettiin Varoshan (Famagusta) kaupungissa, lähes tuhoutuneen pyhän Georgioksen kirkolla, johon uskonnolliset johtajat saapuivat. Tilaisuudella on nähty olleen suuri symbolinen merkitys ja viestittäneen yhteistyön mahdollisuudesta sekä toisten hyväksynnästä molemmissa yhteisöissä. (Hadjipavlou 2014, 135–136.)

Kyproksella tunnistettu ongelma on Track 2 ja Track 1 tasojen riittämätön vuoropuhelu, jolloin kansalaisyhteiskunnan toimijat eivät pääse vaikuttamaan poliittisen tason toimintaan. Yhteisöjen välisten rauhanprojektien todellisen onnistumisen kannalta poliittisten toimijoiden tuki olisi kuitenkin tärkeää – ja tätä tukea he eivät saa tarpeeksi. (Richmond 2016, 105–112.) Yhtäältä tämä kertoo mielestäni siitä, etteivät poliittiset toimijat tunnista kansalaisyhteiskunnan rauhanprojektien merkitystä ja toisaalta siitä, etteivät kansalaisyhteiskunnan toimijat ole onnistuneet vakiinnuttamaan asemaansa rauhanprosessissa. T2-tason toimijoiden yhteistyö on nähty kriittisenä elementtinä todellisuuden vaikuttavuuden saavuttamiseksi (Jarraud et al. 2013, 54). Konkreettinen esimerkki tästä on Home for Cooperation, missä toimii erilaisia yhteisöjen välisiä ryhmiä, kuten myös tässä tutkielmassa keskeinen RTCYPP, jotka pyrkivät vaikuttamaan rauhan rakentamiseen. (Richmond 2016, 105–112.) Keskeisen Home for Cooperationista tekee sen sijainti puskurivyöhykkeellä Nicosiassa sekä hyväksyntä, jonka se on saanut poliittiselta johdolta saaren molemmin puolin, joka on todistettu mm. vierailuin, tilaisuuksin ja neuvotteluin, joihin on osallistunut toimijoita yhteiskunnan eri tasoilta. (Richmond 2016, 107) On mahdollista sanoa, että viime vuosien aikana kansalaisyhteiskunnan rooli on kehittynyt ja T2-tasolla tapahtuva rauhanrakennus on jopa "etäisesti rinnakkainen" virallisen tason toiminnan kanssa (Richmond 2016, 108).

5.3. Uskonnon merkitys Kyproksella

Jotta uskonnollisten toimijoiden merkitystä rauhanprosessilla voidaan paremmin ymmärtää, on tarpeellista tuoda esiin, miten uskonto vaikuttaa kyproslaiseen yhteiskuntaan ja sen kansalaisiin. Kyproksenkreikkalaiset kattavat arviolta 78% koko saaren väestöstä. Arviot ovat vaihdelleet yleensä, mutta luku on pysynyt itsenäistymisestä saakka noin 80%:ssa (kts. Ker-Lindsay 2011, 1–8). Kyproksen tasavallan ja samalla kyproksenkreikkalaisten valtauskonto on ortodoksisuus. Kyproksenturkkilaiset (noin 18%) ovat pääasiassa sunnimuslimeita. Valtayhteisöjen lisäksi Kyproksen saarella on kolme tunnistettua uskontokuntaa: maroniittikirkko (osa katolista kirkkoa), armenialainen apostolinen kirkko sekä latinalainen katolinen kirkko. (Ker-Lindsay 2011, 8.)

Kyproksenkreikkalaisten voidaan sanoa olevan muuhun Eurooppaan verrattuna uskonnollisia. Vuonna 2010 jopa 88% (Kyproksen tasavallan) kansalaisista sanoi uskovansa jumalaan ja 8% johonkin henkiseen voimaan. Vain 4% ilmaisi, että ei usko jumalaan tai ei tiedä uskooko. (Eurobarometer 73.1, 2010.) Kyproksenturkkilaisilta kysyttäessä selvästi yli puolet, noin 60 % kertoo olevansa uskonnollinen, mutta vain vajaa 5% ilmaisee olevansa ateisti. Loput kyselyyn vastanneista kuvaavat itseään ei-uskonnollisena, mutta ei myöskään ilmaise olevansa ateisteja. (Yeşilada 2009, perustuen WVS Wave 5 kyselytutkimuksen yhteydessä kerättyyn aineistoon.)

World Values Surveyn kyselytutkimukset⁸ 2000-luvulla antavat mielenkiintoista tietoa niin kyproksenkreikkalaisten kuin kyproksenturkkilaisten suhtautumisesta uskontoon ja kirkkoon. Kyselyjen perusteella kansalaisista lähes 80% pitää yleisesti uskontoa todella tai melko tärkeänä osana elämää, mutta enimmäkseen kirkollisiin menoihin osallistutaan vain erityisinä juhlapäivinä (WVS Wave 5; WVS Wave 6). Yli 30% kuitenkin vastasi käyvänsä kirkollisissa menoissa kerran kuukaudessa tai useammin (WVS Wave 5; WVS Wave 6). Huomio kiinnittyy myös siihen, että molemmissa kyselyissä jopa 70 prosenttia kyselyyn vastanneista kertoo luottavansa muuta kuin omaa uskontoa edustavaan henkilöön heikosti tai ei luota ollenkaan. Toisaalta suurin osa vastanneista on myös sitä mieltä, että ei näe ongelmaksi, jos naapurissa asuu toista uskontoa edustava henkilö. (WVS Wave 5; WVS Wave 6).

Historiasta nähdään, että vaikka Kyproksen konflikti ole itsessään uskonnollinen konflikti uskonnollisilla toimijoilla on ollut rooli Kyproksen konfliktissa. Tämän roolin ei kuitenkaan voida

⁸ Kyselyyn vastasi World Values Surveyn mukaan sekä kyproksenkreikkalaisia että kyproksenturkkilaisia. Koska kyproksenturkkilaisten osuus vastanneista oli väkilukuun suhteutettuna isompi kuin eteläosan on tulokset painotettu WVS:n toimesta väkiluvun mukaan. Tarkemmat tiedot painotuksesta WVS Wave 5 result Cyprus -raportista.

sanoa olleen hyvä saaren jälleenyhdistymisen kannalta, vaan ortodoksinen kirkko esitti konfliktin alkuvaiheessa tukensa *enosis*-ajattelulle, joka kannatti Kyproksen liittämistä Kreikkaan. Kyselytutkimusten mukaan hyvin pieni osa kyproksenkreikkalaisista näkee ortodoksisella kirkolla olleen suurta merkitystä Kyproksen konfliktissa edellä mainituista seikoista huolimatta. (Hadjipavlou 2007, 354–355.) Hadjipavloun (2007) mukaan kyproksenkreikkalaiset ovatkin sosiaalistettu ajattelemaan, että ortodoksisuus ja hellenismi ovat osa kyproslaista kansallista identiteettiä, mikä vaikuttaa myös kyproksenkreikkalaisten jopa vähättelevään käsitykseen kirkon osallisuudesta Kyproksen konfliktiin. Kyproksenturkkilaisten mielipiteitä kysyttäessä huomattiin, että yli puolet uskovat, että ortodoksisella kirkolla on ollut iso merkitys konfliktissa ja kyproksenturkkilaisten huomiotta jättämisessä (Hadjipavlou 2007, 354). On kuitenkin huomattava, että kyproksenkreikkalaiset tai kyproksenturkkilaiset eivät usko, että kulttuurisilla, ja näin ollen myös uskonnollisilla, eroilla kansojen välillä on ollut kovin suurta merkitystä konfliktin syntymisessä (Hadjipavlou 2007, 355). Tähän perustuen voidaan ajatella, että syitä tulee etsiä pikemminkin maan johtotasolta, jonne myös uskonto on historiallisesti ulottunut.

Kirkon valta Kyproksen tasavallan politiikassa on jatkunut pitkään itsenäistymisen jälkeen, vaikka perustuslain mukaan Kypros on sekularistinen valtio. Ortodoksisen kirkon valta on kuitenkin pysynyt ja kirkollisella eliitillä on ollut vaikutusvaltaa politiikan lisäksi myös koulutuksessa ja sosiaalisten arvojen muokkaajana. Koulutuspolitiikan saralla ollaan menty jopa niin pitkälle, että koulutuksesta vastaavaa ministeriä ei olla voitu valita ilman ortodoksisen kirkon arkkipiispan hyväksyntää. Kirkollisen kasvatuksen voidaan siis olettaa näkyvän jollakin tapaa myös koulutuksessa. Muutosta on tapahtumassa, mutta se on hidasta. Nykyisin osa kirkollisista toimijoista on kiinnittänyt huomiota kyproksenturkkilaisten heikompaan asemaan ja tunnistanee kyproksenturkkilaisten kokeman kärsimyksen, mikä on myötävaikuttanut myös kyproksenturkkilaisten suhtautumiseen ortodoksisesta kirkkoa kohtaan. (Hadjipavlou 2007, 354–355.)

5.4. Kyproksen uskonnolliset johtajat ja RTCYPP

Tutkielman teoreettisessa osassa on käsitelty kansalaisyhteiskunnan toimijoita ja niin sanottuja kolmansia osapuolia osana rauhanrakennusta. Kyproksen konfliktissa virallisessa rauhanvälittäjän roolissa toimii YK, joka pyrkii toimimaan puolueettomana fasilitaattorina poliittisissa neuvotteluissa. Kansalaisyhteiskunnan osallisuus näkyy Kyproksen neuvotteluissa jonkin verran, mutta virallisissa neuvotteluissa kansalaisyhteiskunnan toimijoita ei ole mukana. Erilaisia kansalaisjärjestöjä ja pienempiä organisaatiota tai aloitteita kuitenkin löytyy Kyprokseltakin useampia. Myös YK:n

rauhanturvaoperaatio UNFICYP pyrkii helpottamaan kansalaisten elämää saaren molemmin puolin ja tarjoamaan yhteistyömahdollisuuksia (UNFICYP-verkkosivut). Rauhanprosessissa esillä olevat uskonnollisesti motivoituneet toimijat ovat Kyproksen eri uskontokuntien johtajat ja rauhanprojekti RTCYPP.

Uskonnollisilla yhteisöillä on pitkät perinteet Kyproksella ja ne ovat muokanneet kyproslaista kansalaisyhteiskuntaa voimakkaasti. Historiallisesti tarkasteltuna uskonnolliset yhteisöt eivät kuitenkaan ole tehneet työtä jälleenyhdistymisen ja rauhan saavuttamiseksi, vaan ovat ylläpitäneet etnisiä eroavaisuuksia ja vahvaa nationalistista ajattelua. (Richmond 2016,105–106.) Uskonnollisten toimijoiden välinen yhteistyö on Kyproksella suhteellisen uusi ilmiö, joka osaltaan voidaan liittää ajallisesti vuosituhannen vaihteeseen sijoittuneeseen laajempaan kansalaisyhteiskunnan aktivoitumiseen ja eri teemoihin, kuten naistenoikeuksiin, yhteisöjen väliseen toimintaan ja ilmastonsuojeluun keskittyvien kansalaisjärjestöjen määrän kasvuun (kts. esim. Welz 2001, 21 ja tutkielman kappale 5.3). Kansalaisorganisaatioiden on nähty edustavan yhteiskunnallista muutosta kehittämällä poliittista kulttuuria modernimmaksi ja demokraattisemmaksi tukemalla yhteiskunnan ja yksilöiden välisen suhteen kehittymistä (Welz 2001, 21).

Kyproksella on viisi uskonnollista johtajaa, joiden välisiä keskusteluja on järjestänyt Ruotsin Nikosian suurlähetystön alaisena toimiva rauhanprojekti *The Office of the Religious Track of the Cyprus Peace Process Under the Auspices of the Embassy of Sweden* (RTCYPP). Valtauskontoja edustavat kreikkalaisortodoksisen kirkon arkkipiispa⁹ ja turkkilaisen puolen islaminuskaisia sunnimuslimien johtaja¹⁰. Heidän lisäksi neuvotteluissa on mukana pienempien uskontokuntien edustajat: Kyproksen maroniittikirkon arkkipiispa¹¹, Kyproksen armenialaisen apostolisen ortodoksikirkon arkkipiispa¹² sekä apostolisen nunsiatuurin johtaja¹³. (RTCYPP-verkkosivut.) RTCYPP:n tarkoituksena on tuoda Kyproksen uskonnolliset johtajat yhteen ja edistää uskontojen välistä keskustelua ja yhteistyötä Kyproksen konfliktin seurauksena heikentyneiden suhteiden parantamiseksi. RTCYPP on myös pyrkinyt lisäämään vuoropuhelua ja yhteistyötä uskonnollisten johtajien ja Kyproksen poliittisen johdon kanssa järjestämällä tapaamisia ja tilaisuuksia eri

⁹ Vuodesta 2006 alkaen Chrysostomos II (His Beatitude Archbishop Chrysostomos II of Nova Justinia and All Cyprus)

¹⁰ Vuodesta 2010 alkaen Mufti Dr. Talip Atalay (His Excellency Dr. Talip Atalay, Mufti of Cyprus)

¹¹ Vuodesta 2008 arkkipiispa Yousef Souief (His Excellency Archbishop Youdef Soueif of the Maronite Church of Cyprus)

¹² 3/2017 alkaen H.E Khoren Toghramadjian, elokuuhun 2016 asti arkkipiispa Nareg (His Eminence Archbishop of the Armenian Apostolic Orthodox Church of Cyprus)

¹³ Vuodesta 2013 isä Jerzy Kraj (Rev Father Jerzy Kraj, Latin Patriarchal Vicar and Representative of the Apostolic Nunciature in Cyprus)

toimijoiden kesken (Embassy of Sweden in Nicosia 2015 ja RTCYPP-verkkosivut).

RTCYPP on perustettu vuonna 2009, mutta se on toiminut pitkään hiljaisuudessa. Järjestön omin sanoin heidän "rauhanrakennustoiminta perustuu neljään pilariin: rakentaa luottamusta uskonnollisten johtajien ja yhteisöjen välille, edistää luottamusta rakentavia tekoja, taata uskonnollisten monumenttien suojelu ja puolustaa oikeutta päästä palveluun"¹⁴. (RTCYPP verkkosivut.) Organisaation voidaan siis sanoa harjoittavan käytännössä tutkielman teoriaosuudessa esille tuotavaa T2-tason diplomatiata. RTCYPP toimii keskustelun luojana ja fasilitaattorina Kyproksen uskonnollisten johtajien välillä ja pyrkii tämän toiminnan kautta vaikuttamaan Kyproksen rauhanneuvotteluihin rakentavasti. Uskonnonvapauden edistämisen lisäksi organisaatio uskoo, että uskonnollisten johtajien välisellä keskustelulla voi olla positiivinen vaikutus ihmisoikeuksien toteutumiseen ja pysyvän rauhan saavuttamiseen (RTCYPP verkkosivut).

Käytännössä RTCYPP on järjestänyt tapaamisia uskonnollisten johtajien kesken, julkaissut uutisia, tiedotteita ja julkilausumia, joissa paneudutaan rauhanprojektiin uskonnollisesta näkökulmasta ja organisoinut tapahtumia ja erilaisia kampanjoita. RTCYPP:n järjestämät tapaamiset saaren uskonnollisten johtajien välillä eivät ole osa virallisia jälleenyhdistymisneuvotteluita, vaan pikemminkin tapa tukea jälleenyhdistymisyrittä. RTCYPP:n ensimmäinen tavoite on ollut mahdollistaa yhteistyö saaren uskonnollisten yhteisöjen johtajien välillä (RTCYPP verkkosivut). Tällä hetkellä yhteistyö RTCYPP:n ja uskonnollisten johtajien välillä on tiivistä ja julkiset esiintymisen usein yhteistyössä toteutettuja. Toimijoiden erottaminen ei aineistoa analysoidessa aina ole mahdollista, sillä RTCYPP:n organisaation henkilökunta on usein se taho, joka esittää asian ja uutisoinnissaan pukee sanoiksi tapahtumien sisällön. Tutkielmani aineisto kohdistuu RTCYPP:n tuottamaan ja julkaisemaan materiaaliin, joka kuvaa uskonnollisten johtajien välistä yhteistyötä ja heidän yhdessä esittämiään ajatuksia Kyproksen rauhanprosessin tilanteesta. Tutkielmassa keskitytään erityisesti RTCYPP:hen ja uskonnollisten johtajien väliseen yhteistyöhön, jota on toteutettu tiiviisti viimeisen kolmen vuoden aikana. Tulee kuitenkin huomioida, että historiallisesti uskonnolliset johtajat ovat toimineet itsenäisesti ja he voivat myös tänä päivänä esiintyä itsenäisinä toimijoina, edustamatta samalla RTCYPP:tä ja muista uskonnollisia johtajia. Myös RTCYPP on itsenäinen organisaatio, joka voi toimia myös uskonnollisista johtajista erillisenä. Aineiston analyysissä hyödynnän sekä RTCYPP:n julkaisemaa uutisointia ja lehdistötiedotteita sekä Kyproksen

¹⁴ "[--] *peacebuilding effort based on 4 pillars: build trust among the religious leaders and communities, promote confidence building measures, ensure the protection of religious monuments and advocate for the right to access and worship*" (RTCYPP-verkkosivut, About)

uskonnollisten johtajien yhteisiä julkilausumia, jotka on kirjoitettu ja julkaistu yhteistyössä RTCYPP:n kanssa.

6. Tapaustutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi

6.1. Tapaustutkimus

Tutkielmassani keskityn käsittelemään uskonnollisia toimijoita yksittäisessä tapauksessa, rajattuna aikana, jolloin on luontevaa puhua tutkielmasta tapaustutkimuksena. Tapaustutkimus on yhteiskuntatieteissä tyypillinen tutkimusstrategia, joka voi sisältää useita menetelmiä ja aineistoja, joiden avulla tutkitaan tiettyä kohdetta (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 9). Tutkielmassa hyödynnän kvalitatiivista eli laadullista lähestymistapaa ja sen tarjoamaa mahdollisuutta ymmärtää maailmaa monimukaisten sosiaalisten ilmiöiden, kuten rauhan ja uskonnon, kautta sekä mahdollisuutta selittää ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä (Wellington & Szczerbinski 2007, 25–28).

Tapaustutkimuksen avulla voidaan paneutua esimerkiksi paikallisten ilmiöiden tutkimukseen (Compton-Lilly 2013, 98) ja tutkimuksen kohteet vaihtelevat hyvinkin paljon. Tapaustutkimuksille on yhteistä tavoite luoda deskriptiivinen analyysi ja kattava kuva tietystä ilmiöstä tai asiasta, ja se mahdollistaa monipuolisen aineiston käytön sekä sen perusteellisen analysoinnin, kritisoinnin sekä tulkinnan (Compton-Lilly 2013, 98). Tapaustutkimuksessa metodien voidaan sanoa olevan ikään kuin dialogissa keskenään (George & Bennett 2005, 5) ja erilaisia tutkimusmenetelmiä voidaan käyttää tutkimuksessa rinnakkain. Tapaustutkimuksella on niin sanotusti sosiaalinen luonne, sillä se kattaa sosiaalisten prosessien tutkimisen, joten se sopii myös tämän tutkimuksen aiheeseen hyvin. Tapaustutkimus pyrkii vastamaamaan osaltaan *miten* -kysymyksiin, mutta tämän lisäksi erityisesti myös siihen *miksi*. (Laine et al. 2007, 10) Toisaalta tapaustutkimus voi myös selittää *mitä* voidaan oppia tapauksesta ja osoittaa uusia aihealueita tutkittavaksi (Laine et al. 2007, 10 ja Wellington & Szczerbinski 2007, 84).

Georgen ja Bennettin (2005, 6) mukaan tapaustutkimus pyrkii epistemologisesti luomaan teorioita ja malleja, jotka ovat loogisesti yhteneväisiä ja samalla erottelemaan teorioista vaikutuksia ja testaamaan näitä tapauksista noussutta aineistoa vasten. Näitä tuloksia voidaan myöhemmin käyttää sellaisten päätelmien tekoon, joiden avulla voidaan parhaiten muokata aiemmin testattuja teorioita. Tapaustutkimuksen avulla pyritään usein selittämään esimerkiksi sellaisia poliittisia käsitteitä, joita on yleisesti vaikea mitata (George & Bennett 2005, 19-20), ja tapaustutkimuksen avulla voidaan

johtaa uusia hypoteeseja, koska uusia muuttujia tulee tutkimuksen aikana esille eikä teoria rajoita tutkimusta liikaa (George & Bennett 2005, 20–21). Tapaustutkimus sijoittuu ideoiden ja todisteiden väliseen dialogiin koska tapaustutkimuksen tekeminen on lähellä empiriaa, mutta mukana pidetään myös ideoita ja teorioita, joita voidaan tutkimuksen avulla testata ja työstää (Laine et al. 2007, 19).

Laineen et al. (2007, 19) mukaan tapaustutkimuksen suhde ideoihin, ja teoriaan voi olla useanlainen ja tutkimuksessa käytössä voi olla erilaisia testattavia teoreettisia kehyksiä. Tutkimus kehittyy usein aineistoon perehtymisen aikana, ja aineiston jäsentämiseen taas käytetään esimerkiksi mielikuvia, jotta voidaan luoda synteesiä aineiston välillä (Laine et al. 2007, 21). Teorialla voi siis olla moninainen rooli tapaustutkimuksessa ja se riippuu myös pitkälti tutkijan valinnoista. Timo Peuhkurin (2007, 132-38) mukaan yleisten teorioiden pohjalta valitaan käytettävät käsitteet ja tyypittelyt, esitetään hypoteeseja ja käytetään tutkimuksen näkökulman rajaamiseen ja yleistämiseen, kun taas tarkemman tutkimusteorian tehtävä on täsmentää tutkimustehtävää ja –kysymyksiä, jotka liittyvät välittömästi empiiriseen aineistoon. Teorian merkitys voi olla deduktiivinen, jolloin teoriasta johdetaan hypoteeseja aineiston avulla testattavaksi tai induktiivinen, jolloin yksittäisten havaintojen pohjalta johdetaan teoreettisia ideoita (Peuhkuri 2007, 134).

Tässä tutkielmassa teoreettisella taustoituksella on iso rooli, sillä tutkielman tavoitteena on yhden tapauksen tutkimisen lisäksi tarjota lukijalla kattava käsitys siitä, miten uskonto ja uskonnolliset toimijat voivat sijoittua konfliktinratkaisuun ja etenkin rauhanrakentamiseen teoreettisesti. Tutkielman aluksi olen eritellyt, mitä elementtejä esimerkiksi monista kansainvälisen politiikan valtavirtateorioista puuttuu ja nostanut esiin teoreettisia lähtökohtia, joiden kautta uskonto voidaan sittenkin ottaa osaksi kansainvälistä politiikan tutkimusta. Tutkielman keskeiset oletukset perustuvat teorioihin, joiden kautta uskonnolliset toimijat voidaan rinnastaa muihin toisen raiteen diplomatian toimijoihin, kuten kansalaisjärjestöihin, mutta uskonnollisilla toimijoilla sekä johtajilla on myös omat erityispiirteet, jotka erottavat ne muista tarjoten lähestymistapoja konfliktinratkaisuun. Tutkielman analyysia ohjaa Cyntia Sampsonin (2007) esittämä roolijako, jonka mukaan uskonnolliset toimijat voivat konfliktinratkaisussa toimia neljässä eri roolissa: puolestapuhujana, välittäjänä, tarkkailijana sekä opettajana (kts. kpl 4.3). Teoreettisia oletuksia ja käsitteitä tullaan testaamaan suhteessa tapaukseen, Kyproksen rauhanneuvotteluihin. Teorian ja aineiston analyysin pohjalta pyrin lisäksi esittämään ajatuksia siitä, miten Kyproksen kriisin rauhanneuvotteluja voitaisiin edistää aiempaa paremmin. Tämän tutkielman laajaa teoreettista taustaa on käsitelty kappaleessa kaksi (2). Näiden lähtökohtien pohjalta kappaleissa kolme (3) ja neljä (4), on paneuduttu tarkemmin rauhanrakennuksen teoriaan sekä uskonnollisten toimijoiden toiminnan lähtökohtiin ja edellytyksiin.

Teoriasta nousevat käsitteet auttavat myös aineiston analysoinnissa ja lopputulosten esittämisessä myöhemmissä tämän tutkielman kappaleissa.

Tapaustudkimuksen vahvuuksina voidaan pitää informatiivisuutta, opettavaisuutta sekä vahvaa linkkiä todellisuuteen. Tapaustudkimuksella on kuitenkin myös paljon rajoituksia, jotka liittyvät usein tutkimuksen yleistettävyyteen, valintojen tekemiseen, edustavuuteen ja toistettavuuteen. (Wellington & Szczerbinski 2007, 84.) Varsinkin tapausten valikoinnissa voi joutua tekemään suuria kompromisseja ja valikointiin voi liittyä myös mahdollista puolueellisuutta (George & Bennett 2006, 22-23). Valitun tapauksen yksityiskohtaisuudesta joudutaan myös usein tinkimään, joten täytyy muistaa, että "tapausta kuvaava kertomus on aina tutkijan jälkikäteen tekemä konstruktio" eli oma kuvaus, joka edellyttää myös tutkijan tekemiä käsitteellisiä ja teoreettisia valintoja (Peuhkuri 2007, 138). Tapaustudkimusta on myös kritisoitu siitä, että se keskittyy liikaa kuvailuun eikä sen selittävä voima näin ole kovinkaan vahva. Tapaustudkimus pohjautuu usein induktiiviseen eli yksityiseltä tasolta yleiselle liikkuvaan käsitykseen (Laine et al. 2007, 29). Näin myös tulosten yleistämiskelpoisuus ja mahdollisuus tuottaa laajemmin pätevää tietoa yksittäisiä tapauksia analysoimalla nousevat usein esiin keskustelussa. Yleistämisen mahdollisuus kuitenkin herättää myös hyvin paljon kritiikkiä eikä yleistävän tiedon luominen ole yksiselitteistä. Osa tutkijoista eivät hyväksy yleistämistä ollenkaan, kun taas toiset hyväksyvät sen mahdollisuuden tiettyjen ehtojen puitteissa (Laine et al. 2007, 28).

Tapaustudkimuksessa ja laadullisessa sisällönanalyysissä tutkijan omat valinnat ohjaavat vahvasti tutkimuksen asetelmaa. Tutkija tekee valintoja sekä tapauksen ja siihen liittyvän aineiston suhteen, että menetelmällisesti (Compton-Lilly 2013, 98). Valintojen perustelu ja niiden tuomien rajoitusten esittäminen ovat osa tutkijan omaa arviointia tutkimusprosessista, joka on etenkin laadullisessa tutkimuksessa olennaista tuoda esiin (Wellington & Szczerbinski 2007, 52–53). Tutkimukseni aikana on toistuvasti tehty erilaisia valintoja, jotka vaikuttavat koko tutkielman rakentumiseen. Tutkijana olen määritellyt tutkimuksen keskeiset kysymykset, teoreettiset lähestymistavat ja asettanut tutkimuksen sellaiseen teoreettiseen kontekstiin, joka mahdollistaa uskonnollisten johtajien näkemisen rauhantoimijoina ja osana T2-tasoa. Sampsonin esittämät neljä roolia uskonnollisille toimijoille taas voidaan sanoa toimivan eräänlaisena työkaluna aineiston analysoinnille. Roolien kautta on mahdollista analysoida ja tyypitellä aineistoa systemaattisemmin ja samalla rajata aineistoa keskittyen erityisesti uskonnollisten johtajien yhteistyöhön rauhanprosessissa. Analyysin työkaluna toimivat Sampsonin esittämät roolit ovat nekin valinta ja roolijako on vain yksi tapa määritellä uskonnollisten toimijoiden asemaa rauhanrakennuksessa eikä se esimerkiksi huomioi mahdollista

negatiivisesti vaikuttavia rooleja. Tutkielmaa ohjaa lisäksi sekä toimijoihin kohdistuva että ajallinen rajaus. Analyysissa keskityn Kyproksen uskonnollisten johtajien sekä RTCYPP:n toimintaan vuosina 2015–2017, jolloin Kyproksella on käyty rauhanneuvotteluja poliittisella tasolla. Aikarajaus vaikuttaa myös aineiston valintaan ja näin ollen analyysiin. Teoreettisten valintojen kautta tutkielmasta muodostaa yhdenlainen vastaus kysymykseen siitä, *minkälaisiin rooleihin uskonnolliset johtajat voivat asettua Kyproksen rauhanprosessissa, mihin heidän merkityksensä perustuu ja miksi heitä voidaan pitää tärkeänä osana rauhanprosessia*. Teoreettisten valintojen avulla ja niistä huolimatta pyrin tutkijana objektiivisuuteen, jotta tutkimuskysymykseen voidaan antaa kattava vastaus ja tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman todenmukainen kuva. Tutkielman lopuksi pyrin myös arvioimaan analyysin tuloksia ja sitä ohjaavia valintoja.

6.2. Laadullinen sisällönanalyysi aineiston käsittelyä ohjaavana menetelmänä

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan käyttää useampia tutkimusmenetelmiä, jotka ohjaavat aineiston käsittelyä ja analysointia. Tässä tutkielmassa käytän aineiston analysointiin laadullista sisällönanalyysiä, jonka avulla aineistosta voidaan luoda kuva tutkittavasti ilmiöstä, tässä tapauksessa siis Kyproksen rauhanneuvotteluista ja niihin liittyvästä uskonnollisesta rauhanvälityksestä.

Sisällönanalyysin avulla ”voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti” ja etsiä tekstistä merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2002). Sisällönanalyysi mahdollistaa monenlaisen aineiston käytön ja aineiston analysoinnin siinä määrin, kun tutkimuskysymykseen vastaaminen sitä vaatii (Pashakhanlou 2017). Sisällönanalyysille tyypillistä on aineiston kuvailu ja keskittyminen siihen ”mitä sanotaan, ei niinkään miten tai miksi sanotaan” (Pashakhanlou 2017). Analyysitapa mahdollistaa esimerkiksi sellaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamisen, joiden kautta halutaan selvittää kuinka paljon ja mitä tietystä aiheesta keskustellaan (Hermann 2008, 152). Tutkielmassani tärkeä kysymys onkin, kuinka paljon aineistossa keskustellaan uskonnollisten toimijoiden ja uskonnollisten johtajien työstä Kyproksella, ja mitä siitä keskustellaan, jotta voidaan tulkita uskonnollisten johtajien mahdollisia rooleja.

Sisällönanalyysia voidaan toteuttaa usealla eri tavalla. Näistä tavoista teoriasidonnainen analyysi kuvaa parhaiten tutkielmassani läsnä olevaa ajatusta siitä, että rauhanrakennuksen teoriat toimivat viitekehyksenä yksittäisen ilmiön tutkimiselle ja jo olemassa oleva teoreettinen tieto ohjaa tutkielman tekoa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95–102). Teoriasidonnaisessa analyysissa teoria siis toimii apuna analyysin tekemisessä ja aiempaa tietoa voidaan peilata tutkittavaan aineistoon, joten tällöin

lopullinen raportointi voidaan tehdä teoriaohjaavasti (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98–99). Teoriasidonnaisessa tutkimuksessa analyysia tehdään osittain jo tutkimuksen teoreettisessa osassa, jotta teoriasta nousevia käsitteitä voidaan käyttää myöhemmin aineiston analysoinnissa (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95–102). Tässä tutkielmassa laaja teoriaosio siis toimii viitekehyksenä ilmiön tutkimiselle ja teorian kautta voidaan selvittää rauhanneuvottelujen toimintaa määritteleviä käsitteitä. Tarkempi aineiston jäsentely tehdään siis teoriasta nousevien käsitteiden pohjalta. Tällaisen analyysin avulla voin käyttää jo olemassa olevia ajatuksia uskonnollisten toimijoiden rooleista sekä niiden liittämistä rauhantyöhön, mutta samalla olla avoin myös aineistosta nouseville muille näkökulmille. Varsinaisen analyysin tekoa helpottaa analyysirungon muodostaminen, johon voidaan poimia valitut asiat teoriasta ja aineistosta, joiden avulla ilmiötä kuvataan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105–121.) Tässä tutkielmassa analyysirungon muodostaa Sampsonin (2007) roolijako, jonka avulla uskonnolliset johtajien toimia ja asemaa rauhanrakennuksessa voidaan analysoida. Aineistosta etsin viittauksia siihen, miten uskonnolliset toimijat, RTCYPP ja Kyproksen viisi uskonnollista johtajaa, sijoittuvat Kyproksen rauhanprosessiin suhteessa muihin toimijoihin ja erittelen aineistosta sellaisia uskonnollisten johtajien toimintatapoja, jotka vastaavat sellaisia toimintatapoja, jotka voidaan yhdistää Sampsonin määrittelemiin neljään rooliin eli puolestapuhujan, välittäjän, tarkkailijan sekä opettajan rooleihin, jotka, on esitelty tarkemmin tutkielman luvussa 4.3.

6.3. Tutkielman aineisto

Sisällönanalyysi antaa monia mahdollisuuksia käsitellä aineistoa ja nostaa esiin tutkijan mielenkiinnon herättäviä asioita, mutta tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää rajata ilmiö ja sitä edustava aineisto harkiten (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94; Pashakhanlou 2017). Kyproksen tapauksessa aineisto on rajattu tiukasti, sillä konflikti on kestänyt kymmeniä vuosia ja koko konflikti on liian laaja tutkittavaksi kokonaisuudessaan. Konflikti sisältää monenlaisia vaiheita, joista kaikkia on mahdotonta käsitellä yhdessä tutkielmassa. Tästä syystä, myös tämän tutkielma aihe ja aineisto on rajattu koskemaan vain uskonnollisia toimijoita, jotka ovat vain pieni osa koko Kyproksen konfliktia ja siihen liittyvistä toimijoista.

Tähän mennessä tehtyjen teoreettisten tulkintojen perusteella tutkielman tarkoituksena on ollut esittää, minkälaisissa rooleissa uskonnolliset johtajat ja muut uskonnolliset toimijat voivat toimia osana rauhanrakennusta. Roolien erittelyn lisäksi tutkielmassa on pohdittu mihin teoreettisiin ajatuksiin uskonnollisten johtajien toimintamahdollisuutensa perustuvat, miten he asettuvat

rauhanrakennuksen kokonaisuuteen ja mitä konkreettisia toimia he voivat tehdä osana rauhanrakennusta konfliktiyhteiskunnassa. Tutkielman kappaleessa viisi on käsitelty laajemmin Kyproksen kriisin historiaa ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita osana rauhanprosessia. Kirjallisuuden pohjalta olen havainnut, että vaikka uskonnollisten toimijoiden positiivinen merkitys rauhanprosessiin on kasvavassa määrin huomioitu tutkimuskirjallisuudessa, Kyproksen rauhanprosessin aiempia vaiheita käsittelevässä tutkimuksessa heitä ei pääosin ole nähty positiivisesti vaikuttavana voimana rauhantyössä. Tutkielman aineiston avulla pyrin esittämään, mitä rauhanvälittäjänä toimiva YK ja toisaalta uskonnollisia toimijoita edustava RTCYPP ovat sanovat uskonnollisten toimijoiden osallisuudesta Kyproksen rauhanprosessiin viimeisimpien rauhanneuvottelujen aikana vuosina 2015–2017. Aineistossa on kuitenkin huomioitu myös tutkielman kannalta tärkeitä lähteitä vuodelta 2014 ja 2013.

Aineiston ajallisella rajauksella on haluttu rajata tutkimus koskemaan sellaista aikaa, jolloin rauhanprosessi on käynnissä myös poliittisella tasolla, jotta on mahdollista pohtia uskonnollisten johtajien asemoitumista suhteessa viralliseen T1-tasoon. Toiseksi RTCYPP on perustettu vasta vuonna 2009, joten vuonna 2015 alkaneet neuvottelut ovat ensimmäiset, joiden aikana RTCYPP on ollut olemassa. Ottamalla huomioon materiaalit myös vuodelta 2014 ja 2013 on kuitenkin mahdollista pohtia myös sitä, onko poliittisten rauhanneuvotteluiden käynnistyminen vaikuttanut myös uskonnollisten johtajien rauhantyön lisäämiseen tai työn huomioimiseen YK-tasolla. Uskonnollisista toimijoista osana Kyproksen rauhanprosessia on viimeisen kolmen vuoden aikana kirjoitettu melko vähän, mikä rajaa aineistoa määrällisesti. Pyrin kuitenkin kompensoimaan määrällistä rajoittuneisuutta tarkalla ja syvällisellä analyysillä.

Aineisto koostuu kahdesta osasta. Ensimmäinen osa koostuu RTCYPP:n tuottamasta materiaalista eli erilaisista julkisesti esitetyistä raporteista, uutisista ja tiedotteista, jotka ovat löydettävissä englannin kielellä verkkolähteistä. Tähän materiaaliin kuuluu myös uskonnollisten johtajien yhdessä esittämät julkilausumat, jotka ovat kuitenkin RTCYPP:n julkaisemia. RTCYPP:n verkkosivuilta kerätyt tiedotteet sekä uutismateriaalit ovat pääosin vuosilta 2016 ja 2017. RTCYPP:n tuottama aineisto painottuu muita aineistoja selkeämmin uskontotematiikkaan ja julkaisujen avulla pyritään tietoisesti levittämään tietoisuutta uskonnollisesta rauhanvälityksestä ja uskonnollisten toimijoiden olemassaolosta. Aineisto sisältää RTCYPP:n julkaisemat Kyproksen uskonnollisten johtajien yhteiset julkilausumat liittyen naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan (2017), terrorismin ja väkivallan vastustamiseen (2015) ja rauhanneuvotteluiden jatkamiseen (2014) sekä videon muodossa esitetyn julkilausuman, jossa vedotaan kadonneiden ihmisten löytämisen eteen tehtävän työn puolesta

(2016). Julkilausumien avulla voidaan arvioida muun muassa sitä, miten uskonnolliset johtajat esittävät paikkansa rauhantyössä, mitä asioita, minkälaisia kehityskulkuja ja mitä arvoja he pitävät tärkeinä sekä mihin asioihin he perustavat julkilausumissa esitetyt ajatukset.

Toinen osa koostuu YK:n tuottamista raporteista, pääasiassa YK:n pääsihteerin turvallisuusneuvostolle antamista raporteista. YK pääsihteerin raportteja on julkaistu viimeisempien rauhanneuvotteluiden aikana vuosina 2015–2017 kaksi kertaa vuodessa, tammikuussa ja heinäkuussa. Rauhanneuvottelujen alkamista edeltäneinä vuosina 2013 ja 2014 YK on julkaissut kumpanakin yhden pääsihteerin raportin. Kaikki raportit ovat huomioitu tutkielmassa. YK on yksi pitkäaikaisimpia toimijoita Kyproksen konfliktissa ja on tarjonnut muun muassa fyysisen paikan erilaisille yhteiskuntien väliselle keskustelulle. YK:n pääsihteerin erityisedustaja on toiminut pitkään Kyproksen neuvotteluiden fasilitaattorina ja YK:n rauhanturvajoukot (UNFICYP) pitävät hallussaan kyproslaisen ja turkkilaisen välistä demilitarisoitua puskurivyöhykettä, eli niin sanottua vihreää linjaa. Raporteissaan pääsihteerin paneutuu niin sotilasoperaation tilanteeseen, poliittisten keskustelun etenemiseen sekä laajemmin yhteiskuntaan vaikuttaviin toimiin, kuten kansalaisyhteiskunnan tasolla tehtävään yhteistyöhön. YK:n tuottamat raportit ovat tärkeä lisäarvo tutkielmalle, koska niiden avulla voidaan arvioida erityisesti sitä, mitä asioita kansainvälinen yhteisö pitää tärkeänä rauhanprosessissa ja miten uskonnolliset toimijat otetaan huomioon osana sitä. Tämän tiedon avulla taas voidaan arvioida esimerkiksi sitä, mihin uskonnollisten johtajien paikka sijoittuu rauhanprosessin kokonaisuudessa ja miten kansainvälinen yhteisö perustelee toimijoiden osallisuutta.

Sekä RTCYPP:n että YK:n dokumenteista on löydettävissä sekä virallinen, raporttimainen osuus että toisaalta toimijoiden omia mielipiteitä sekä esityksiä siitä, mitkä asiat ja ketkä toimijat he näkevät tärkeinä rauhanprosessille. RTCYPP:n tuottamaa materiaalia analysoitaessa on myös huomioitava tietty puolueellisuus, jonka organisaation keskittyminen uskonnolliseen rauhantyöhön luo. Tällä tarkoitan, että on tarpeellista huomioida materiaalin organisaation oman työn tunnettavuutta edistävä aspekti. YK:n raporteissa ei ole huomattavissa yhtä voimakkaita rajoituksia, vaan ne keskittyvät käsittelemään monipuolisesti eri toimijoita ja tapahtumia Kyproksella, vaikka painoarvoa annetaan paljon YK:n omille operaatioille.

7. Uskonnolliset johtajat Kyproksen rauhanprosessissa

7.1. Toimijat Kyproksen rauhanprosessissa

Tutkimuskirjallisuuden perusteella esitän, että uskonnolliset johtajat ja muut uskonnolliset toimijat voidaan nähdä osana toisen raiteen diplomatiata, virallista poliittista rauhanprosessia tukevinä toimijoina ja tärkeinä yhteiskunnallisina vaikuttajina, vaikka Kyproksen kansalaisyhteiskuntaa käsittelevissä tutkimuksissa (kts. esim. Richmond 2016, Kanol 2010, Hadjipavlou 2007, Jarraud et al. 2013) uskonnollisten toimijoiden merkityksellisyys rauhanprosessissa on heikosti tunnistettu. Analyysini tarkoituksena on mahdollistaa vastaus kysymykseen siitä, minkälaisia erilaisia rauhanrakentajalle tyypillisiä rooleja uskonnolliset johtajat voivat toteuttaa Kyproksen rauhanprosessissa ja miten eri toimijat perustelevat johtajien tarpeellisuutta prosessissa perustelevat. Etsin aineistosta YK:n, RTCYPP:n ja uskonnollisten johtajien itsensä näkemyksiä siitä, minkälaisena toimijana uskonnolliset johtajat käsitetään osana Kyproksen rauhanprosessia ja miten he osallistuvat rauhantyöhön käytännössä. Uskonnollisten johtajien toiminnan analysoinnin kautta yhdistän erilaiset toimintatavat Cynthia Sampsonin (2007) esittämään roolijakoon ja pohdin, miten uskonnolliset johtajat Kyproksella toteuttavat puolestapuhujan, välittäjän, tarkkailijan ja opettajan rooleja. Analyysin aluksi paneudun lyhyesti aineistossa esiintyviin toimijoihin ja pohdin, minkälaisina toimijoina uskonnolliset toimijat on aineistossa esitetty ja miten heidät nähdään suhteessa muihin toimijoihin.

YK:n pääsihteerin raporteissa nostetaan esille useita eri toimijoita. Keskeisimpiä ovat poliittiset johtajat Mustafa Akinci ja Nicos Anastasiades, YK:n pääsihteerin erityisedustaja sekä YK:n rauhanturvaoperaatio UNFICYP ja useat muut paikalliset toimijat. Raporteissa korostuu rauhanneuvotteluiden poliittisten johtajien asema myös neuvotteluiden johtajina (YK 2017a) ja rauhantyön toteutuminen johtajien ja neuvottelijoiden välillä sekä asiantuntijatasolla (YK 2017b). Suurempiin neuvotteluihin, kuten konferenssiin 12.1.2017 osallistuivat myös Kreikan, Turkin, Iso-Britannian, Pohjois-Irlannin edustajat sekä EU tarkkailijan asemassa (YK 2017b).

YK:n raporteissa on nostettu esiin muun muassa poliisit, tekniset komiteat eri aihealueilta, YK-järjestöt kuten UNDP ja kansalaisyhteiskunnan toimijat kuten paikalliset järjestöt, paikallisten yhteisöjen edustajat ja siviilit (esim. YK 2017a). Paikallisen tason toimijoista on nimetty muun muassa naisten oikeuksiin keskittyviä organisaatioita (YK 2017a), konfliktissa kadonneiden ihmisten löytämiseen keskittyvä Committee on Missing Persons (YK 2016b, 2017b), Unite Cyprus Now –

ryhmä (YK 2017b), uskonnolliset johtajat sekä uskonnolliset yhteisöt erikseen ja RTCYPP (YK 2017b). Raporteissa uskonnolliset johtajat ja RTCYPP ovat mainittuina itsenäisinä ja merkittävänä toimijoina, mutta käsiteltyinä usein samassa yhteydessä muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden rinnalla osana "normaalien olojen palauttamista ja humanitaarisia toimia" (YK 2014–2017, raporttien luku II C; YK 2013 luku II B), minkä perusteella voidaan ajatella, että tällä hetkellä YK esittää uskonnolliset johtajat T2-tason toimijoina osana kansalaisyhteiskuntaa. Uskonnolliset asiat on YK:n tasolla otettu huomioon usein liitettynä kulttuuriin. Uskonnollisten paikkojen restaurointi ja paremman saavutettavuuden edistäminen ovat osa kulttuuriperintökomitean (Technical Committee on Cultural Heritage) tehtävää, joka on yksi yhdestätoista YK:n fasilitoimasta teknisestä komiteasta. Teknisten komiteoiden tarkoituksena on luottamuksen rakentaminen, arjen parantaminen ja yhteistyön edistäminen. Loput teknisistä komiteoista keskittyvät kulttuuriin, humanitaarisiin asioihin, terveyteen, talouteen, rikollisuuteen, rajan ylitykseen, sukupuolten väliseen tasa-arvoon, radiolähetystoimintaan, ympäristöön ja koulutukseen. (UN Cyprus Talks -verkkosivut.)

Uskonnollisista toimijoista puhuttaessa YK:n pääsihteerin raporteissa on huomattavissa ajallinen muutos. Vuoden 2013 raportissa (YK 2013) uskonnollinen toiminta mainitaan vain lyhyesti liittyen ortodoksi- ja muslimijohtajien vierailuihin uskonnollisilla paikoilla. Muita uskonnollisia yhteisöjä raportissa ei ole mainittu. Vuoden 2014 raportissa (YK 2014) on nostettu esiin kaikkien viiden uskonnollisten yhteisöjen johtajien yhteinen julkilausuma (Statement 26.2.2014) ja lisääntyneet vierailut uskonnollisissa paikoissa, joihin ei aiemmin ole ollut pääsyä. Vuoden 2015 raporteissa (YK 2015a, 2015b), jotka koskevat vuoden 2014 loppua ja 2015 alkupuolta, YK on tunnistanut uskonnollisen yhteistyön olemassaolon ja pääsihteerin erityisesti kannustaa uskonnollisen dialogin jatkamiseen ja uusien uskonnollisten paikkojen avaamiseen. Selkeä muutos näkyy vasta vuosien 2016 ja 2017 raporteissa, joissa uskonnollisten johtajien yhteistyöstä puhutaan enemmän ja "huomattava kehitys" on tunnistettu esimerkiksi uskonnon- ja uskonnonvapauksien parantumisena, kun uskonnollisia rukouspaikkoja on avattu entistä enemmän (YK 2016a, 7). Kahden viimeisen vuoden aikana YK:n raporteissa on esitetty selkeästi aiempaa enemmän ja tarkemmin uskonnollisten johtajien sekä yleisesti uskontoon liittyvää toimintaa osana rauhanprosessia. YK:n pääsihteerin myös nostaa esiin miten ja mihin asioihin uskontojen välinen yhteistyö ja uskonnollinen rauhantyö vaikuttavat (YK 2017a, 9). Vaikka uskontoihin liittyvä toiminta ja uskonnollisten johtajien yhteistyö käsitetään myös myöhemmissä raporteissa osana laajempaa "normaalien olojen palauttamista" sekä yhteisöjen välisen yhteistyön kehittämistä, on uskonnolliseen rauhantyöhön viittaavat osiot selkeämmin löydettävissä ja niitä on aiempaa enemmän verrattuna esimerkiksi raportteihin vuosilta 2013–2015.

Tutkielmassa käytetyssä aineistossa uskonnolliset toimijat ja uskonnolliset johtajat on pääosin käsitelty osana kokonaisuutta, muiden toimijoiden rinnalla. Tämä pätee myös RTCYPP:n tuottamaan aineistoon, jossa korostuu uskonnollisten johtajien ja RTCYPP:n toiminta. Uskonnollisten johtajien keskeisyydestä huolimatta, myös RTCYPP tuo materiaalissaan esille yhteistyön ja muut rauhanprosessissa vaikuttavat toimijat. RTCYPP tekee yhteistyötä monien eri toimijoiden kanssa. RTCYPP:n uutisoinnin perusteella muita toimijoita tavataan esimerkiksi tilaisuuksissa ja tapaamisissa. Kaikkien tapaamisten kohdalla ei ole tiedotettu uskonnollisten johtajien osallistumisesta, vaan vain RTCYPP:n edustajan. RTCYPP toimii Ruotsin suurlähetystön alaisuudessa, ja yhteistyö Ruotsin suurlähetystön ja Ruotsin ulkopoliittisen johdon, kuten ulkoministerin kanssa on tiivistä (RTCYPP News, 11.9.2017; RTCYPP News 15.7.2017). Yhteistyötä on aineiston perusteella tehty YK:n pääsihteerin erityisedustajan, UNFICYP:n sekä teknisten komiteoiden kanssa (RTCYPP Press release 9.2.2016; YK 2016a; YK 2017b). Lisäksi RTCYPP ja uskonnolliset johtajat ovat järjestäneet ja osallistuneet erilaisiin tilaisuuksiin ja tapahtumiin yhdessä kansalaisjärjestöjen ja aktiivisten siviilien kanssa (esim. RTCYPP News 29.9.2017; 8.3.2017) ja tavanneet eri maiden diplomaattisten yhteisöjen sekä kyproslaisten ja kansainvälisten poliittisten toimijoiden kanssa (RTCYPP News 20.7.2017, YK 2016b).

Aineiston perusteella voidaan todeta se, mitä tutkielman teoreettisessakin osuudessa on esitetty, eli uskonnolliset johtajat eivät Kyproksen tapauksessa ole rauhanprosessin keskiössä itsenäisinä toimijoina eikä myöskään RTCYPP uskonnollisena rauhantoimijana pyri asettamaan heitä siihen keskiöön. Uskonnolliset johtajat on silti YK:n raporteissa laajalti tunnistettu kansalaisyhteiskunnan toimijoina, muiden kansalaisorganisaatioiden ja vaikuttajien rinnalla. Lisäksi heidät tunnistetaan muiden kansalaisorganisaatioiden ja poliittisten toimijoiden mahdollisena yhteistyökumppanina, mikä voidaan päätellä RTCYPP:n tuottamista uutisista ja tiedotteista, joissa uskonnolliset johtajat esiintyvät useiden muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä. Näin ollen on perusteltua esittää, että uskonnollisilla johtajilla on paikka rauhanprosessissa kokonaisuudessaan ja on mahdollista tarkemmin analysoida heidän mahdollisia roolejaan sekä asemoitumista rauhantyöhön Kyproksella. Seuraavassa neljässä luvussa analysoin YK:n ja RTCYPP:n tuottamien materiaalien kautta uskonnollisten johtajien toimintaa Kyproksella hyödyntäen teoretisointia välittäjän, puolestapuhujan, tarkkailijan ja opettajan rooleista. Viimeisessä analyysiluvussa paneudun erikseen siihen, minkälaisiin seikkoihin uskonnolliset johtajat itse julkilausumissaan ja YK raporteissaan perustavat uskonnollisen rauhantyön merkityksen rauhanprosessissa.

7.2. Uskonnolliset johtajat rauhanvälittäjinä

Virallinen rauhanvälittäjän asema Kyproksella on YK:lla, joka on toistuvasti fasilitoinut rauhanneuvotteluita saaren poliittisen johdon välillä. Siitä huolimatta, että YK:n raporteissa korostuu neuvotteluiden asettuminen poliittiselle- ja asiantuntijatasolle (kts. kpl. 7.1. ja YK 2017a; YK 2017b) YK:n pääsihteeri on raporteissaan toistamiseen kannustanut Kyproksen poliittista T1-tasoa sisällyttämään kansalaisyhteiskunnan tiiviimmin osaksi rauhaprosessia (YK 2017b). Tulee ottaa huomioon, että neuvottelujen rajautuminen T1-tasolle vaikuttaa uskonnollisten toimijoiden lisäksi myös muihin kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. YK:n pääsihteeri esittääkin raporteissa toistuvasti, että Kyproksen poliittiset johtajat eivät toimi johdonmukaisesti yrityksissään tuoda neuvotteluja lähemmäs kansalaisyhteiskuntaa ja hän vetoaa yhteiskunnan eri tasoilla tapahtuvan yhteistyön tärkeyteen niin paikallisesti, alueellisesti kuin kansainvälisesti (esim. YK 2017b).

Sampsonin roolijaon mukaan välittäjien rooli voi toteutua myös epävirallisena, jolloin toimija ei toimi rauhanvälittäjänä poliittisissa neuvotteluissa, vaan vaikuttaa muiden keinojen, kuten tapaamisten ja suositusten avulla. Välittäjille on tyypillistä pyrkiä tuomaan eri toimijoita saman neuvottelupöydän ääreen ja edistää yhteisten tavoitteiden luomista. Lisäksi välittäjän työssä tärkeä elementti on toimiminen tiedon välittäjänä, joka voi tarjota lisätietoa konfliktin toimijoille muun muassa ympäröivästä yhteiskunnasta. Kyproksen uskonnolliset johtajat ovat toteuttaneet eri yhteiskunnan tasoille ulottuvaa yhteistyötä sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Sekä uskonnollisten johtajien keskinäinen että muiden toimijoiden kanssa toteutettu yhteistyö on otettu huomioon ja tunnistettu merkityksellisenä myös YK:n pääsihteerin raporteissa (YK 2017b, YK 2016a). Raporteissa korostuu erityisesti yhteistyön realisoituminen uskonnonvapautta koskevissa asioissa (YK 2016a, 7–8) sekä uskonnollisten johtajien sitoutuneisuus pitkäjänteiseen yhteistyöhön, mikä nähdään YK:n raporteissa tärkeänä ymmärrystä ja luottamusta edistävänä asiana (YK 2017a, 9).

Uskonnollisten johtajien toimintaan Kyproksella kuuluu selkeästi monenlaiset tapaamiset eri toimijoiden kanssa sekä osallistuminen erilaisiin tilaisuuksiin. Johtajat ovat tavanneet ja käyneet keskusteluita laajalti kansainvälisten toimijoiden kanssa, kuten Yhdysvaltain uskonnon ja globaalisuhteiden erityisedustajan kanssa, joka korosti muun muassa uskonnollisia jaettu arvoja sekä Kyproksen uskonnollisten johtajien "rohkeaa sitoutumista keskusteluihin vaikeista asioista" (RTCYPP Press release 8.3.2016). RTCYPP ja uskonnolliset johtajat ovat myös toistuvasti tehneet yhteistyötä YK pääsihteerin erityisedustajan sekä varaerityisedustajan kanssa erilaisten tapaamisten kautta, joissa on nostettu esiin YK:n tuki uskonnollisten johtajien toiminnalle (RTCYPP Press release

1.11.2016; RTCYPP Press release 9.2.2016). YK:n tuesta uskonnollisten johtajien toiminnalle kertoo myös se, että Kyproksen Mufti ja ortodoksisen kirkon arkkipiispan edustaja ovat osallistuneet YK:n ihmisoikeusneuvoston kokoukseen ja siihen liittyvään uskontoteemaiseen sivutapahtumaan, missä he puhuivat yhteisistä tavoitteistaan uskon- ja uskonnonvapauden saavuttamiseksi Kyproksella (RTCYPP Press release 3.3.2016; YK 2016b, 5). Uskonnolliset johtajat ovat keskustelleet uskonnollisesta rauhanrakennuksesta ja uskontojen välisestä yhteistyöstä Kyproksella myös Ruotsissa järjestetyssä suuressa poliittisessä tapahtumassa *Almedalen viikolla* Visbyssa vuonna 2017 (RTCYPP Press release 3.7.2017), minkä voidaan nähdä kertovan kansainvälisestä kiinnostuksesta johtajien toimintaa kohtaan ja toisaalta antavan uskonnollisille johtajille mahdollisuuden tuoda omaa työtään ja heille tärkeitä asioita esiin suuren yleisön edessä kotimaan ulkopuolella.

Lisäksi uskonnolliset johtajat tekevät yhteistyötä muiden kyproslaisten toimijoiden kanssa. Vaikka uskonnolliset johtajat eivät ole osa virallisia rauhanneuvotteluita, he ovat tavanneet Kyproksen poliittisen johdon kanssa (YK 2016a, 7) ja uskonnollisten johtajien naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuvan julkilausuman julkistustilaisuus keräsi paikan päälle muun muassa puoluepoliittisia toimijoita, alueellisia paikallisia johtajia, diplomaatteja sekä YK:n ja EU:n edustajia (RTCYPP News 8.3.2017). Myös muut kansalaisyhteiskunnan toimijat ovat tärkeää yhteistyökumppani uskonnollisille johtajille ja RTCYPP:lle. Tästä kertoo muun muassa tapaamiset yhteisöjenvälisten komiteoiden toimijoiden kanssa (RTCYPP News 15.7.2017) ja muiden kansalaisorganisaatioiden edustajien osallistuminen RTCYPP:n ja uskonnollisten johtajien järjestämiin tilaisuuksiin (RTCYPP Press release 8.3.2017; RTCYPP Press release 29.9.2017). Yllä mainittujen lisäksi huomionarvoinen toistuva tapahtuma on pyöreän pöydän tilaisuus, jonka käytännön organisoinnista vastaa RTCYPP. Näissä tilaisuuksissa uskonnolliset johtajat osallistuvat keskusteluun vaihtuvista teemoista muiden kansalaisorganisaatioiden kanssa. Teemoina ovat kolmen vuoden aikana olleen uskonnon- ja uskonvapaus Kyproksella, oikeus uskonnollisten paikkojen saavuttamiseen ja koulutus uskonnonvapauden edistämisen työkaluna sekä viimeisimpänä ihmisoikeuksien edistäminen ja uskonnon rooli oikeuksien edistämässä. (RTCYPP Press release 29.9.2017.) Keskusteluissa on käsitelty erityisesti konkreettisia tapoja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumiseen, koulutukseen, pyhien paikkojen saavuttamiseen ja kansalaisten sitouttamiseen osaksi kehitystä (RTCYPP Press release 29.9.2017). Pyöreän pöydän tilaisuudet voidaan nähdä hyvinä tilaisuuksina tuoda uskonnollisia näkemyksiä esiin ja integroida uskonto tiiviimmin osaksi muuta kansalaisyhteiskuntaa ja konfliktinratkaisuun tähtääviä toimijoita. Näissä ja muissa tapahtumissa uskonnolliset johtajat pääsevät osallistumaan keskusteluun ja tuomaan esiin uskonnollisia näkemyksiä erilaisiin teemoihin liittyen ja samalla tarjoamaan omaa tietämystään muiden käyttöön.

Konkreettisten tapaamisten lisäksi uskonnolliset johtajat ovat pitäneet yhteyttä poliittiseen johtoon kirjeen ja julkilausumien kautta (YK 2016b, 5). Tapaamisten ja kirjallisten lähestymisten taustalla on ollut halu esittää tuki rauhanprosessille ja kannustaa poliittisia johtajia sopimuksen aikaansaamiseen (YK 2016a, YK 2016b) sekä esittää mahdolliselle rauhansopimukselle oletuksia liittyen esimerkiksi uskonnollisille instituutioille kuuluvan omaisuuden hallintaan (YK 2016b, 5). Toinen keskeinen pyrkimys on ollut vaikuttaa uskonnonvapauden rajoitusten poistamiseen sekä liikkuvuuden helpottamiseen ja näin ollen helpottaa pääsyä uskonnollisiin paikkoihin saaren molemmin puolin, jotta paikkoihin päästään vierailemaan ja tuhoutuneita rakennuksia voidaan restauroida (YK 2016a, YK2017b). Kyproksen uskonnollisten johtajien ensimmäisessä julkilausumassa (Statement 26.2.2014) näkyy uskonnollisten johtajien pyrkimys vaikuttaa rauhanprosessiin myös poliittisella tasolla. Kyseisessä julkilausumassa esitetään hyväksyntä ja tuki rauhanneuvotteluiden jatkamiselle poliittisen johdon kesken. Uskonto esitetään konfliktin uhrina ja uuden keskusteluyhteyden löytyminen uskonnollisten johtajien välillä esitetään positiivisena kehityskulkuja, joka on johtanut käytännön tapoihin rakentaa luottamusta toimijoiden välillä. Julkilausumassa tuodaan myös konkreettisesti esiin Kyproksen kristittyjen ja muslimeiden välinen yhteiselo ja näin ollen, uskonnolliselle rauhantyölle tyypillisesti, luodaan positiivista käsitystä uskontojen välisestä yhteistyöstä. Vuonna 2014 julkaistussa julkilausumassa, uskonnolliset johtajat esittävät odotuksensa siitä, että yhteinen sopimus saadaan aikaan poliittisissa neuvotteluissa. Julkilausumassa uskonnolliset johtajat korostavat "velvollisuuttaan varmistaa, että poliittisen konfliktiin löydetään ratkaisu" ja esittävät yhteistyön ja yhteiselon olevan välttämättömyys tulevaisuudelle. Julkilausumasta voidaan löytää viittauksia siihen, että uskonnolliset johtajat näkevät itsensä asemassa, joka antaa heille mahdollisuuden esittää julkilausumien kaltaisia vetoamuksia suoraan poliittisille johtajille. Tämä taas voidaan nähdä epävirallisen rauhanvälittäjän toimintana, jossa uskonnolliset johtajat pyrkivät esittämään esimerkin yhteistyöstä poliittisille johtajille ja tarjoamaan oman kontribuutionsa positiivisen neuvotteluilmapiirin rakentamiseen julkilausuman kautta. (Statement 26.2.2014.)

Kaikki edellä mainitut keinot, kuten tapaamiset, julkilausumat ja erilaiset keskustelutilaisuudet, voidaan nähdä pyrkimyksenä käyttää vaikutusvaltaa, vaikuttaa poliittisen johdon päätöksen tekoon ja mahdollisen rauhansopimuksen sisältöön sekä edistää kansalaisten ja uskonnollisten yhteisöjen asemaa yhteiskunnassa. Toisaalta esimerkiksi pääsy uskonnollisiin paikkoihin voidaan nähdä osana suurempaa pyrkimystä vapauttaa liikkumista saaren rajalle ja avata uusia rajanylityspaikkoja. Tutkielmassa käytetyn teoriakirjallisuuden perusteella näen, että edellä mainittujen tilaisuuksien kaltaiset tapaamiset ja julkilausumien käyttö voidaan määritellä tärkeänä T1-tason diplomatiiaa

täydentävänä toimintana, jonka kautta kansalaisyhteiskunnan toimijat pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnassa vallitseviin epäkohtiin ja mahdollisesti käsittelemään sellaisia asioita, joihin poliittiset toimijat eivät virallisissa keskity. Kuten aineiston perusteella voidaan huomata uskonnolliset johtajat ovat tavoittaneet toimijoita yhteiskunnan eri tasoilta ja tehneet monipuolisesti yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa niin T1- kuin T2-tasolla ja ottaneet kantaa myös muihin kuin uskonnollisiin asioihin.

Kyproksen kontekstissa virallisten rauhanneuvotteluiden välittäjän rooli puuttuu uskonnollisilta johtajilta käytännössä kokonaan, mutta on perusteltua väittää, että he osallistuvat rauhanvälitykseen epävirallisten tapaamisten, neuvotteluiden ja julkilausumien kautta. Väitän, että julkilausumien kautta, tapaamalla ja tekemällä yhteistyötä yhteiskunnan eri tasojen poliittisten toimijoiden kanssa uskonnolliset johtajat pyrkivät asemoimaan itsensä sellaiseen asemaan, joka mahdollistaa yhteiskunnan mobilisoinnin, poliittisiin johtajiin vetoamisen ja julkisen tuen esittämisen rauhanprosessille. Näin uskonnolliset johtajat myös pyrkivät esiintymään henkilöinä, joilla voi olla vaikutusvaltaa poliittisiin päättäjiin nähden. Siten voidaan sanoa, että rauhanvälittäjän rooli on löydettävissä uskonnollisilta johtajilta myös Kyproksen tapauksessa, mutta varsinainen toiminta painottuu epäviralliselle tasolle, eikä aineiston perusteella ole huomattavissa kehitystä kohti virallisempaa rauhanvälittäjän asemaa.

7.3. Uskonnolliset johtajat puolestapuhujina

Kyproksen uskonnolliset johtajat ja RTCYPP ovat voimakkaasti keskittyneet esimerkiksi ihmisoikeuksien tukemiseen ja tuomaan esiin yhteiskunnan heikkouksia, jotka Kyproksen tapauksessa liittyvät esimerkiksi uskon- ja uskonnonvapauteen, naisten ja tyttöjen asemaan, yhteiskunnan heikompiosaisten asemaan ja konfliktissa kadonneiden ihmisten aseman tukemiseen. Puolestapuhujan roolille tyypillisiä viittauksia etsiessä, aineistosta on varsin helppo löytää uskonnollisten johtajien pyrkimys toimia ihmisoikeuksien puolesta ja tukea toisaalta yhteiskunnan heikompia osapuolia, mutta myös puhua uskonnon aseman puolesta.

Kyproksen uskonnollisten johtajien antamien julkilausumien kautta voidaan arvioida, miten uskonnolliset johtajat asemoivat itsensä osaksi rauhanprosessia Kyproksella. Julkilausumissa kaikki uskonnolliset johtajat yhdessä asettuvat selkeästi tukemaan heikoimpia ja esittämään velvollisuutensa heikoimpien auttamisessa (Statement 8.3.2017; Statement 24.11.2015). Puolestapuhujan tavoin he vetoavat julkilausumissa ihmisoikeuksien edistämiseen ja tuovat esiin yhteiskunnan rakenteellisia

puutoksia, kuten naisten heikomman aseman yhteiskunnassa. Naisiin kohdistuvan väkivallan tuomitsevässä julkilausumassa (Statement 8.3.2017) asianosaiset esittävät väkivallan olevan yhä selkeimpiä naisiin kohdistuvan syrjinnän muotoja Kyproksella. Julkilausumassa korostetaan väkivallan koskevan eri ikäisiä, uskonnolliselta tai etniseltä taustaltaan erilaisia naisia. Samalla viitataan väkivallan vaikuttavan naisten henkilökohtaisen elämän lisäksi koko yhteiskuntaan. Kriittinen toteamus lausumassa on, että ennen naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista "maailma ei voi väittää pyrkivänsä tasa-arvoon, kehitykseen ja rauhaan" (Statement 8.3.2017) ja näin ollen painotetaan näiden arvojen merkitystä ja toisaalta naisten asemaa rauhanprosessissa.

Hyökkäyksiin, terrorismiin ja väkivaltaan liittyvässä julkilausumassa (Statement 24.11.2015) painotus on väkivaltaisuuksien tuomitsemisessa Kyproksella sekä kansainvälisesti ja erityisesti siviilien huomioimisessa väkivallan kohteena. Julkilausumassa näkyy lisäksi puolestapuhujan roolille tyypillinen puolueettomuus. Johtajat eivät esitä itseään osana vähäosaisia vaan erillisinä toimijoina, joiden velvollisuus uskonnollisten arvojen toteuttajana on puolustaa yhteiskunnan heikompia osapuolia. He käyttävät valtaansa ihmisten kannustamiseksi ja mobilisoimiseksi esittämällä, että he voivat jakaa viestejä sekä omissa uskonnollisissa yhteisöissään että yhteiskunnassa kokonaisuudessaan. (Statement 24.11.2015.) Julkilausumat voidaan nähdä uskonnollisten johtajien tapana käyttää sanojaan ja sanavaltaansa harkitusti sekä pyrkimyksenä mobilisoida ihmisiä ja toimia moraalisenä johtajana puolestapuhujan roolille tyypillisesti. Johtajat vetoavat "meidän" mahdollisuuteen huolehtia sodan sekä väkivallan uhreista ja "kaikkiin hyvän tahdon ihmisiin" toisten kunnioittamiseksi ja tukemiseksi (Statement 24.11.2015). Julkilausumassa nostetaan voimakkaasti esiin yhteiskunnan epäkohtia kuten väkivalta, ilkeävalta, sota ja terrorismi, sekä korostetaan uskonnollisten yhteisöjen velvollisuutta puuttua näihin epäkohtiin. Velvollisuudekseen johtajat esittävät sekä ääneen puhumisen että työn "kaikkea väkivaltaa vastaan", mutta myös velvollisuuden "ymmärtää ja ahkeran puuttumisen niihin syihin, jotka johtavan konflikteihin, väkivaltaan ja sotiin sekä edistää ja suojella rauhaa" (Statement 24.11.2015). Sama tematiikka toistuu julkilausumissa etenkin väkivaltatematiikkaan liittyen. He korostavat, että "uskonnollisilla johtajilla ei ole vain vastuu, vaan myös uskonnollinen velvollisuus seistä yhtenäisenä kaikkialla ja kaikkia väkivallan muotoja vastaan [- -]". (Statement 8.3.2017.)

Julkilausumissa korostuva uskonnollisten johtajien rooli heikompien puolustajana liittyy laajemmin kansalaisorganisaatioiden tekemään ihmisoikeustyöhön, joka on huomioitu myös muissa aineiston osissa. Julkilausumat eivät rajoitu vain kirjoitettuun julkaisuun vaan niiden ympärille on järjestetty tilaisuuksia. Naisiin ja tyttöihin kohdistuvan väkivallan tuomitsevan lausuman julkaisun yhteydessä

järjestettyyn tilaisuuteen osallistui kansalaisyhteiskunnan toimijoita, kuten naisten järjestöjä, yhteisöjen johtajia, pappeja ja puolueita, sekä paikallisia poliittisia toimijoita, diplomaattisia edustajia, sekä YK:n, EU:n ja median edustajia. (RTCYPP News 8.3.2017.) Osallistujien monimuotoisuuden perusteella voidaan päätellä, että tilaisuus ja sen aihe vaikuttavat laajalti yhteiskunnassa ja nähdään merkittävänä yhteistyön osa-alueena. Erilaisilla tilaisuuksilla on myös vahva symbolinen merkitys, mistä konkreettinen esimerkki on muun muassa konfliktin uhreille pidetty hiljainen hetki (RTCYPP News 21.7.2017).

*"We are in a location, where we can only raise our voices in prayer and display our willingness, so as to relieve this pain, once and for all as much as is humanly possible. We can thus help the success of the ongoing process here."*¹⁵ (Rev Fr Mashdot Ashkaria, Armenian Apostolic Orthodox Church of Cyprus, Statement 9.12.2016)

*"At this place exactly and in this time, it is the time for all the religions and also it is a call for all the politicians, and for all the families in this beautiful island of Cyprus to help."*¹⁶ (H.E. Youssef Souief, Maronite Archbishop of Cyprus, Statement 9.12.2016)

Yhteistyö näkyy laajalti uskonnollisten johtajien ja RTCYPP:n tekemässä rauhantyössä erityisesti ihmisoikeuksiin liittyen. He ovat esimerkiksi esittäneet tukensa kadonneiden ihmisten etsimiseen keskittyvän komitean CMP:n toiminnalle ja sen tekemälle ihmisoikeustyölle (YK 2017a, RTCYPP News 9.12.2016). RTCYPP on muun muassa järjestänyt tilaisuuden ihmisoikeuksien päivänä, jossa koolla on ollut uskonnollisten johtajien lisäksi CMP:n edustajia sekä kadonneiden ihmisten läheisiä (RTCYPP News 9.12.2016). Tilaisuudessa julkistettiin uskonnollisten johtajien yhteinen videoitu vetoamus, jossa johtajat vetoavat kaikkiin niihin ihmisiin saaren molemmissa yhteiskunnissa, jotka voivat tietää jotakin konfliktissa kadonneista tai vainajien hautapaikoista jakamaan tiedon CMP:lle. (YK 2017a, RTCYPP News 9.12.2016) Edellä mainitun esimerkin kaltainen videoitu vetoamus on hyvä esimerkki pyrkimyksestä vedota laajoihin ihmismassoihin ja käyttää hyödyksi uskonnollisten johtajien tunnettavuutta ja mahdollisuutta mobilisoida ihmisiä yhteisen tavoitteen puolesta, jonka koetaan tukevan rauhanprosessia sekä molempien yhteiskuntien tulevaisuutta. Julkilausumassa vedotaan niin uskonnollisiin johtajiin itseensä, kuin poliittisiin toimijoihin, armeijaan että kansalaisiin, joilla kaikilla nähdään olevan mahdollisuus helpottaa kadonneiden ihmisten löytämistä esimerkiksi tiedonjakamisen kautta (Statement 9.12.2016). Painoarvoa videon kaltaisille julkilausumille lisää median kiinnostus tilaisuuksia kohtaan ja tässä tapauksessa videosta uutisoitiin

¹⁵ Kirjoittajan oma suomennos: Olemme tilanteessa, jossa voimme vain tuoda esiin äänemme rukouksessa ja näyttää halukkuutemme lievittää tätä tuskaa lopullisesti niin paljon kuin on inhimillisesti mahdollista. Täten voimme auttaa käynnissä olevan prosessin menestymistä.

¹⁶ Kirjoittajan oma suomennos: Tässä paikalla, juuri tällä hetkellä, on aika kaikkien uskontojen, ja tämä on myös kutsu kaikille poliitikoille ja perheille tällä kauniilla Kyproksen saarella, auttaa.

laajasti eri medioissa saaren molemmin puolin ja myös esimerkiksi Kreikassa¹⁷, mikä lisää yleisön tavoitettavuutta. Soveltaen ajatusta vedota ihmisiin ja mobilisoida heitä sekä esiintyä julkisesti jonkin asian edistämiseksi esitän, että Kyproksen uskonnollisilla johtajilla on halutessaan mahdollisuus toimia puolestapuhujana niin yksittäisissä tapauksissa kuin toisaalta laajemmin tukien koko rauhanprosessia, pyrkien vaikuttamaan ihmisten ajattelutapoihin sekä konkreettisiin tekoihin.

Uskonnollisten johtajien ja RTCYPP:n tekemässä rauhantyössä korostuu voimakkaasti uskonnonvapauden edistäminen, mikä voidaan puolestapuhujalle tyypillisesti nähdä eräänlaisena tapana muuttaa yhteiskunnan rakenteita ja voimaannuttaa yhteiskunnan toimijoita. He esittävät uskonnon yhä edelleen olevan konfliktin uhri (Statement 26.2.2014), mikä näkyy niin heikkona pääsynä uskonnollisiin paikkoihin saaren molemmin puolin ja konkreettisinä hyökkäyksinä kirkollisiin rakennuksiin, josta esimerkkinä Deneian alueella sijaitsevaan moskeijaan kohdistunut tuhopolttot keväällä 2016 (RTCYPP Press release 22.2.2016). Myös uskonto voidaan siis nähdä Kyproksella syrjinnän ja väkivallan kohteena, jota uskonnolliset johtajat yrittävät puolustaa tuomitsemalla iskut ja vetoamalla hallintoon iskujen aiheuttamien vahinkojen korjaamiseksi (RTCYPP Press release 22.2.2016). Erityisesti pääsyn mahdollistaminen uskonnollisiin paikkoihin sekä tuhottujen paikkojen korjaaminen on nähty keskeisenä uskonnonvapautta parantavina keinoina, joiden puolesta uskonnolliset johtajat ovat pyrkineet puhumaan suoraan poliittiselle johdolle (YK 2016a, 7).

7.4. Uskonnolliset johtajat tarkkailijoina

Tarkkailijan rooliin kuuluu oleellisesti sekä fyysinen että moraalinen läsnäolo yhteiskunnassa myös konfliktin aikana. Kyproksen kriisi ei ole enää 1970-luvun jälkeen kärjistynyt aseelliseksi konfliktiksi, joten Kyproksen tapauksessa pohdin tarkkailijan roolia erityisesti varsinaisen konfliktin jälkeisen rauhanprosessin kannalta. Sampsonin esittämät protestit tai mielenilmaukset eivät ole nähtävissä Kyproksen uskonnollisilla johtajille tyypillisenä vaikuttamistapana, mutta kannustus rauhanomaiseen elämään voidaan nähdä aineistossa muilla tavoin, kuten julkilausumien sekä yhteisten julkisten tapaamisten kautta. Koska tutkielman aineisto keskittyy uskonnollisten johtajien yhteistyössä tekemään rauhantyöhön, ei sen avulla voida arvioida toteuttavatko uskonnolliset johtajat tarkkailijan roolia yksilöinä omissa kirkollisyhteisöissä esimerkiksi saarnojen kautta.

¹⁷ Esim. Cyprus mail 7.12.2016, TRNC Public Information Office 8.12.2016, Greek Reporter 8.12.2016, Famagusta Gazette 7.12.2016

Tutkimuskirjallisuuden perusteella näen sen kuitenkin mahdolliseksi, että uskonnolliset johtajat myös Kyproksella voisivat oman presentaationsa kautta kannustaa yhteisöjensä jäseniä tukemaan rauhanprosessia ja rauhanomaisia arvoja laajemmin.

Yhteiskunnallinen läsnäolo voi tarkoittaa myös yhteisöjen jäsenten yhteen tuomista, kouluttamista ja mielipidevaikuttamista, joka voi tapahtua niin erilaisissa tapahtumissa, kirkossa kuin puheiden kautta. Aineiston perusteella uskonnollisten johtajien toiminnassa on huomattavissa positiivinen kehityskulku. Julkilausumien kautta tehdään erityisesti moraalista vaikuttamistyötä esimerkiksi vetoamalla niihin uskonnollisiin arvoihin sekä teksteihin, jotka tulevat rauhanomaisen yhteiskunnan rakentamista. He muun muassa esittävät naisiin kohdistuvan väkivallan kristinuskon ja islamin vastaisena sekä epähyväksyttävänä "Jumalan silmissä" (Statement 8.3.2017), väkivallan uskonnon nimissä olevan väkivaltaan uskontoa kohtaan sekä vetoavat pyhien tekstien esittämään velvollisuuteen tukea yhteiskunnan heikoimpia (Statement 24.11.2015).

YK:n raportteihin perustuen uskonnollisten johtajien taas voidaan nähdä tekevän työtä uskonnon vapauden edistämiseksi dialogin tasolla sekä käytännössä, vaikka vainajien siirtoja, pyhiinvaelluksen vartiointeja sekä vierailuja uskonnollisiin paikkoihin saaren molemmin puolin on käytännössä pääasiassa tehnyt UNFICYP rauhanturvaoperaation joukot (YK 2015a, 2015b, 2016a, 2016b, 2017a, 2017b). Uskonnolliset johtajat ovat kuitenkin olleet osa työtä esiintymällä erilaisissa uskonnollisissa tilaisuuksissa yksin ja erikseen, mikä viestii uskontoryhmien ja näin ollen myös Kyproksen kreikkalaisen ja turkkilaisen yhteisön välisestä yhteistyöstä kansalle. He ovat myös esiintyneet yhdessä poliittisten vaikuttajien, YK:n ja EU:n edustajien, alueellisten johtajien, erilaisten kansalaisjärjestöjen sekä muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa erilaisissa tilaisuuksissa, keskittyen esimerkiksi naisten oikeuksiin (RTCYPP News 8.3.2017).

Uskonnollisten johtajien keskenään tekemällä yhteistyöllä on YK:n pääsihteerin raporteissa tunnustettu merkitys ja yhteistyö esitetään esimerkkinä yhteisöjen välisestä toiminnasta, joka luo positiivista ja rakentavaa ilmapiiriä yhteiskuntaan rauhanneuvotteluiden ympärillä (YK 2016a, 11). Tällaisena toiminta nähdään esimerkiksi uskonnollisten paikkojen saavuttamisen helpottaminen ”joka on auttanut rakentamaan ruohonjuuritason tukea jälleenyhdistymiselle” kuten YK:n tammikuun 2016 raportissa todetaan ja näin ollen esitetään uskonnolliset johtajat toimijat toimijana, jolla on merkitystä ruohonjuuritasolla ja mahdollisuus vaikuttaa kansalaisiin. Raportissaan YK:n pääsihteerin ”voimakkaasti kannustaa molempia saaren molempia osapuolia jatkamaan [uskonnollisten johtajien] yhteistyön tukemista ja mahdollistamaan täyden pääsyn yli 500 kirkkoon ja muihin rukouspaikkoihin

pohjoisessa ja noin 100 moskeijaan etelässä.” (YK 2016a, 11). Uskonnollisten johtajien välisen dialogin ja yhteisten esiintymisten voidaan nähdä kannustavan myös muuta yhteiskuntaa ymmärtämään toisiaan ja vähentämään keskinäistä epäluottamusta (YK 2016a, 11; YK 2016b, 8) sekä toimivan rakentavana esimerkkinä siitä, miten yhteisöt voivat tehdä "rakentavaa yhteistyötä" keskenään kuten arkkipiispa ja Mufti toimivat kutsuessaan toisiaan vierailuille uskonnollisiin paikkoihin saaren molemmin puolin (YK 2015a, 4). Tarkkailijan rooliin kuuluu näkyminen konfliktitilanteessa ja siksi esitänkin, että jotta uskonnolliset johtajat voivat toimia rauhanomaisen yhteistyön esimerkkeinä kansalaisille ja poliittisille johtajille, tulee yhteistyön olla näkyvää ja tapahtua kansalaisten nähden. Tästä syystä näen erityisen tärkeänä erilaisen tilaisuudet ja tapahtumat, joissa uskonnolliset johtajat esiintyvät ja näyttäytyvät konkreettisesti halunsa tehdä yhteistyötä toistensa kanssa.

Tutkimuksen aineistosta on löydettävissä toistuvia esimerkkejä esimerkiksi keskinäisistä vierailuista kirkoissa ja muissa uskonnollisissa paikoissa, joihin myös kansalaiset ovat päässeet osallistumaan. Vierailuista on löydettävissä esimerkkejä jo ennen virallisten rauhanneuvotteluiden alkua syksyiltä 2014, kun muslimisyhteisön Mufti vieraili ortodoksisen kirkon arkkipiispan kutsusta Kyproksen eteläpuolella ja Mufti puolestaan mahdollisti rukoushetken kyproksenkreikkalaisille saaren pohjoispuolella (YK 2015a, 4). Uudempi esimerkki vierailuista on kesältä 2017 kun Muftin edustaja vieraili ortodoksikirkossa pidetyssä juhlassa, johon osallistui myös satoja ortodokseja (RTCYPP News 11.6.2017). Kuten yllä olevista esimerkeistä on huomattavissa, kaikki viisi uskonnollista johtajaa eivät osallistu kaikkiin vierailuihin, vaan etenkin ortodoksi- sekä muslimijohtajien tapaamisia korostetaan aineistossa enemmän. YK tai RTCYPP eivät perustele ortodoksisen arkkipiispan ja Muftin osallisuuden korostumista, mutta ortodoksisuuden ja islamin ollessa Kyproksen valtauskontoja, on näillä uskonnollisilla yhteisöillä esimerkiksi eniten uskonnollisia paikkoja, joihin saaren jakautuminen on vaikuttanut ja joita on rauhanprosessin seurauksena avattu vierailuille. YK:n raporteista on luettavissa, että UNFICYP on mahdollistanut pyhiinvaelluksia kyproksenturkkilaisille Kyproksen eteläpuolella sijaitsevaan Hala Sultan Tekke moskeijaan jo vuonna 2014 (YK 2015a), mutta ortodoksisen kirkon edustaja oli ensimmäisen kerran paikalla vasta syksyllä 2015 (YK 2016a) ja kaikki viisi uskonnollista johtajaa yhdessä vasta kesällä 2016 (YK 2017a). Analyysini perusteella näen uskonnollisten johtajien keskinäiset esiintymisen ja vierailut uskonnollisissa paikoissa merkityksellisinä erityisesti niiden symbolisen merkityksen takia. Vierailuja voidaankin verrata tarkkailijan roolille tyypilliseen rauhanomaiseen, mutta aktiiviseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen, mikä mahdollistaa heille läheisen yhteyden ja vaikuttamisen

kansalaisiin sekä tavan tarkkailla yhteiskunnan kehitystä ja mahdollisia muutoksia ihmisten ajattelussa rauhanprosessiin liittyen.

7.5. Uskonnolliset johtajat opettajina

Sampsonin (2007) mukaan opettajan rooliin kuuluu olennaisesti konkreettinen koulutus kouluissa, seminaareissa ja erilaisissa työryhmissä, mutta myös yleinen tietoisuuden lisääminen ja ymmärryksen tarjoaminen esimerkiksi konfliktista itsestään ja sen osapuolista, yhteiskunnan monimuotoisuudesta sekä demokratiasta. YK:n ja RTCYPP:n tuottamassa aineistossa korostuu uskonnollisten johtajien rooli tiedon levittäjinä ja vaikuttajina, mutta viittauksia opettamistyöhön ei ole löydettävissä. Sen sijaan RTCYPP on luonut koulutukseen ja opettamiseen tähtääviä projekteja, jotka RTCYPP organisoi, mutta joille uskonnolliset johtajat ovat esittäneet tukensa.

Esimerkkinä koulutustyöstä voidaan pitää esimerkiksi lokakuussa 2017 alkanutta RTCYPP:n organisoimaan ja uskonnollisten johtajien hyväksymään kielikurssia, jolla kaikkia viittä uskontokuntaa edustaville papeille, imaameille, nunnille ja maallikkotyöntekijöille opetetaan sekä kreikkaa että turkkia (RTCYPP Press release 5.10.2017). Kurssia ylläpitää RTCYPP uskonnollisten johtajien hyväksynnällä ja kannustuksella. Kielien opettelu ja molempien konfliktin osapuolten äidin kielen osaaminen esitetään "konkreettisena edellytyksenä sillanrakentamiselle jakautuneessa maassa" sekä "äärimmäisen tärkeänä prosessissa kohti yhteiseloä ja rauhaa". (RTCYPP Press release 5.10.2017.) Kielten oppiminen on myös symbolisesti tärkeää ristiriitaisessa ja jakautuneessa yhteiskunnassa. Aineiston perusteella voidaan huomata, että RTCYPP:n tapahtumissa käytetään molempia Kyproksen virallisia kieliä, kreikkaa ja turkkia, englannin rinnalla (RTCYPP News 21.9.2017). Projekti on konkreettinen esimerkki koulutustyöstä, jota uskonnolliset toimijat voivat harjoittaa. Koulutus on tavoitteellista ja säännöllistä, mutta kielen oppimisen lisäksi sen tarkoituksena on tukea osallistujien tutustumista ja yhteistyötä. Merkityksellistä ei ole se, toimivatko uskonnolliset johtajat itse opettajina, vaan yhteinen pyrkimys löytää erilaisia yhteistyön malleja ja toteuttaa kommunikointia yhteisöjen välillä mahdollisimman hyvin. On kuitenkin huomattava, että mainintaa siitä, ovatko uskonnolliset johtajat itse opiskelleet toistensa kieliä ei ole löydettävissä, mikä osaltaan horjuttaa tärkeää ajatusta esimerkkinä ja mallina toimimisesta muille. RTCYPP esittääkin suoraan tiedotteessaan kielikurssista, että uskonnollisten johtajien hyväksynnällä pyritään pikemminkin "laajentamaan ympyröitä ja pyrkimyksiä sitouttaa" enemmän uskonnollisissa yhteisöissä toimivia henkilöitä osaksi yhteistyötä. (RTCYPP Press release 5.10.2017).

RTCYPP on tehnyt koulutustoimintaa myös osana "Know Your Neighbour: Respect Each Other"-aloitettaan¹⁸. RTCYPP näkee tiedon puutteen osasyynä uskonnonvapauden loukkauksille. Aloitteen tarkoituksena on lisätä tietoisuutta uskonnollisista ja kulttuurisista perinteistä saaren molemmin puolin ja opettaa näitä perinteitä niin kansalaisille kuin valtiollisille toimijoille (RTCYPP News 16.6.2016). Projektin taustalla vaikuttaa ajatus, että "toisten erilaisuuden arvostaminen vaikuttaa uskonnon- ja uskonvapauden edistämiseen ja turvaamiseen ihmisoikeutena". (RTCYPP News 16.6.2016) Tämän kaltaisissa projekteissa on selkeästi nähtävissä uskonnollisten toimijoiden mahdollisuus toimia useissa rooleissa samaan aikaan. Koulutuksella ja tietoisuuden lisäämisellä voi olla suora vaikutus esimerkiksi yhteistyön parantamiseen ja ihmisoikeuksien toteutumiseen konfliktiyhteiskunnassa.

Opettajan rooli jää aineiston perusteella uskonnollisille johtajille etäiseksi, eikä mahdollista kouluttamis- tai opettamistyötä, jota uskonnolliset johtajat voisivat teoriassa tehdä, ole mainittu YK:n aineistossa lainkaan ja RTCYPP:n materiaaleissakin heidät on mainittu pikemminkin koulutustoimintaa tukevinä osapuolina. Uskonnollisten johtajien voidaan nähdä toteuttavan opettajan roolia erityisesti toimimalla esimerkkeinä ja edistämällä positiivista suhtautumista ajatukseen, että koulutuksen kautta voidaan ymmärtää paremmin kaikkia konfliktin osapuolia ja parantaa yhteistyön mahdollisuuksia.

7.6. Uskonnollisen rauhantyön perusta Kyproksella

Lopuksi palaan vielä teoreettisiin ajatuksiin siitä, miksi uskonnollinen rauhantyö nähdään tärkeänä ja minkälaiset arvot ja toimintatavat ohjaavat uskonnollisten rauhantyötä Kyproksella. Aiempien analyysikappaleiden perusteella voidaan huomata, että uskonnollisten toimijoiden esittämät tavat toteuttaa rauhantyötä ovat usein verrattavissa sekularististen kansalaisorganisaatioiden toimintaan. Sekä RTCYPP:n että YK:n aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että uskonnollisten johtajien välinen yhteistyö on toimintaa, joka voi olla olemassa itsenäisesti ja sillä voi olla omia erityispiirteitä. Tässä kappaleessa tuon esiin, minkälaisia perusteluita nimenomaan uskonnolliselle rauhantyölle annetaan YK:n pääsihteerin raporteissa ja minkälaisiin asioihin liittyen kansainvälinen yhteisö korostaa uskonnollisten johtajien merkitystä. Tarkastelen lisäksi sitä, minkälaisiin asioihin uskonnolliset johtajat Kyproksella vetoavat esimerkiksi julkilausumissaan, joista on löydettävä selkeä uskonnollinen elementti, mikä erottaa ne muista kansalaisyhteiskunnan toimijoista.

¹⁸ <http://www.religioustrack.com/know-your-neighbour.html>

*"Working together, seeking to overcome differences and supporting each other are obligations for people of faith and tools to promote faith when there is doubt, love where there is hatred and hope to overcome despair. Our faith in God is our hope. It is to Him we turn. For nothing is impossible with God."*¹⁹ (Statement 26.2.2014)

Julkilausumissa johtajat eivät erittele, mistä uskonnoista he puhuvat, vaan korostavat yleisesti uskoa Jumalaan ja Jumalan yliluonnollisuuteen (Statement 26.2.2014). He korostavat uskontorajat ylittävää yhteistyötä ja omaa velvollisuuttaan tukea ja edistää uskoa, rakkautta ja toivoa epätoivon hetkellä (Statement 26.2.2014) sekä kulkemista "Jumalan kanssa rakkauden, armon, oikeudenmukaisuuden ja rauhan tiellä" (Statement 24.11.2015).

Julkilausumassa, jossa uskonnolliset johtajat tuomitsevat väkivallan sen kaikissa muodoissa, he korostavat väkivallattomuuden ja rauhanomaisen elämän perusarvoja (Statement 24.11.2015). He vetoavat omaa, pyhiin teksteihin pohjautuvaa, velvollisuuttaan vastustaa epäoikeudenmukaisuutta ja tukea heikompia. Lisäksi he esittävät suoraan jakavansa yhteisiä, moraalisesti välttämättömiä, arvoja, jotka ohjaavat tekemäänsä työtä. Uskonnolliset johtajat tuomitsevat väkivallan, sodan ja terrorismin voimakkaasti ja esittävät oman tehtävänsä edistää ja suojella rauhaa. Julkilausumassa he esittävät, että tulevaisuus vaatii yhteisymmärrystä, arvostusta ja rauhanomaista yhteiseloä. (Statement 24.11.2015.)

Uskonnollisten johtajien velvollisuus toimia vääryyksiä vastaan korostuu myös naisiin kohdistuvan väkivallan tuomitsevassa julkilausumassa, jossa väkivalta naisia kohtaan esitetään Jumalan tahdon vastustuksena ja "hyväksyttämättömänä Hänen silmissään" (Statement 8.3.2017). Rauhan lisäksi lausumassa korostetaan miesten ja naisten tasa-arvoa "Jumalan silmissä", kehitystä ja ihmisen arvokkuutta (Statement 8.3.2017). Väkivalta on lausumissa toistamiseen voimakkaasti esitetty uskonnon vastustamisena ja tuomittavana asiana (Statement 8.3.2017; Statement 24.11.2015).

*"The dialogue we have experienced together has strengthened our conviction that there is no future without tolerance, mutual understanding, respect and peaceful co-existence."*²⁰ (Statement 24.11.2015)

Julkilausumista huomataan, että uskonnolliset johtajat korostavat useamman kerran, että yhteistyö ja dialogi ovat mahdollistaneet heille ymmärryksen toistensa ja tulevaisuuden tarpeista, jotta

¹⁹ Kirjoittajan oma suomennos: Yhdessä työskentely, pyrkimys ylittää erimielisyyden ja tukea toisiamme ovat uskon ihmisten velvollisuus ja työkaluja tukea uskoa epäilyksen hetkellä, rakkautta siellä missä on vihaa ja toivoa yli epätoivon. Uskomme Jumalaan on toivomme. Hänen puoleensa me käännyimme. Sillä Jumalan kanssa mikään ei ole mahdotonta.

²⁰ Kirjoittajan oma suomennos: Dialogi, jonka olemme kokeneet yhdessä, on vahvistanut varmuuttamme siitä, että ei ole olemassa tulevaisuutta ilman suvaitsevaisuutta, yhteisymmärrystä, arvostusta ja rauhanomaista yhteiseloä.

rauhanomainen yhteiselo olisi mahdollista (Statement 24.11.2015; Statement 26.2.2014). Esitän, että näiden ajatusten pohjalta voidaan arvioida uskonnollisten johtajien kokevat yhteistyön merkitykselliseksi sekä rauhanprosessin tulevaisuuden kannalta tärkeäksi, ja yhteistyön mahdollistavan jotakin uutta, mikä aiemmin ei ole ollut mahdollista.

YK:n raporteissa uskonnollisten johtajien rauhantyön merkitys ja tarpeellisuus on tuotu esiin useamman kerran (YK 2015a, YK 2016a, YK 2016a) ja annettu selkeä painoarvo uskonnollisten johtajien julkilausumille ja yhteiselle esiintymisille (esim. YK 2016a). Nimenomaan uskontojen välinen yhteistyö nähdään tärkeänä elementtinä, jonka kautta on edistetty luottamuksen, yhteistyön sekä uskon- ja uskonnonvapauden realisoitumista Kyproksen molemmin puolin (YK 2016a). YK tunnustaaakin pääsihteerin raporteissa pääosin sellaisen uskontojen välisen työn merkityksellisyyden, jota uskonnollisten johtajat tekevät yhteistyössä, eivät erikseen, minkä perusteella voidaan ajatella, että välittäjän, puolestapuhujan, tarkkailijan sekä opettajan roolit toteutuvat pääosin silloin kun uskonnollisia johtajia käsitellään ryhmänä, jolla on yhteiset tavoitteet. Tutkielman aineiston perusteella ei lopulta voida analysoida sitä, miten jokainen uskonnollinen johtaja erikseen toteuttaisi näitä rooleja rauhanprosessissa.

Uskonnollisten johtajien ja esimerkiksi UNFICYP:n uskonnollisiin asioihin liittyvän työn merkityksellisyyttä perustellaan YK:n toimesta ihmisoikeuksien, yhteisöjen yhteen tuomisen sekä uskonnon yhteiskunnallisen roolin kautta. Uskonnollisten tapahtumien nähdään antavan mahdollisuus yhteisöjen väliselle keskustelulle kansalaisten tasolla (YK 2016b), uskontojen välisen dialogin sekä sitoutumisen uskonnonvapauden edistämiseen taas toimintana, joka luo ymmärrystä ja luottamusta (YK 2017a). YK perustelee uskonnollisten johtajien toiminnan merkitystä myös ihmisoikeuksien kautta, sillä Kyproksen nykyinen rukoilua sekä uskoa rajoittava ilmapiiri, joka johtuu esimerkiksi rajoitetusta pääsystä uskonnollisiin paikkoihin, rikkoo jokaisen ihmisen perusoikeuksia (YK 2017a). Kolmas perustelu uskonnollisen rauhantyön tarpeellisuudelle on löydettävissä suoraan kansalaisten kiinnostuksesta osallistua jumalanpalveluksiin, muistotilaisuuksiin ja muihin tapahtumiin, joita järjestetään uskonnollisissa paikoissa ympäri saaren (YK 2017b). Kansalaisten laajasta osallistumisesta voidaan päätellä, että uskonnollisilla paikoilla on edelleen merkitystä kyproslaisille saaren molemmin puolin ja uskontojen välinen yhteistyö on hyväksytty kansalaisten keskuudessa.

8. Analyysin johtopäätökset

Tutkielman analyysiosion tarkoituksena oli YK:n pääsihteerin raporttien, RTCYPP:n uutisten ja lehdistötiedotteiden sekä uskonnollisten johtajien yhteisten julkilausumien avulla mahdollistaa vastaaminen siihen, minkälaisiin rooleihin Kyproksen uskonnolliset johtajat asettuvat Kyproksen rauhanprosessissa ja miten YK ja uskonnolliset toimijat perustelevat uskonnollisten johtajien tarpeellisuutta eli miksi heidät nähdään tärkeänä osana Kyproksella tehtävää rauhantyötä.

Analyysissäni hyödynsin Cynthia Sampsonin (2007) esittelemää neljää teoreettista roolia uskonnollisille johtajille, jotka ovat puolestapuhuja, välittäjä, tarkkailija sekä opettaja. Tutkielmaan valikoituneen aineiston perusteella arvioitiin uskonnollisten johtajien yhdessä toteuttamaa rauhantyötä ja sitä, miten edellä esitetyt roolit näyttäytyvät johtajien yhteistyössä eikä paneuduttu tarkemmin yksittäisten uskonnollisten johtajien toimintaan yhteistyön ulkopuolelle. Analyysin perusteella voidaan nyt todeta, että näille rooleille ominaisia toimintatapoja on löydettävissä myös Kyproksen uskonnollisten johtajien toiminnasta, joskin osa rooleista korostuvat toisia enemmän.

Aineiston analysointiin perustuen Kyproksen tapauksessa Sampsonin rooleista painottuivat puolestapuhujan ja rauhanvälittäjän roolit. Analyysin perusteella on toisaalta todettava, että uskonnolliset johtajat toteuttavat rauhanvälittäjän roolia vain epävirallisemmalla poliittisesta päätöksenteosta irrallisella tasolla. Sampson (2007) esittää, että uskonnolliset toimijat voivat olla rauhanvälittäjiä myös virallisissa poliittisen tason rauhanneuvotteluissa, mutta analyysini perusteella Kyproksella uskonnollisten johtajien rauhanvälitys toiminta keskittyy keskustelun edistämiseen ruohonjuuritasolla. Siitä huolimatta on huomionarvoista, että Kyproksen uskonnolliset johtajat ovat kuitenkin tekemisissä sekä kansainvälisen yhteisön eli YK:n ja Kyproksen poliittisen johdon kanssa ja yhteistyön merkityksellisyys on tunnistettu yhteistyötahojen toimesta. Tapaamisten ja keskustelutilaisuuksien kautta uskonnolliset johtajat ovat pyrkineet nostamaan esille heidän mielestään konfliktin kannalta tärkeitä asioita ja nostamaan niitä myös poliittisen tason agendalle, mikä tukee päätelmää siitä, että johtajat pyrkivät vaikuttamaan myös virallisiin rauhanneuvotteluihin.

Välittäjän rooli tukee myös puolestapuhujan roolia. Puolestapuhujina uskonnolliset johtajat ovat ottaneet kantaa yhteiskunnan epäkohtiin niin julkilausumien, tapahtumien, esiintymisten kuin yhteistyön avulla. He ovat hyödyntäneet tunnettavuuttaan ja julkisuutta ja pyrkineet vetoamaan laajalti kansalaisiin ja eri yhteiskunnan toimijoihin valittujen aiheiden edistämiseksi. Näitä aiheita ovat esimerkiksi uskon- ja uskonnonvapaus, naisten ja tyttöjen asema sekä konfliktissa kadonneiden

ihmisten kunnioittaminen. Analyysin perusteella voidaan todeta, että uskonnolliset johtajat toteuttavat myös Kyproksella puolestapuhujan roolille tyypillistä ihmisoikeuksien edistämistyötä ja yhteiskunnan heikoimpien puolustamista. Aineistossa korostuu myös puolestapuhujan rooliin liitetty moraalinen johtajuus, jota uskonnolliset johtajat ovat korostaneet muun muassa painottamalla omia velvollisuuksiaan yhteiskunnalle.

Analyysin perusteella Kyproksen uskonnollisten johtajien rooli tarkkailijoina perustuu lähinnä esiintymisiin uskonnollisissa paikoissa. Esiintymiset nostavat uskonnolliset johtajat esiin hyvänä mallina rauhanomaisesta yhteisöstä ja dialogista yhteisöjen välillä, mikä tuodaan myös kansalaisten nähtäville avoimissa tilaisuuksissa, kuten kirkoissa tai moskeijoissa. Kansalaisten kesellä tapahtuvia uskontojenvälisiä tapaamisia ja tilaisuuksia on kuitenkin melko vähän ja toisaalta tilaisuuksien keskittyminen nimenomaan uskonnollisiin paikkoihin voi rajata osallistujat kansalaisiin, jotka kokevat kirkon itselleen tärkeäksi ja jättää ulkopuolelle ne, jotka eivät koe kirkollisia tilaisuuksia omikseen.

Hiukan jopa yllättäen opettajan rooli jäi aineiston perusteella Kyproksen uskonnollisten johtajille hyvin etäiseksi. Toisaalta keskustelu ja tietoisuuden lisääminen erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä julkilausumien kautta voidaan nähdä kouluttamistyönä, mutta uskonnollisten johtajien tekemä työ esimerkiksi tietoisuuden lisäämiseksi korostuu pääosin ihmisoikeuskysymyksissä ja on näin ollen paremmin yhdistettävissä puolestapuhujan roolin. Roolit ovat kuitenkin osin päällekkäisiä, eikä opettajan roolia voida täysin sulkea pois. Tällä hetkellä koulutustyötä organisoii pääasiassa vain RTCYPP, mutta organisaatiolla on koulutustoiminnalle vahva tuki uskonnollisilta johtajilta, mikä tukee päätelmää siitä, että johtajat suhtautuvat avoimesti koulutustoiminnan kehittämiseen. Uskonnolliset johtajat ovat myös itse korostaneet kieltenopiskeluun kohdistuvan koulutustyön tärkeyttä konfliktinratkaisussa (RTCYPP Press release 5.10.2017).

Toinen analyysia keskeisesti ohjaava kysymys perustuu siihen, miten YK ja uskonnolliset toimijat itse perustelevat uskonnollisen rauhantyön tarpeellisuutta ja minkälaiset asiat ohjaavat uskonnollisten johtajien rauhantyötä Kyproksella. YK:n pääsihteerin raporteissa on toistuvasti nostettu esiin uskonnollisten johtajien toteuttaman rauhantyön tarpeellisuus ja korostettu sen merkitystä erityisesti yhteisöjen välisen keskustelun ja ihmisoikeuksien edistämiseen liittyen. Vuosien 2013–2017 aikana YK on myös vuosien mittaa lisännyt raportteihinsa enemmän tietoa uskonnollisten johtajien tekemästä rauhantyöstä. Aineiston perusteella ei voida tarkkaan määritellä, mistä lisääntynyt huomio

YK:n taholta johtuu, mutta peilatessa aihetta esimerkiksi RTCYPP:n raportointiin on mielestäni perusteltua väittää, että uskonnollinen rauhantyö on poliittisten rauhanneuvotteluiden aikana aktivoitunut ja RTCYPP on lisännyt julkista uutisointiaan, mikä lisää uskonnollisten johtajien tekemän rauhantyön näkyvyyttä ja täten mahdollisesti myös muiden kiinnostusta sitä kohtaan.

Analyysini lopussa toin esiin sellaisia elementtejä, jotka erottavat uskonnolliset johtajat muusta T2-tasosta. Nämä elementit tiivistyivät selkeästi uskonnollisten johtajien julkilausumissa, joissa he muun muassa vetosivat uskonnollisiin ja pyhiin teksteihin, Jumalan tahtoon ja omiin uskonnollisiin velvollisuuksiinsa. Tämän kaltaiset havainnot tukevat ajatusta siitä, että uskonnolliset johtajat erottuvat muista toimijoista nimenomaan uskonnollisen elementin vuoksi ja uskonnollisiin asioihin vetoamista voidaan käyttää myös eräänlaisena tehokeinona, kun pyritään vetoamaan muihin ihmisiin. Uskonnollinen elementti rauhantyössä on luonnollinen osa uskonnollisten toimijoiden tekemää rauhantyötä, mutta muiden toimijoiden voi olla vaikeampi vedota uskonnollisiin teemoihin, sillä uskonnollisilla johtajilla on tyypillisesti hyvin selkeä yhteiskunnallinen asema ja vaikutusvaltaa erityisesti omassa uskonnollisessa yhteisössään, mutta myös laajemmin yhteiskunnassa erityisesti sellaisissa valtioissa, joissa uskonnon asema on edelleen vahva. Tästä syystä on mielestäni perusteltua väittää, että uskonnollisten johtajien toteuttama rauhantyö voi tuoda arvokkaan lisäelementin laajempaan rauhanprosessiin ja uskonnollisten johtajien saaminen mukaan tukemaan rauhan syntymistä voi edesauttaa myös laajempaa rakenteellista yhteiskunnallista muutosta kohti kestävästä rauhaa.

Sampsonin roolijako on vain yksi mahdollinen tapa käsitellä uskonnollisia johtajia ja heidän roolejaan rauhantyössä. Tämä tulee ottaa huomioon myös analyysin tuloksia arvioidessa. Vaikka määritelmät puolestapuhujan, välittäjän, tarkkailijan sekä opettajan rooleista sisältävät kattavasti erilaisia mahdollisia toimintatapoja, joita uskonnolliset johtajat voivat työssään käyttää, uskonnollinen rauhantyö kehittyy jatkuvasti kuten mikä tahansa prosessi eikä ole tarkoituksenmukaista pyrkiä rajaamaan toimintaa vain tiettyihin rooleihin sopiviin malleihin. En myöskään näe roolijakoa muuttumattomana vaan rauhantyön kehittyessä on oleellista arvioida uudelleen myös toimijoiden olemassa olevia ja mahdollisia rooleja sekä niihin liitettäviä toimintatapoja. Kuten tässäkin tutkielmassa olen aikaisemmin tuonut esiin, on uskonnollisille toimijoille esitetty monia sopivia rooleja sekä tehokkaita toimintatapoja, joiden käsitteet ja määrittelyt eroavat toisistaan jossakin määrin. Sampsonin roolijaon valintaa analyysini työkaluksi perustelen sillä, että näen esitettyjen roolien kattavan runsaasti erilaisia tapoja toteuttaa rauhantyötä ja roolien täydentävän luontevasti toisiaan. Analyysini perusteella uskallan kuitenkin esittää, että Sampsonin roolijakoa voi ja kannattaa

hyödyntää myös muiden tutkimustapausten käsittelyssä sekä hyödynnettävänä mallina käytännön rauhantyön kehittämiseksi.

Analyysin tuloksia tulkittaessa on tarpeen huomioida myös tutkimuksen rajoitteet, jotka tutkielmassani korostuvat erityisesti aineiston ja uskonnolliseen rauhanrakennukseen keskittyvän tutkimuskirjallisuuden rajallisuutena. Tutkimusta, joka nostaa uskonnon ja uskonnolliset toimijat rauhanrakennuksen keskiöön on kansainvälisen politiikan alalla kohtuullisen vähän, mutta kuten tutkielman alussa toin esiin, selkeää kehitystä on tapahtumassa ja yhä useampi tutkija ottaa uskonnon huomioon konfliktinratkaisun ja rauhan tematiikassa. Tästä syystä olen tutkielmassani hyödyntänyt muita teoreettisia lähtökohtia ja teoreettisista rajoituksista huolimatta koen toteuttamani rauhanrakennusta, raide-diplomatiaa ja uskonnollista rauhantyötä yhdistelevän teoreettisen viitekehyksen tarjoavan toimivan pohjan uskonnollisten johtajien toiminnan tarkasteluun ja tutkimuskysymyksiin vastaamiseen.

Tutkielman aineiston rajoitteet liittyvät erityisesti aineiston määrään. Yksi vaikuttava tekijä on englanninkielisen aineiston vähäinen saatavuus, mikä rajasi aineistosta pois uskonnollisten johtajien yksilöllisen toiminnan tarkastelun tutkielman ulkopuolelle, sillä esimerkiksi uskonnollisten johtajien saarnoja tai puheita omissa uskonnollisissa yhteisöissään ei ole saatavilla englanniksi käännettynä. Tästä syystä tutkielmassa on keskitytty uskonnollisten johtajien yhteistyöhön ja hyödynnetty RTCYPP:n tuottamaa aineistoa. RTCYPP on kuitenkin julkaissut tiedotteita ja uutisia toiminnastaan pääosin vasta vuodesta 2016 alkaen keskittyen lausuntoihin ja yleisluontoiseen uutisointiin tapahtumista, keskustelutilaisuuksista ja vierailuista. Myös YK:n tuottamaa aineistoa on saatavissa rajoitetusti. YK:n raportteja on vuosina 2015–2017 julkaistu puolivuositain ja vuosina 2013–2014 kerran vuodessa. YK:n raporteista on kuitenkin saatu tutkimuksen kannalta arvokasta tietoa siitä, kuinka paljon kansainvälinen yhteisö nostaa esiin uskonnollisten johtajien toimintaa ja miten se arvioi sitä. Olen pyrkinyt analyysissäni hyödyntämään olemassa olevaan aineistoa mahdollisimman kattavasti ja ottamaan huomioon myös yksittäiset maininnat liittyen esimerkiksi uskonnollisten johtajien välisiin vierailuihin tai esiintymisiin eri paikoissa. Uskonnollisten johtajien yhteistyössä tekemän rauhantyön ollessa näin uusi ilmiö kuin se Kyproksella on näen, että jokaisella tapahtumalla ja esiintymisellä on oma merkityksensä prosessissa ja toisaalta analyysissäkin todettu yhteisöjen välisten tapahtumien ja niihin liittyvän uutisoinnin lisääntyminen kertoo tärkeää tarinaa rauhanprosessin kehityksestä.

9. Loppupäätelmät

Tämän tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, *minkälaisiin rooleihin uskonnolliset johtajat asettuvat Kyproksen rauhanprosessissa ja miksi uskonnolliset nähdään tärkeänä osana rauhantyötä Kyproksella, eli miten heidän osallisuuttaan rauhanprosessiin perustellaan.* Tutkielman analyysin perusteella voidaan sanoa, että Kyproksen uskonnollisten johtajien toiminnasta on löydettävissä sellaisia toimintatapoja ja muita elementtejä joiden kautta heidän voidaan sanoa toteuttavan kaikkia Sampsonin (2007) roolijakoon kuuluvia rooleja jollakin tasolla. Analyysissäni tulini tulokseen, että rooleista tällä hetkellä parhaiten toteutuvat puolestapuhujan sekä (epävirallisen) rauhanvälittäjän roolit kun taas tarkkailijan ja opettajan roolit korostuivat kahta ensimmäistä vähemmän. Analyysissäni roolit nousivat selkeästi esiin ja voidaankin todeta, että uskonnollisilla johtajilla on selkeä paikka Kyproksen rauhanprosessissa. Johtajien merkityksen on tunnistanut myös kansainvälinen yhteisö, joka on lisännyt raportointia uskonnollisten johtajien toimista sekä toistuvasti tuonut esiin näiden merkitystä yhteisöjen välisen yhteistyön edistäjinä. Tämän lisäksi RTCYPP:n toiminta on kehittynyt ja uutisointi toiminnasta on lisääntynyt, mikä osaltaan tukee päätelmää siitä, että Kyproksella on tarve uskonnolliselle rauhanrakennukselle.

Esitän kuitenkin, että näitä uskonnollisten johtajien toiminnasta löytyviä rooleja voi ja tulisi edelleen kehittää, jotta toiminnasta voidaan hyötyä entistä paremmin rauhanrakennusprosessissa. Esimerkiksi opettajan roolin todettiin analyysin perusteella jäävän heikoksi, mutta Kyproksen tapauksessa näen uskonnollisten johtajien keskeisenä kehityskohteenä juurikin sellaisen toiminnan, joka tähtää tiedon lisäämisen ja tietoisuuden edistämiseen. Ottaen huomioon ortodoksisen kirkon historiallisesti voimakkaan koulutuspoliittisen vaikutusvallan ja molemmin puolin tunnistetun viholliskuvia edistävän historianopetuksen (kts. kpl. 5.3.), voisi olla jopa tärkeämpää irrottaa uskonnollisuus ja koulutuspolitiikka toisistaan ja keskittyä pikemminkin rauhanomaisten arvojen opettamiseen ja edistämiseen. Toisaalta uskon myös, että jos uskonnolliset johtajat saataisiin tukemaan myös koulutuspolitiikan ja opetussuunnitelmien muutosta konkreettisesti, voisi heidän mielipiteillään olla todellista merkitystä muutoksen aikaansaamisessa myös laajemmin koulutukseen liittyvissä asioissa. Uskonnolliset johtajat ovat jo huomioineet koulutuksen merkityksen ja asettuneet tukemaan esimerkiksi kielten opetusta kirkollisilla toimijoille, mikä voidaan nähdä konkreettisena edistyksen opettajan roolin vahvistumiselle, mutta samoja toimintatapoja voitaisiin käyttää myös laajemman yleisön kouluttamiseksi. Näkemykseni mukaan, uskonnollisten johtajien kannattaisi hyödyntää opettajan rooliin keskeisesti kuuluvaan mahdollisuutta kertoa tarinoita, näyttää konkreettisesti minkälaista uskontojen ja yhteisöjen välinen yhteistyö voi olla ja kannustaa yhteiskuntaa

totuudenmukaisuuteen sekä oppimaan toisistaan. Uskonnollisten johtajien potentiaali opettajina piilee heihin kohdistuvassa arvostuksessa ja auktoriteettiasemassa, minkä takia varsinkaan esimerkkinä toimimista ei pidä väheksyä. Uskonnollisten johtajien välinen yhteistyö etnisesti jakautuneessa yhteiskunnassa ei ole yksinkertainen tai itsestään selvä asia, joten yhteistyö itsessään on ihmisille esimerkki toimivasta yhteisöjen välisestä yhteistyöstä.

Opettajan roolin lisäksi myös tarkkailijan rooli vaikuttaa jäävän pintapuoliseksi. Oman tulkintani perusteella näiden roolien kehittämisen voisi aloittaa esiintymällä enemmän ja yhä laajemman yleisön saavutettavissa olevissa historiallisesti ja kulttuurisesti tärkeissä sekä ihmisten arkea lähellä olevissa paikoissa, jotka vetävät puoleensa myös niitä henkilöitä, jotka eivät käy uskonnollisissa tilaisuuksissa. Uskon, että uskonnollisten johtajien asema Kyproksella on niin vahva, että heidän sanoillaan ja teoillaan voi olla merkitystä myös niille kyproslaisille, jotka eivät osallistu aktiivisesti uskonnollisiin tilaisuuksiin ja sen vuoksi uskonnollisten johtajien yhteiskunnallista asemaa on mahdollista hyödyntää yhä paremmin tarkkailijan ja opettajan roolien kehittämiseksi. Edellisen lisäksi mahdollisuutta tehdä yhteiskunnallista vaikuttamistyötä tulisi pyrkiä hyödyntämään entistä enemmän kansallisesti ja samalla kehittää edelleen rauhanvälittäjän roolia. Esitän, että välittäjän tehtävässä uskonnolliset johtajat hyötyvät erityisesti omien ja muiden pyhien tekstien tuntemuksesta sekä uskontojen tarjoamista rauhanomaisista ja yhdenvertaisuutta korostavista arvoista ja voivat näitä tietoja hyödyntämällä tarjota kulttuurista ymmärrystä konfliktin osapuolista niin poliittisille toimijoille kuin kansalaisille, kehittää yhteisöjen välistä toimintaa sekä tarjota neuvoja rauhanneuvottelijoille.

Analyysini tulokset esittävät, että uskonnollisten johtajien tärkeys Kyproksen tapauksessa perustuu pääosin johtajien keskinäiseen yhteistyöhön, joka näyttäytyy yhteiskunnalle esimerkkinä muun muassa yhteisöjen välisestä toiminnasta. Toisaalta uskonnolliset johtajat itse perustavat julkilausumissa työnsä uskonnollisille arvoille, omiin velvollisuuksiinsa uskonnollisena toimijana sekä uskontojen väliselle yhteistyölle. Tällä hetkellä Kyproksen uskonnolliset johtajat ovat pyrkineet vaikuttamaan rauhanprosessiin pääosin laaja-alaisen yhteistyön, kirjallisten kannanottojen, tapaamisten, vierailujen ja erilaisten tilaisuuksien kautta. Hyödyntäen jo nyt näkyvää rooliaan erityisesti puolestapuhujina sekä rauhanvälittäjinä, ja toisaalta mahdollisuutta kehittyä tarkkailijoina ja opettajina, uskonnollisten johtajien olisi mahdollista ottaa haltuunsa vieläkin vahvempi rooli ja painostaa poliittisia toimijoita sekä kansalaisia voimakkaammin kohti pysyvää muutosta. Uskon, että uskonnollisten johtajien yhteiskunnalliseen asemaan perustuen, heillä olisi mahdollisuus ottaa kantaa monipuolisesti yhteiskunnan epäkohtiin, mutta tällä hetkellä rauhantyö on keskittynyt jokseenkin

turvallisiin osa-alueisiin, kuten uskonnonvapauden ja vähemmistöjen aseman edistämiseen, jotka eivät aiheuta erimielisyyksiä yhteisöjen välillä samaan tapaan kuin esimerkiksi omaisuudenjakokysymykset. Nykyisellään heidän toimintansa voidaan nähdä hyvin pitkälti symbolisina eleinä, jotka eivät vielä itsessään riitä vahvistamaan heidän rooliaan rauhanrakentajina. Uskonnolliset johtajat ovat jo esittäneet kannanottoja poliittisen johdon suuntaan esimerkiksi julkilausumissa, mutta tätä työtä tulisi jatkaa systemaattisesti ja pyrkiä vielä lisäämään yhteistyötä Kyproksen poliittisen johdon kanssa, jotta uskonnolliset johtajat voisivat myötävaikuttaa siihen, miten kansalaisyhteiskunnan toimijat otetaan huomioon tulevaisuuden rauhanneuvotteluissa.

Kyproksen rauhanprosessi on edelleen keskeneräinen ja tutkielmassa käytetyn aineiston perusteella on jokseenkin mahdotonta arvioida, onnistuvatko uskonnolliset johtajat esimerkiksi voimaannuttamaan heikompia tai saamaan aikaan konkreettista muutosta ihmisten toimintatavoissa, sillä esimerkiksi syrjintä, väkivalta ja epätasa-arvo voidaan nähdä syvälle yhteiskuntiin juurtuneina ongelmina, joiden muuttaminen vaatii pitkäjänteistä ja kokonaisvaltaista työtä monella eri yhteiskunnan osa-alueella. Uskonnollisten johtajien työn merkitystä ei kuitenkaan mielestäni tule väheksyä, koska Kyproksen historiaan peilaten on erityisen tärkeää, että uskonnolliset johtajat ja erityisesti ortodoksinen kirkko osallistuvat yhteisöjen välisen yhteistyöhön ja kannustavat yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseen, mikä taas voidaan tulkita uskonnollisten yhteisöjen kannanottona panostaa rauhanomaisen yhteiskunnan luomiseen. Korostan useasti Kyproksen ortodoksisen kirkon rauhantyön merkitystä, koska historiallisesti kirkon on koettu voimakkaasti edistävän nationalistisia arvoja sekä varauksellista, jopa vihamielistä, suhtautumista kyproksenturkkilaisiin näin ollen edistäen myös yhteiskunnallista jakautumista (kts. Kanol 2010, Richmond 2016, Hadjipavlou 2007).

Vaikka toistaiseksi on vielä mahdotonta arvioida, onko uskonnollisten johtajien kehittynyt yhteistyö parantanut edellytyksiä rauhansopimuksen saavuttamiseksi voidaan todeta, että uskonnollisten johtajien rauhantyö on kehittynyt ja syventynyt vuosien 2015–2017 rauhanneuvotteluiden aikana. Vastuussa kehityksestä on pitkälti ollut RTCYPP, joka on onnistunut luomaan edellytykset uskonnollisten johtajien toimivalla yhteistyölle, vaikka konfliktin takia uskonnollisilla yhteisöillä ei käytännössä ole ollut vuosikymmeniin keskinäistä keskustelusuhdetta. Aineiston perusteella näen, että RTCYPP:n tekemä työ uskonnollisen rauhanvälityksen edistämiseksi on erinomainen esimerkki siitä, miten uskonnolliset toimijat on nostettu paremmin esiin osana rauhanprosessia ja yhteistyön näkyvyyttä on lisätty. RTCYPP on onnistunut korostamaan uskonnollisten johtajien merkitystä rauhantyössä ja näen, että uskonnolliset johtajat ovat ainakin osittain sen ansiosta tunnistettu

yhteiskunnallisesti tärkeäksi rauhantoimijaksi myös poliittisen johdon ja kansainvälisen yhteisön toimesta.

Tutkielmani tarkoituksena on ollut lisäksi esittää miksi moniraiteista diplomatiaa sekä yhteiskunnan kokonaisvaltaista tarkastelua sen kaikilla eri tasoilla tarvitaan rauhanrakentamisessa ja verrata teoreettisia väitteitä Kyproksen rauhanprosessiin. Olen tutkielmassani korostanut T2-tason merkitystä rauhanprosesseille ja uskonnollisia toimijoita osana T2-tasolla toteutettavaa rauhantyötä. Analyysini tukee päätelmääni siitä, että Kyproksella uskonnolliset johtajat toimivat osana T2-tasoa ja heidän toimintatavat ovat verrannollisia muihin kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. Näen, että uskonnolliset erityispiirteet eivät erota heitä muista toimijoista, vaan pikemminkin korostavat uskonnollisten toimijoiden uniikkia roolia ja tekevät heistä entistä tärkeämpiä toimijoita. Väitän, että uskonnolliset johtajat voivat tekemänsä rauhantyön uskonnollisia erityispiirteitä hyödyntämällä tuoda paljon lisäarvoa rauhanprosessiin ja täydentää kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kenttää. Erityisesti he voivat edistää konfliktin osapuolten ymmärrystä toisistaan sekä toistensa kulttuureista ja näin edistää ihmisten halukkuutta tukea jälleenyhdistymistä.

Tutkielmassa hyödynnetty aikaisempi tutkimus sekä tutkielman aineisto tukevat osaltaan sitä päätelmää, että kansalaisyhteiskunnan toimijoiden liian heikko osallisuus rauhanprosessissa voidaan nähdä osasyynä rauhanprosessin epäonnistumisille myös Kyproksella. Teoreettisessa keskustelussa korostetaan usein T2-tason mahdollisuutta toimia virallisista rauhanneuvotteluista irrallisena ja tämä näkyy myös Kyproksen tapauksessa. Kyproksella laajalti tunnistettu ongelma on poliittisten rauhanneuvotteluiden jatkuvat epäonnistumiset sekä myös viimeisimpien neuvotteluiden kariutuminen kesällä 2017. Haluankin korostaa analyysissäni esiin nousutta huomiota siitä, että vaikka uskonnollisten johtajien yhteistyö on syventynyt vasta viimeisimpien rauhanneuvotteluiden aikana, työ ei ole ollut riippuvainen poliittisesta tasosta vaan uskonnolliset johtajat ovat jatkaneet rauhantyötä virallisten neuvotteluiden kariutumisesta huolimatta ja kannustaneet rauhanneuvotteluiden jatkamiseen. Tätä ajatusta tukee myös YK:n tapa asettaa raporteissaan uskonnolliset johtajien toiminnan osaksi toimia, jotka vaikuttavat normaalien olojen palauttamiseen, mikä on kokonaisuudessaan suurempi projekti kuin virallisen rauhansopimuksen saavuttaminen. Uskon, että kehittämällä yhteistyötä edelleen Kyproksen uskonnolliset johtajat voivat rauhantyöllään täydentää rauhanneuvotteluita sekä poliittisella että ruohonjuuritasolla ja auttaa luomaan vahvemman legitimitietin neuvotteluille nimenomaan kansalaisten keskuudessa. Siksi esitän, että sekä uskonnollisten johtajien itse että muiden toimijoiden kannattaisi hyödyntää uskonnollisia johtajien mahdollisuutta toimia eri rooleissa yhä paremmin.

Tutkimuskirjallisuutta ja esimerkkejä hyödyntäen olen tutkielmassani esittänyt, että uskonnollisilla toimijoilla on selkeä paikka konfliktinratkaisussa ja rauhanrakennusprosesseissa. Analyysini perusteella voidaan puolestaan todeta, että väite toteutuu myös Kyproksella, missä uskonnollisten johtajien voidaan selvästi nähdä tukevan rauhanprosessia ja toteuttavan useita erilaisia rauhantoimijan rooleja. Samalla on kuitenkin todettava, että negatiiviset kokemukset uskonnollisten toimijoiden vaikutusvallasta konfliktien eskaloitumiseen ovat monissa tapauksissa vaikeuttaneet positiivisen kontribuution huomaamista ja jopa olleet esteenä uskonnollisten toimijoiden hyväksymiseksi merkityksellisiksi toimijoiksi nimenomaan rauhan edistäjinä, mikä on heijastunut myös kansainvälisen politiikan teoriakenttään. Kuten kyproslaista kansalaisyhteiskuntaa käsittelevistä artikkeleista voidaan huomata, negatiivinen suhtautuminen uskonnollisiin toimijoiden on näkynyt vahvasti myös Kyproksella, vaikka heidät tunnustetaan yhdeksi kansalaisyhteiskunnan toimijaksi. Kyproksenkreikkalaisen hallinnon ja ortodoksisen kirkon kompleksinen suhde, kirkon poliittinen vaikutusvalta ja toimintaa leimannut nationalismi ovat asioita, jotka vaikuttavat voimakkaasti siihen, mitä ortodoksisesta kirkosta ajatellaan ja vaikka viime vuosina kehittynyt uskonnollinen rauhantyö ja uskonnollisten johtajien välinen yhteistyö esittää myös ortodoksisen kirkon jälleenyhdistymistä tukevana toimijana, on ymmärrettävää, että uskonnollisiin johtajiin rauhantoimijoina voidaan yhteiskunnassa suhtautua varauksella vielä pitkään.

Tutkielmassani olen hyödyntänyt mahdollisuutta paneutua yksittäiseen tapaukseen ja sen sisällä tapahtuvaan ilmiöön. Jokainen nykyinen ja tuleva konflikti ja jokainen rauhanprosessi ovat keskenään erilaisia ja sisältävät monenlaisia erityispiirteitä, minkä takia yhdestä tapauksesta tuotettua tietoa ei voida suoraan verrata johonkin toiseen tapaukseen. Tutkielmani myötä voin todeta, että Kyproksen tapauksessa teoreettiset oletukset uskonnollisten rauhantoimijoiden rooleista toteutuvat roolista riippuen vähintäänkin osittain. Paljon teoreettisesti mahdollisia toimintatapoja jää kuitenkin myös hyödyntämättä ja tässä vaiheessa on mahdotonta arvioida tulevatko ne tulevaisuudessa toteutumaan. Julkisessa keskustelussa Kyproksella uskonnollisten johtajien yhteistyö on kuvattu jopa esimerkkinä ja lahjana Lähi-idälle²¹, joka on tunnettu uskonnollisesti motivoituneista konflikteista. Tutkimuksellisesta näkökulmasta on kuitenkin jokseenkin mahdotonta tehdä oletuksia siitä, miten Kyproksella merkitykselliseksi näyttäytyvä uskonnollinen rauhantyö toimisi toisessa konfliktissa tai toisaalta soveltaa Kyproksen uskonnollisten johtajien rooleja toisaalle. Toisaalta tässä tutkielmassa

²¹ Daily Mail uutinen "Religion builds bridges in ethnically split Cyprus", 19.4.2014
<<http://www.dailymail.co.uk/wires/ap/article-2608321/Religion-builds-bridges-ethnically-split-Cyprus.html>>

on korostettu paljon esimerkin voimaa ja onnistunut rauhanrakennus yhtäällä voi parhaassa tapauksessa kannustaa uskonnollisten yhteisöjen väliseen yhteistyöhön myös muualla. Tutkielmani tarjoaakin paljon mielenkiintoisia kysymyksiä jatkotutkimusta ajatellen. Erityisesti jos Kyproksella tulevaisuudessa päästään sopimukseen jälleenyhdistymisestä olisi kiinnostavaa tutkia laajemmin kansalaisyhteiskunnan kehitystä ja merkitystä sovinnon saavuttamisessa. Tutkielmassani korostunut koulutuksen ja opetuksen suhde konfliktinratkaisuun tarjoaisi myöskin paljon mielenkiintoista materiaalia esimerkiksi oppikirjojen ja historianopetuksen väitettyyn nationalistisuuteen liittyen. Uskonnolliseen rauhantyöhön liittyen on kiinnostavaa seurata, miten uskonnollisten johtajien roolit kehittyvät sekä miten ja millä tasolla yhteistyötä jatketaan vai jatketaanko sitä, jos jälleenyhdistyminen toteutuu.

Kyproksen konflikti ja rauhanprosessia on tutkittu paljon ja useiden vuosikymmenten ajan. Siitä huolimatta on vaikea tunnistaa, mitkä kaikki asiat vaikuttavat neuvotteluiden heikkoon menestykseen. Uskon kuitenkin, että kansalaisyhteiskunnan ja näin ollen myös uskonnollisten johtajien ottaminen mukaan rauhantyöhön nykyistä tiiviimmin voi tarjota ratkaisun sopimuksen löytämiseksi ja kestävän rauhan saavuttamiseksi. Ajatus perustuu pohjimmiltaan siihen, että kestävä rauhan voidaan saavuttaa vain, jos ihmiset kaikilta yhteiskunnan tasoilta ovat halukkaita löytämään yhteisen ratkaisun ja sopeutumaan yhteiselo. Todellisuutta on kuitenkin se, että Kyproksen kriisi ulottuu syvälle ihmisten ajatuksiin, oletuksiin ja toimintatapoihin, joita on vaikea muuttaa nopeasti. Sen lisäksi taustalla vaikuttavat monimutkaiset poliittiset valtasuhteet Kyproksen, Kreikan, Turkin, Ison-Britannian, EU:n ja YK:n välillä. Helppoa tietä ratkaisuun ei ole, mutta kansalaisyhteiskunnan ja niin ikään uskonnollisten johtajien aktivoituminen rauhantyössä viime vuosien aikana kertoo siitä, että halukkuutta ongelman ratkaisuun ja jälleenyhdistymisen edellytyksien saavuttamiseen on tänä päivänä enemmän kuin koskaan.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Kyproksen uskonnollisten johtajien yhteiset julkilausumat

Statement 26.2.2014 "Joint Statement on the Resumption of Peace Talks". Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/joint-statements.html>>, luettu 17.10.2017.

Statement 24.11.2015 "Joint Statement on the Religious Leaders of Cyprus, Against All Forms of Attacks, Terrorism and Violence". Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/joint-statements.html>>, luettu 17.10.2017.

Statement 9.12.2016 "The Religious Leaders of Cyprus' Joint Appeal for Missing Persons". Videoitu julkilausuma saatavissa <<http://www.religioustrack.com/joint-appeal-for-missing-persons.html>>, luettu 17.10.2017.

Statement 8.3.2017 "Joint Statement Condemning Violence Against Women and Girls". Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/joint-statements.html>>, luettu 17.10.2017.

RTCYPP:n uutiset ja lehdistötiedotteet

RTCYPP News 16.6.2016. Saatavissa <http://www.religioustrack.com/news.html>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 9.12.2016. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 17.10.2017, uutiseen liittyvä video "The Religious Leaders of Cyprus' Joint Appeal for Missing Persons" katsottavissa <<http://www.religioustrack.com/joint-appeal-for-missing-persons.html>>, katsottu 17.10.2017.

RTCYPP News 8.3.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 17.10.2017.

RTCYPP News 11.6.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 15.7.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 7.2.2018.

RTCYPP News 20.7.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 21.7.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 11.9.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 21.9.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 29.9.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP News 15.7.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/news.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP Press release 9.2.2016. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-annoucement-9.2.16.html>>, luettu 7.11.2017.

RTCYPP Press release 22.2.2016. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-release-22.2.16.html>>, luettu 7.11.2017.

RTCYPP Press release 3.3.2016. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-annoucement-3.3.16.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP Press release 8.3.2016. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-release-8.3.16.html>>, luettu 9.11.2017.

RTCYPP Press release 1.11.2016. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-release-1.11.16.html>>, luettu 15.2.2018.

RTCYPP Press release 3.7.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-release-3.7.17.html>>, luettu 7.2.2018.

RTCYPP Press Release 29.9.2017, Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-release-27.09.17.html>>, luettu 7.11.2017.

RTCYPP Press release 5.10.2017. Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/press-release-5.10.17.html>>, luettu 9.11.2017.

YK:n pääsihteerin raportit

YK 2013, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2013/781, 30.12.2013.

YK 2014, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2014/461, 9.7.2014.

YK 2015a, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2015/17, 9.1.2015.

YK 2015b, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2015/517, 2.7.2015.

YK 2016a, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2016/11, 6.1.2016.

YK 2016b, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2016/598, 8.7.2016.

YK 2017a, Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus, S/2017/20, 9.1.2017.

YK 2017b Report of the Secretary-General on the United Nations operation in Cyprus S/2017/586, 10.7.2017.

Tutkimuskirjallisuus

Appleby, Scott R. (2000), *The Ambivalence of the Sacred*, Rowman & Littlefield Publishers Inc. USA.

Bercovitch, Jacob & S. Ayse Kadayifci-Orellana (2009), "Religion and Mediation: The Role of Faith-Based Actors in International Conflict Resolution", *International Negotiation* vol. 14 (2009), ss. 175–204.

Bercovitch, Jacob & Richard Jackson (2009), *Conflict Resolution in the Twenty-first Century: Principles, Methods and Approaches*, University of Michigan Press.

Brata Das, Sanya (2004), "Sustainable Peace: Who Pays the Price?" teoksessa Keating, Tom & W. Andy Knight (toim.) *Building Sustainable Peace*, ss. 263–280, The University of Alberta Press, Alberta: Canada.

Carter, Judy ja Gordon S. Smith (2004), "Religious Peacebuilding, From Potential to Action", teoksessa Coward, H. Ja Smith G. S. (toim.), *Religion and Peacebuilding*, State University of New York Press, USA.

CMP-verkkosivut (2017), "About". Saatavissa <<http://www.cmp-cyprus.org/content/about-cmp-0>>, luettu 7.11.2017

Compton-Lilly Catherine (2013), "Case Studies", teoksessa Audrey A. Trainor & Elizabeth Graue (toim.), *Reviewing Qualitative Research in the Social Sciences*, ss. 95–111, Routledge, New York, USA.

Davies, John ja Edward Kaufman (2003), "Second Track / Citizens' Diplomacy: An Overview" teoksessa Davies, John ja Edward Kaufman (toim.), *Second Track/Citizen's Diplomacy: Concepts and Techniques for Conflict Transformation*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham: US.

Demetriou Olga & Ayla Gürel (2011), "Human Rights, civil society and conflict in Cyprus", teoksessa Marchetti Raffaele & Nathalie Tocci (toim.) *Civil society, conflict and the politicization of human rights*, ss. 100–122, United National University Press, 2011.

Diamond, Louise Dr. & John McDonald (1996), *Multi-track Diplomacy, A Systems Approach to Peace*, Kumarian Press, Connecticut USA.

Embassy of Sweden in Nicosia (2015), Peace talks between political and religious leaders continue in Cyprus. Saatavissa <<http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Nicosia/Current-affairs/News/Peace-talks-between-political-and-religious-leaders-continue-in-Cyprus-sys/>>, luettu 15.2.2016.

Eurobarometer 73.1 (2010), Special Eurobarometer 341, Biotechnology, Report, Euroopan Komissio. Saatavissa <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_341_en.pdf>, luettu 7.11.2017.

Fox, Jonathan & Shmuel Sandler (2004), *Bringing Religion into International Relations*, Palgrave Macmillan, New York, USA.

Fox, Jonathan (2009) "Integrating religion into international relation theory", teoksessa Haynes, Jeffrey (toim.) *Routledge Handbook of Religion and Politics*, ss. 273–292, New York: Routledge.

George, Alexander L. & Andrew Bennett (2005) *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*, MIT Press, Cambridge.

Goldberg, Rachel & Brian Blancke (2011) "God in the Process: Is There a Place for Religion in Conflict Resolution", *Conflict Resolution Quarterly* vol. 28, No. 4, ss. 377–398.

Gopin, Marc (1997) "Religion, Violence, and Conflict Resolution", *Peace & Change* 22(1);1–31.

Gopin, Marc (2000), *Between Eden and Armageddon, The Future of World Religions, Violence, and Peacemaking*, Oxford University Press, USA.

Hadjipavlou, Maria (2007), The Cyprus Conflict: Root Causes and Implications for Peacebuilding, *The Journal of Peace Research*, Vol. 44, No. 3, ss. 349–365, Sage Publications, Ltd.

Hadjipavlou, Maria (2014), "Cypriot Citizens' Peace Building Efforts Toward Reconciliation", *Austrian Review of International and European Law*, vol. 19 (2014), ss. 133–155, toim. Stephan Wittich & Gerhard Loibl, Brill Nijhoff, Leiden / Boston.

Hasenclever, Andreas & Volker Rittberger (2003), "Does Religion Make a Difference?" teoksessa Hatzopoulos, Pavlos & Fabio Petito (toim.), *Religion in International Relation: The Return from Exile*, ss. 107–145, First Edition 2003, Palgrave Macmillan, New York: USA.

Hatzopoulos, Pavlos & Fabio Petito (2003), "The Return from Exile: An Introduction" teoksessa Hatzopoulos, Pavlos & Fabio Petito (toim.), *Religion in International Relation: The Return from Exile*, ss. 1–20, First Edition 2003, Palgrave Macmillan, New York: USA.

Haynes, Jeffrey (1998), "Introduction", teoksessa Haynes, Jeffrey (toim.) *Religion in Global Politics*, Longman, London.

Haynes, Jeffrey (2009), *Routledge Handbook of Religion and Politics*, New York: Routledge

Heraclides, Alexis (2003), The 55 Year Cyprus Debacle: A Bird's eye View, *The Cyprus Review*, Volume 15:2 Fall 2003, University of Nicosia, Cyprus.

Hermann, Margaret G. (2008), "Content Analysis", teoksessa Klotz, Audie & Deepa Prakash, *Fully integrated content analysis in international relations*, ss. 151–167, Palgrave Macmillan, New York, USA.

Jarraud, Nicolas; Christopher Louise & Giorgos Filippou (2013), "The Cypriot Civil Society Movement: a legitimate player in the peace process?", *Journal of Peacebuilding & Development* 8:1, ss. 45–59.

Jones, Peter L. (2015) *Track Two Diplomacy in Theory and Practice*, Stanford University Press, California USA.

Kanol, Direnc (2010), "Civil Society's Role in Peace-Building: Relevance of the Cypriot case", *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, vol 9, no 1, ss. 26–45.

Kadayifci-Orellana, S. Ayse (2009), "Ethno-Religious Conflicts: Exploring the Role of Religion in Conflict Resolution", teoksessa Bercovitch, Kremenjuk & Zartman (toim.), *the Sage Handbook of Conflict Resolution*, Sage Publications, UK.

Kanwal Sheikh, Mona & Manni Crone (2014), "Introduction: On Sacred or Secular Grounds and How Would We Know?", *Millennium: Journal of International Studies* 2014, Vol. 43(1) 245–251.

Kanwal Sheikh, Mona (2012) "How does religion matter? Pathways to religion in International Relations", *Review of International Studies* 2012, vol. 38, 365–392.

Keating, Tom & W. Andy Knight (2004), "Introduction: Recent developments in Postconflict studies – Peacebuilding and Governance" teoksessa Keating, Tom & W. Andy Knight (toim.) *Building Sustainable Peace*, The University of Alberta Press, Alberta: Canada.

Ker-Lindsay, James (2011), *The Cyprus Problem: What Everybody Needs to Know*, Oxford University Press, New York, USA.

Laine, Markus; Jarkko Bamberg ja Pekka Jokinen (2007) "Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria", teoksessa Laine, Markus; Jarkko Bamberg ja Pekka Jokinen (2007) *Tapaustutkimuksen taito*, Gaudeamus, Helsinki.

Lederach, John P. (1997) *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, United States Institute of Peace Press, Washington DC: USA.

Little, David & Scott Appleby (2004), A Moment of Opportunity? The Promise of Religious Peacebuilding in an Era of Religious and Ethnic Conflict, teoksessa Coward, H. Ja Smith G. S. 2004 (toim.), *Religion and Peacebuilding*, State University of New York Press, USA.

Little, David (2007a) "The Peacemakers in Action", teoksessa *Peacemakers in Action, Profiles of Religion in Conflict Resolution*, David Little ja Tanenbaum Center for Interreligious Understanding (toim.), 3–21, Cambridge University Press, New York: USA.

Little, David (2007b) "Religion, Violent Conflict, and Peacemaking", teoksessa *Peacemakers in Action, Profiles of Religion in Conflict Resolution*, David Little ja Tanenbaum Center for Interreligious Understanding (toim.), 429–448, Cambridge University Press, New York: USA.

Lynch, Cecilia (2003) "Dogma, Praxis, and Religious Perspectives on Multiculturalism" teoksessa Hatzopoulos, Pavlos & Fabio Petito (toim.) *Religion in International Relation: The Return from Exile*, ss. 55–78, First Edition 2003, Palgrave Macmillan, New York: USA.

McDonald, John W. (2003) "The Need for Multi-Track Diplomacy", teoksessa Davies, John ja Edward Kaufman (toim.), *Second Track/Citizen's Diplomacy: Concepts and Techniques for Conflict Transformation*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham USA.

Michael, Michális S. (2007), "The Cyprus Peace Talks: A Critical Appraisal", *Journal of Peace Research*, vol. 44, no. 5, ss. 587–604.

Moix, Bridget (2014), "Faith Matters: Religion as a Third Side for Peace", teoksessa Coleman P. t., Deutsch, M., & Marcus, E. C., *The Handbook of Conflict Resolution 3rd edition*. Jossey-Bass, San Francisco, USA. Saatavissa <<http://www.wiley.com/go/coleman>>

Nissinen, Petter (2014) "Rauhanvälitys osana käsitekirjoa", teoksessa Nissinen, Petter & Anisa Doty (toim.), *Rauhanvälitys – suomalaisia näkökulmia*, Kansalaisjärjestöjen konfliktinehkäisyverkosto KATU, Helsinki.

Pashakhanlou, Arash Heydarian (2017), "Fully integrated content analysis in international relations", *International Relations*, 8/2017, ss. 1–19.

Peuhkuri, Timo (2007), "Teoria ja yleistämisen kriteerit", teoksessa Laine, Markus; Jarkko Bamberg & Pekka Jokinen (toim.), *Tapaustutkimuksen taito*, Gaudeamus, Helsinki.

Philpott, Daniel (2000), "The Religious Roots of Modern International Relations", *World Politics* Vol. 52, No. 2 (Jan. 2000), pp. 206–245).

Philpott, Daniel & Brian Cox (2006), "What Faith-Based Diplomacy Can Offer in Kashmir" teoksessa Smock, David (2006) *Religious Contributions to Peacemaking, When Religion Brings Peace, Not war*, ss. 5–8, United States Institute of Peace, Peaceworks No. 55, January 2006, Washington DC, USA.

Peiponen (2012), *Ecumenical Action in World Politics: The Creation of the Commission of the Churches on International Affairs (CCIA), 1945–1949*; Bookwell Oy, Jyväskylä.

Richmond, Oliver P. (1998), *Mediating in Cyprus, the Cypriot Communities and the United Nations*, Frank Class Publishers, London, UK.

Richmond, Oliver P. (2005), *The Transformation of Peace*, Palgrave Macmillan: New York.

Richmond, Oliver P. (2016), *Peace Formation and Political Order in Conflict Affected Societies*, Oxford University Press, USA.

RTCYPP-verkkosivut, Office of the Religious Track of the Cyprus Peace Process Under the Auspices of the Embassy of Sweden (2017). Saatavissa <<http://www.religioustrack.com/about.html>> luettu 17.10.2017.

Sampson, Cynthia (2007) "Religion and Peacebuilding", teoksessa Zartman, William I. (toim.) *Peacemaking in International Conflict, Methods and Techniques*, revised edition 2007, United Nations Institute of Peace: USA.

Sandal, Nukhet A. & Patrick James (2010) "Religion and International Relations Theory: Towards a mutual understanding", *European Journal of International Relations* vol. 17(1) 3–25.

Sisk, Timothy D. (2011) "Introduction: Religious Leaders, Conflict and Peacemaking" ss. 1–8 ja "Conclusion: From Terror to Tolerance to Coexistence in Deeply Divided Societies" ss. 227–339, teoksessa Sisk, Timothy S. (toim.), *Between terror and Tolerance: religious leaders, conflict and peacemaking*, ss.1–8, Georgetown University Press, USA.

Smock, David (2006), *Religious Contributions to Peacemaking, When Religion Brings Peace, Not war*, osat "Introduction" ss. 1-4 ja "Conclusion" ss. 35–39, United States Institute of Peace, Peaceworks No. 55, January 2006, Washington DC, USA.

Ter Haar, Gerrie (2005) "Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?" teoksessa ter Haar, Gerry & James J. Busuttil (toim.) *Bridge or Barrier, Religion, violence and Visions for Peace*, Koninklijke Brill: Alankomaat.

The Constitution of the Republic of Cyprus. Saatavissa <[http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/all/1003AEDD83EED9C7C225756F0023C6AD/\\$file/CY_Constitution.pdf](http://www.presidency.gov.cy/presidency/presidency.nsf/all/1003AEDD83EED9C7C225756F0023C6AD/$file/CY_Constitution.pdf)>, luettu 22.3.2016.

Thomas, Scott M. (2003), "Taking Religious and Cultural Pluralism Seriously: The Global Resurgence of religion and the Transformation of International Security" teoksessa Hatzopoulos, Pavlos & Fabio Petito (toim.), *Religion in International Relation: The Return from Exile*, ss. 21–53, First Edition 2003, Palgrave Macmillan, New York: USA.

Treaty NO. 5476. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Greece and Turkey and Cyprus, Treaty concerning the establishment of the Republic of Cyprus on 16 August 1960. Saatavissa <http://www.mfa.gr/images/docs/kypriako/treaty_of_establishment.pdf>, luettu 22.3.2016.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

UN Cyprus Talks -verkkosivut (2016). Saatavissa <<http://162.243.184.203>> luettu 19.2.2016.

UN Cyprus Talks uutinen 7/2017 " After Failure of Crans-Montana Talks, What Next for Cyprus Peace Process?". Saatavissa <<http://www.uncyprustalks.org/after-failure-of-crans-montana-talks-what-next-for-cyprus-peace-process/>>, luettu 10.11.2017.

UNFICYP -verkkosivut, United Nations Peace Keeping Force in Cyprus (2016). Saatavissa <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unficyp/background.shtml>>, luettu 19.2.2016.

Wellington, Jerry & Marcin Szczerbinski (2007), *Research Methods for the Social Sciences*, Continuum International Publishing Group, London UK.

Welz, Gisela (2001) "One Leg in the Past, and One Leg in the Future: A Society in Transition", *The Cyprus Review* Vol 13:1 Spring 2001, ss. 11–30.

White, Canon Andrew (2006), "Bringing Religious Leaders Together in Israel/Palestine", teoksessa Smock, David (2006) *Religious Contributions to Peacemaking, When Religion Brings Peace, Not war*, ss. 9–12, United States Institute of Peace, Peaceworks No. 55, January 2006, Washington DC, USA.

Wigell, Mikael (2012), "The multi-track model for peace mediation", teoksessa Piiparinen Tuomo & Ville Brummer (toim.) *Global networks of mediation, Prospects and avenues for Finland as peacemaker*, ss.16–22, FIIA Report 32, The Finnish Institute of International Affairs, Helsinki.

WVS Wave 5, WORLD VALUES SURVEY Wave 5 2005-2008 OFFICIAL AGGREGATE v.20140429. World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: Asep/JDS, Madrid SPAIN. Saatavissa <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV5.jsp>>, luettu 7.11.2017.

WVS Wave 6, WORLD VALUES SURVEY Wave 6 2010-2014 OFFICIAL AGGREGATE v.20150418. World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: Asep/JDS, Madrid, Spain. Saatavissa <<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV6.jsp>>, luettu 7.11.2017.

Yeşilada, Birol (2009) "Islam and the Turkish Cypriots", *Social Compass* 56(1), ss. 49–59.